

IURIDICA 2

OBSAH

<i>Antonín Růžek, Dagmar Císařová: Zásady rozhodování v opravném řízení</i>	75
<i>Petr Hlavsa, Vladimír Němec: Řízení o opravném prostředku u orgánu I. stupně</i>	105
<i>Viktorie Vařová: Samosoudce a trestní příkaz v československém trestním řízení</i>	125

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Антонин Ружек, Дагмар Цисаржова: Принципы постановления решений в производстве по обжалованию</i>	75
<i>Петр Главса, Владимир Немец: Производство о средстве обжалования перед органом первой инстанции</i>	105
<i>Валерия Вальова: Единоличный судья и уголовный приказ в чехословацком уголовном производстве</i>	125

INHALT

<i>Antonín Růžek, Dagmar Císařová: Die Grundsätze der Entscheidungstätigkeit im Rechtsmittelverfahren</i>	75
<i>Petr Hlavsa, Vladimír Němec: Das Verfahren über Rechtsmittel beim Organ I. Stufe</i>	105
<i>Valerie Vařová: Einzelrichter und Strafbefehl im tschechoslowakischen Strafverfahren</i>	125

OBECNĚ

13	Obecná práva občana v socialistickém státě
132	Právo občana na práci a na odpočívání v socialistickém státě
133	Právo občana na volbu a na volební právo v socialistickém státě
134	Právo občana na soudní ochranu v socialistickém státě

COLEKOVNÍ

135	Obecná práva občana v socialistickém státě
136	Právo občana na práci a na odpočívání v socialistickém státě
137	Právo občana na volbu a na volební právo v socialistickém státě
138	Právo občana na soudní ochranu v socialistickém státě

PRÁVNÍ

139	Právo občana na práci a na odpočívání v socialistickém státě
140	Právo občana na volbu a na volební právo v socialistickém státě
141	Právo občana na soudní ochranu v socialistickém státě
142	Právo občana na volbu a na volební právo v socialistickém státě

ANTONÍN RŮŽEK, DAGMAR CÍSAŘOVÁ

ZÁSADY ROZHODOVÁNÍ V OPRAVNÉM ŘÍZENÍ*)

I. ROZSAH, V NĚMŽ OPRAVNÁ INSTANCE PŘEZKOUMÁVÁ NAPADENÉ ROZHODNUTÍ

Srovnání úprav jednotlivých procesních řádů u odpovídajících opravných prostředků ukazuje leckdy výrazné rozdíly v přístupu.

A. Řádné opravné prostředky

1. Mezi řádné opravné prostředky se řadí ve správním řízení odvolání a rozklad, v občanském soudním řízení odvolání, v trestním řízení odvolání a stížnost. Arbitrážní řízení řádný opravný prostředek nezná.

Nejšíře vymezuje rozsah přezkumné činnosti *správní řád*. Podle něho (§ 59 odst. 1) odvolací orgán přezkoumá rozhodnutí správního orgánu napadené odvoláním v celém rozsahu. To znamená, že se přezkoumává výroková část (tj. všechny výroky rozhodnutí), odůvodnění rozhodnutí i řízení, které předcházelo vydání rozhodnutí.¹⁾ Stejně je rozsah přezkumné povinnosti opravné instance vymezen i v řízení o rozkladu (opravném prostředku proti rozhodnutí ústředního orgánu státní správy vydanému v 1. stupni).

I když velmi široce, ale přece jen poněkud užším způsobem vymezuje rozsah přezkumné činnosti opravné instance *trestní řád*. Podle jeho ustanovení § 254 odvolací soud přezkoumá zákonnost a odůvodněnost všech výroků rozsudku, proti nimž může odvolatel podat odvolání, i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku, přihlížeje přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány. Jestliže odvoláním byla napadena část rozsudku týkající se jen některé z více osob, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, přezkoumá odvolací soud uvedeným způsobem jen tu část rozsudku a předcházejícího řízení, která se týká této osoby. U odvolání (tedy opravného prostředku proti rozsudku) se přezkumná povin-

*) Jde o jeden z výstupů z úkolu VIII-5-3/5-4 SPZV „Náprava vadných rozhodnutí“.

¹⁾ Komentář ke správnímu řádu. Praha 1969, poznámky k § 51 odst. 1, str. 133 až 137, zejména str. 135.

nost opravné instance vztahuje jen na tu část rozsudku, která se týká osoby, ohledně níž bylo odvolání podáno.

O něco užší než u odvolání je přezkumná povinnost opravné instance u stížnosti. Podle § 147 odst. 2 tr. ř., jestliže stížnost se týká jen některé z více osob nebo jen některé z více věcí, o nichž bylo rozhodnuto tímž usnesením, přezkoumá nadřízený orgán jen správnost výroků týkajících se této osoby nebo této věci a řízení předcházející napadené části usnesení. U stížnosti — na rozdíl od odvolání — nemá tedy nadřízený orgán povinnost přezkoumat vždy všechny výroky usnesení (celou část usnesení) týkající se osoby, ohledně níž byla stížnost podána; to tehdy, jestliže usnesením bylo rozhodnuto o několika věcech, týkajících se téže osoby, stížnost však byla zaměřena jen proti rozhodnutí o některé nebo některých z těchto věcí. Zde se omezí přezkoumání jen na tuto věc (tyto věci), tuto věc (tyto věci) však přezkoumá v takovém rozsahu, jaký platí u odvolání.

Nejúže je rozsah přezkumné povinnosti vymezen v *občanském soudním řízení*. Jako zásada platí (§ 212 odst. 1 věta 1.), že odvolací soud projedná věc v mezích, v nichž se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. Určuje tedy odvolatel výrok, který se má přezkoumat, i důvod přezkoumání. Odvolací soud přezkoumává pak nejen výrok v naznačeném směru, ale i správnost řízení, které mu předcházelo (§ 212 odst. 2). Výjimky z obecně určených mezí přezkumné povinnosti odvolacího soudu stanoví § 212 odst. 1 o. s. ř. ve druhé větě tohoto ustanovení pod písm. a) až d).²⁾

Jinak je odvolací soud vázán mezemi vytyčenými odvolatelem v odvolání. Meze odvolání nemůže měnit v průběhu odvolacího řízení ani odvolatel. Kdyby je omezil, rovnalo by se to prakticky částečnému zpět-vzetí odvolání.

Jiné stanovisko zaujímá zákon k návrhům učiněným odvolatelem a k důvodům odvolání. Oboje může odvolatel v průběhu odvolacího řízení měnit. Důvody uváděnými odvolatelem není vázán ani soud (je to důsledek apelačního principu, na němž je odvolání v občanském soudním řízení vybudováno). Odvolací soud může rozhodnout ve prospěch odvolatele i z jiného důvodu, než který uplatnil odvolatel, jestliže jej v odvolacím řízení zjistí.

Rozdíl mezi odvoláním podle trestního řádu a odvoláním podle občanského trestního řádu, pokud jde o rozsah přezkumné povinnosti, vyplývá z těchto příkladů:

Obžalovaný byl uznán vinným trestným činem a za jeho spáchání mu

²⁾ Soud není vázán mezemi stanovenými odvolatelem ve věcech, v nichž lze zahájit řízení bez návrhu (písm. a), kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen (písm. b), v případech tzv. nerozlučného společenství (písm. c), když z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (písm. d).

byl uložen peněžitý trest Kčs 5000,—. Odvoláním napadl obžalovaný jen výrok o trestu s tím, že mu měl být uložen peněžitý trest Kčs 2000,—, a žádal, aby rozsudek soudu prvního stupně byl takto změněn. Odvolací soud musí na podkladě tohoto odvolání přezkoumat nejen výrok o trestu, ale i výrok o vině. Zjistí-li, že obžalovaný neměl být vůbec odsouzen, zproští jej obžaloby a samozřejmě v souvislosti s tím zruší i celý výrok o trestu. Jestliže shledá výrok o vině správným, pak posoudí otázku správnosti výše uloženého peněžitého trestu, a dojde-li k závěru, že měl být uložen např. peněžitý trest pouze ve výši Kčs 1000,—, uloží jen tento trest.

V občanském soudním řízení byl žalovaný uznán povinným zaplatit žalobci částku Kčs 5000,— jako náhradu škody. Ve výrokové části rozsudku se uvádí jen částka, kterou je žalovaný povinen zaplatit, zvláštní výrok o tom, že žaloba je důvodem po právu, výroková část neobsahuje (to se dovodí pouze v odůvodnění rozsudku). Žalovaný napadne rozsudek odvoláním, brojí jen proti stanovené výši, tvrdí, že správně měl být uznán povinným zaplatit pouze Kčs 2000,—, a žádá, aby žaloba co do další požadované částky byla zamítnuta.

Odvolací soud se zde zabývá nejen otázkou výše škody, ale i otázkou, zda žalovaný má vůbec povinnost hradit škodu jen do výše Kčs 2000,— (tedy i tím, zda je tu titul k náhradě škody). V tom by byla shoda mezi trestním řízením a občanským soudním řízením. Zjistí-li však odvolací soud, že titul k náhradě škody tu vůbec nebyl, nemůže vyvodit z toho ten závěr, že by šel nad žádost odvolatelovu a žalobu vůbec zamítl. Žalobu může zamítnout jen, pokud se domáhá žalobce částky vyšší než Kčs 2000,—. Dojde-li odvolací soud k závěru, že povinnost k náhradě škody žalovaný má, že škoda však činí jen Kčs 1000,—, ne tedy Kčs 2000,—, musí přes toto zjištění uznat žalovaného povinným zaplatit částku Kčs 2000,—.

Rozdíl mezi přístupem občanského soudního řádu a trestního řádu je dále tehdy, jestliže rozsudkem bylo rozhodnuto o několika věcech. Jestliže obžalovaný byl rozsudkem odsouzen pro několik trestných činů spáchaných několika skutky (konalo se společné řízení podle § 20 tr. ř.) a výrok o vině napadl jen, pokud šlo o jeden skutek, musí přesto odvolací soud přezkoumat výrok o vině i pokud jde o ostatní skutky. Naproti tomu, bylo-li v občanském soudním řízení rozhodnuto o několika právech se samostatným skutkovým základem a odvolání se vztahuje jen na některé takové právo, pak odvolací soud přezkoumá rozsudek, jen pokud jde o toto právo (srov. § 206 odst. 2 o. s. ř. — právní moc výroku, který není napaden, není v tomto případě odvoláním dotčena).³⁾ Zjednodušeně je

³⁾ Jde o zásadu; výjimky z ní možno v této souvislosti nechat stranou (§ 212 odst. 1 o. s. ř., srov. pozn. 2).

možno říci, že zatímco v trestním řízení, i když obžalovaný své odvolání zaměřil jen na jednu z věcí, které byly předmětem řízení, musí odvolací soud přezkoumat všechny věci týkající se obžalovaného, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, musí v občanském soudním řízení odvolací soud přezkumnou činnost omezit zásadně jen na tu věc, které se odvolání týkalo, na kterou odvolatel odvolání zaměřil (omezil). Jde o úpravu, která odpovídá v trestním řízení úpravě přezkumné povinnosti u stížnosti (opravném prostředku proti usnesení).

Shoda mezi odvoláním podle trestního řádu a odvoláním podle občanského soudního řádu je však v případech, kdy rozhodnutí se týká více účastníků. Jestliže v trestní věci byla odvoláním napadena jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, přezkoumá odvolací soud jen správnost výroků týkajících se této osoby (§ 254 odst. 2); ohledně ostatních je rozsudek pravomocný. Jestliže tedy bylo např. několik spoluobžalovaných a odvolání podal jen jeden z nich, pak rozhodnutí ohledně ostatních nabývá právní moci a v odvolacím řízení je nelze přezkoumávat (to platí jako zásada; o tzv. beneficiu cohaesionis srov. část III).

V občanském soudním řízení platí stejná zásada, jestliže se rozhodnutí týkalo několika účastníků, z nichž každý jedná v řízení sám za sebe (§ 91 odst. 1 o. s. ř.) a odvolání se výslovně vztahovalo jen na některého (některé) účastníky (§ 206 odst. 2 o. s. ř.). Rozdíl mezi opravným řízením podle trestního řádu a občanského soudního řádu je v tom, v jakém rozsahu přezkoumává odvolací soud rozhodnutí týkající se toho účastníka, na něhož se vztahovalo odvolání.

Řádné opravné prostředky podle správního řádu, občanského soudního řádu i trestního řádu dovolují přezkoumat nejen výroky rozhodnutí, ale i řízení, které jim předcházelo. Přezkoumávat lze ovšem vždy jen řízení předcházející těm výrokům rozhodnutí, které jsou předmětem opravného řízení na podkladě podaného opravného prostředku.

2. Rozsah přezkumné povinnosti orgánu rozhodujícího o řádných opravných prostředcích uvedených v bodu 1 se pohybuje od povinnosti přezkoumat celé rozhodnutí až do vázanosti na rozsah stanovený odvolatelem. Jsou rozdíly mezi jednotlivými druhy řízení odůvodněny?

Ve správním řízení přezkoumává opravná stolice rozhodnutí vždy v celém rozsahu a ze všech v úvahu přicházejících hledisek. Takový přístup vyplývá v první řadě z předmětu správního řízení,⁴⁾ odůvodněn je dále tím, že správní orgány konají řízení z hlediska zabezpečování a rea-

⁴⁾ Vl. Němec: O správním řízení. AUC Iuridica 4, roč. 1975, str. 310.

lizace celospolečenských zájmů, vyplývajících z právních předpisů.⁵⁾ Správní orgán rozhoduje a realizuje celospolečenský veřejný zájem autoritativně jednostranně. Jen správná rozhodnutí mohou zajistit řádné plnění úkolů státní správy, jen taková rozhodnutí zajišťují odpovídající prosazení celospolečenských zájmů (a v jejich rámci i ochranu zájmů jednotlivce). Umožnit vydání takového rozhodnutí v každé věci musí úprava opravného řízení; nesmí proto obsahovat nic, co by opravné instanci bránilo přezkoumat rozhodnutí v celém rozsahu a vady původního rozhodnutí odstranit. Jestliže důsledné zajištění ochrany zájmů společnosti se považuje za tak významné, že se právě v jeho zájmu připouští mimo jiné, aby nadřízený správní orgán přezkoumal rozhodnutí mimo odvolací řízení (tedy po právní moci rozhodnutí), pak tím spíše musí být zajištěna možnost jejich ochrany v řádném opravném řízení (při přezkoumávání prováděném před tím, než rozhodnutí nabylo právní moci).

Jednostranný proces, kde orgán státní správy je ve vztahu k účastníkovi současně stranou i soudcem, je pro oblast správního řízení typický. Této jeho povaze odpovídá i úprava rozsahu přezkumné povinnosti v řízení o řádném opravném prostředku.

Ve správním řízení se však setkáváme i s procesem dvoustranným, kdy orgán vykonávající správu vystupuje v postavení soudce mezi spornými stranami. Tak tomu může být někdy i při řešení otázek administrativně právních (např. stavební řízení), je tak tomu vždy při rozhodování sporů svěřených správním orgánům (např. v některých případech rozhodování o náhradě škody). Naskytá se otázka, zda pro projednávání a rozhodování sporů správními orgány by neměly platit odchylky od úpravy projednávání a rozhodování otázek, které takovou povahu dnes nemají. Jde v podstatě o to, zda opravné řízení o takových otázkách by nemělo být upraveno podle zásad platných v občanském soudním řízení, v němž se jinak takové otázky zpravidla řeší a v němž podle dnes platné úpravy platí jako pravidlo, že mezemi vytyčenými odvolatelem je odvolací instance při přezkoumávání věci vázána. Povaha věci nasvědčuje podle našeho názoru opodstatněnosti stejného postupu.

Velmi široce — způsobem, který je blízký správnímu řádu, je vymezen rozsah přezkoumávání rozsudku soudu prvního stupně odvolací instancí v *trestním řádu* (srov. bod 1). Je tomu tak proto, že se klade mimořádný důraz na nutnost, aby věc byla správně a spravedlivě rozhodnuta, aby byl odsouzen viník, a to jen za to, co skutečně spáchal, aby nebyl odsouzen a potrestán nevinný.

Jde o mimořádně důležitý celospolečenský zájem, na jehož prosazení závisí významnou měrou úspěšnost boje s trestnou činností i zajištění

⁵⁾ Blíže srov. pojednání cit. v pozn. 4, str. 299 a násl.

občanských práv a svobod. Proto se zajišťuje velmi široké přezkoumávání správnosti rozsudků v trestních věcech. To totiž umožňuje odhalit všechny jejich nedostatky. Jedině tak je možno dosáhnout vysoké úrovně rozhodování a správně prosazení celospolečenského zájmu v oblasti stíhání trestné činnosti.

Nelze pominout ani skutečnost, která má význam především pro obviněného, totiž že taková úprava mu dává záruku, že mu nebude na újmu, jestliže přehlédne vady rozhodnutí nebo byl neschopen tyto vady správně vytknout a zdůvodnit. Taková úprava respektuje důsledné *prosazení zásady objektivní pravdy a socialistické zákonnosti* na tak citlivém úseku, jakým je trestní řízení.

Nelze však přehlédnout, že v případě, kdy rozsudek se týká více osob, zajišťuje to trestní řád důsledně jen pokud jde o tu část rozsudku, která se týká osoby, ohledně níž bylo odvolání podáno. O nemožnosti prosazovat omezení přezkumné povinnosti tímto způsobem bezvýjimečně svědčí ustanovení trestního řádu o *beneficiu cohaesionis*. To totiž dovoluje v případech stanovených v § 261 tr. ř. rozhodnout i ve prospěch toho spoluobžalovaného (popř. zúčastněné osoby), ohledně něhož odvolání podáno nebylo, jestliže důvod, z něhož bylo rozhodnuto ve prospěch odvolatele, svědčí i pro něho. Možno říci, že zde je stav obdobný tomu, který má na mysli, pokud jde o občanské soudní řízení, ustanovení § 91 odst. 2 o. s. ř. (nerozlučné společenství), kdy odvolací soud není vázán ani mezemi, ve kterých se odvolatel dovolává přezkoumávání, ani omezením na osobu odvolatele.

V trestním řízení je možno rozhodnout též o nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem (přechinem) v tzv. adhézním řízení. Jde o nárok, o kterém se jinak rozhoduje zpravidla v občanském soudním řízení (i když nejen v něm). Pro odvolací řízení i v tomto případě platí předpisy trestního řádu. Ve srovnání se situací, kdy se o nároku koná řízení v občanském soudním řízení, je tu podstatný rozdíl, daný základními zásadami trestního řízení. Ani zde totiž neurčuje odvolatel rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Poškozený tím nemůže být nepříznivě dotčen potud, že s nepřiznaným nárokem (nebo s jeho nepřiznanou částí) se může obrátit vždy na příslušné řízení. Od odchylek od občanského soudního řízení nelze tedy v trestním řízení upustit v řízení o odvolání proti výroku o náhradě škody (je to zejména důsledkem zásady *oficiality*, která platí i zde).

V občanském soudním řízení na rozdíl od správního řízení a řízení trestního platí jako pravidlo, že odvolací soud projednává věc v mezích, v nichž se odvolatel dovolává přezkoumání. Odůvodněno je to předmětem tohoto procesu, v němž se rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti občanského, rodinného, družstevního nebo pracovního práva, kde s některými

výjimkami je stanovisko účastníka rozhodující. Platí v něm zásada dispoziční a zásada projednací jako základní zásady řízení. Je věcí účastníka, zda svůj nárok vůči povinnému, který neplní, bude uplatňovat před soudem či nikoli, zda podá návrh na rozvod atd.

Některé věci, které se projednávají a rozhodují v občanském soudním řízení, jsou však pro společnost zvlášť významné a je třeba v nich uplatnit ochranu práv zvlášť výrazně. Jsou to věci, v nichž může soud zahájit řízení i bez návrhu, tedy z vlastního podnětu (srov. § 81 odst. 1 o. s. ř.). V těchto věcech platí pak zásada oficiality a zásada vyhledávací, v souladu s tím je v těchto věcech upraveno i odvolací řízení. Mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumávání rozhodnutí, není v nich proto odvolací soud vázán a rozhodnutí přezkoumává vždy v celém rozsahu a ohledně všech účastníků [např. bylo upraveno výživné otce na jeho 4 děti a otec bude v odvolání tvrdit, že ve vztahu k 1 dítěti je výše výživného stanovena nesprávně vysoko a ohledně tohoto dítěte bude žádat změnu rozhodnutí; rozhodnutí se přezkoumává i ve vztahu k dalším třem dětem — § 212 odst. 1 písm. a) o. s. ř.]. Celospolečenským zájmem na těchto věcech se odůvodňuje v odvolacím řízení stejný postup, který platí ve správním řízení a v trestním řízení právě se zřetelem na celospolečenský význam věcí v nich projednávaných a rozhodovaných.

Závěr je možno tedy učinit v podstatě takový:

a) Pro všechny druhy řízení je společné, že se přezkoumává v oprávněném řízení vždy nejen výrok, ale i řízení, které mu předcházelo.

b) Rozdíl mezi jednotlivými druhy řízení, pokud jde o meze přezkoumávání napadeného rozhodnutí (jeho výroků) v důsledku řádných oprávněných prostředků uvedených pod bodem 1, jsou odůvodněny povahou věcí, které se v jednotlivých řízeních projednávají a rozhodují.

Posuzováno z teoretického hlediska bylo by správné uvažovat o tom, zda by ve správním řízení, pokud má povahu projednávání a rozhodování sporů, neměl být rozsah přezkoumávání rozhodnutí stanoven stejným způsobem jako v občanském soudním řízení.

Dále by bylo třeba uvážit, zda by úprava rozsahu přezkumné povinnosti neměla být ve všech druzích řízení stanovena stejně pro ty případy, jejichž správné rozhodnutí je v celospolečenském zájmu, nebo kde takový zájem převažuje. To by znamenalo uvážit i v trestním řízení, pokud jde o přezkoumávání rozhodnutí ve věci, úpravu, která pro takové případy platí v občanském soudním řízení a v řízení správním. Odchylná úprava trestního řádu, která omezuje rozsah přezkumného oprávnění jen na osobu, ohledně níž se odvolání podává, nezdá se být důvodná.⁶⁾

⁶⁾ Podle sovětské úpravy vede odvolání proti rozsudku vždy k přezkoumávání celého rozsudku ohledně všech obžalovaných, jichž se rozsudek týká (čl. 332 tr. ř. RSFSR), a to i těch, ohledně nichž odvolání podáno nebylo.

Zvlášť je třeba posoudit tuto problematiku u stížnosti, a to se zřetelem na povahu věcí, které se vyřizují v trestním řízení usnesením. Obvykle, jestliže se rozhoduje v jednom usnesení o více věcech (např. jedním usnesením bylo rozhodnuto o započtení vazby odsouzeného do trestu odnětí svobody — § 334 tr. ř. — a o žádosti odsouzeného, aby mu byl odložen výkon trestu odnětí svobody — § 323 odst. 1 tr. ř.), jde o rozhodnutí o několika právech se samostatným skutkovým základem nedosahujících zdaleka svým významem rozhodnutí o vině a trestu; oddělení přezkoumávání těchto věcí je tedy možné a účelné. Při jiném postupu by ta náhodná skutečnost, že rozhodnutí se stalo v jednom usnesení, vedla k tomu, že opravná instance by musela přezkoumat rozhodnutí o věci, proti němuž by stížnost nebyla přípustná, kdyby rozhodnutí bylo učiněno samostatně (srov. rozhodnutí podle § 323 odst. 1 tr. ř.). Ovšem i kdyby se v jednom usnesení rozhodlo o dvou věcech toho druhu, kde by stížnost mohla být podána proti rozhodnutí o každé z nich, jestliže se o každé rozhodne usnesením zvláštním, není třeba trvat na nutnosti přezkoumat i rozhodnutí o věci, proti níž stížnost nebyla zaměřena. Jen sama skutečnost, že se připouští rozhodnout o obou věcech v rozhodnutí jednom, to nemůže odůvodnit.

Tak např. soud jedním usnesením uloží znalci pořádkovou pokutu (§ 66 tr. ř.) a určí znalci znalečné (§ 111 odst. 2 tr. ř.) a znalec napadne např. jen uložení pokuty.

U společného řízení podle § 20 tr. ř. jde však o situaci jinou.

Tak např. proti jednomu obviněnému se koná společné řízení pro několik skutků. Pro jeden bude trestní stíhání proti obviněnému zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. ř. Tento obviněný se bude stížností domáhat změny rozhodnutí, a to tak, že trestní stíhání se zastavuje podle § 172 odst. 1 písm. a) tr. ř. Přestože zde bylo spojeno několik věcí téhož obviněného, měla by se věc přezkoumat i ohledně ostatních věcí z toho hlediska, zda i tam není důvod pro zastavení trestního stíhání.

Nebo se koná řízení proti několika spoluobviněným a jeden z nich podá stížnost proti usnesení o vznesení obvinění. I zde by se měla věc přezkoumat vždy ohledně všech spoluobviněných (beneficium cohaesionis to umožňuje dnes jen v určitém omezeném rozsahu).

3. V této souvislosti věnujeme ještě pozornost odporu proti platebnímu rozkazu (§ 84 o. s. ř.), námitkám proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu (§ 175 o. s. ř.), odporu proti trestnímu příkazu (§ 314g tr. ř.), námitkám proti rozhodnutí rozhodčí komise (srov. § 207 a násl. ZP):

a) Včasné podání odporu má za následek v občanském soudním řízení zrušení platebního rozkazu, v trestním řízení pak trestního příkazu a projednání a rozhodnutí věci tak, jako kdyby platební rozkaz nebo trestní

příkaz nebyl vůbec vydán. V občanském soudním řízení se tedy nařídí a provede jednání, v trestním řízení hlavní líčení (srov. § 172 a násl. o. s. ř. a § 314e a násl. tr. ř.). O přezkoumávání původního rozhodnutí v důsledku podaného odporu zde vůbec nejde.⁷⁾ Důsledkem podání odporu je, že věc se projedná podle obecných předpisů.

Tento postup, čili projednání věci v celém rozsahu, odůvodňuje povaha platebního rozkazu a trestního příkazu a řízení, ve kterém se vydávají. Vydávají se totiž, aniž by se dodržel ten postup, který se považuje za nejlepší způsob bezpečného zjištění skutkového stavu a správného a spravedlivého rozhodnutí, tedy rozhodnutí se vydá bez jednání (hlavního líčení) ve zkráceném řízení.

Jinak je tomu u námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu, které nemají takový účinek jako odpor proti platebnímu rozkazu. Je to důsledek obecně uznávané formálnosti směnečného řízení, zásady koncentrační, která pro takové řízení platí, a požadavku rychlosti rozhodování v něm. Podají-li se námitky, nařídí se k jejich projednání jednání, při němž lze přihlídnout výlučně jen k těm námitkám, které jsou obsaženy v odpůrcových původně písemně podaných námitkách. Po projednání se rozhodne, zda se platební rozkaz právě se zřetelem na uplatněnou námitku ponechává v platnosti, či zda se zrušuje a v jakém rozsahu (§ 175 a násl. o. s. ř.). Přezkoumává se tedy směnečný (šekový) platební rozkaz jen v rozsahu daném námitkami.

V rozhodčím řízení platí podle povahy věci, že podání námitek proti rozhodnutí ve věci samé má ten účinek, že rozhodnutí se ruší, ve věci vzniká pravomoc soudu, který o ní provádí nové řízení podle části třetí občanského soudního řádu. Nejde zde tedy vůbec o přezkoumávání rozhodnutí komise soudem. Projednání věci v celém rozsahu zde odůvodňuje právě ta skutečnost, že zde nejde o přezkoumávání rozhodnutí jiného orgánu, ale o řízení v prvním stupni poté, když oprávnění rozhodovat o pracovním sporu přešlo na soud podle § 8 o. s. ř. (Jde o případy, kdy je předepsáno, že před řízením o věci u soudu musí být provedeno řízení u jiného orgánu, kdy soud je oprávněn jednat jen tehdy, jestliže v řízení u jiného orgánu nebyla věc s konečnou platností vyřešena.)

b) Způsoby nápravy vadných rozhodnutí, o nichž se zmiňujeme v tomto bodě, je možno dělit do dvou základních skupin:

Do první skupiny řadíme ty, kdy již jen včasné projevení nesouhlasu s rozhodnutím oprávněným účastníkem nese s sebou ex lege zrušení napadeného rozhodnutí a vytvoření takového stavu, jako by zde původní rozhodnutí vůbec nikdy neexistovalo, takže řízení, které na projevení nesouhlasu navazuje, není přezkoumávání původního rozhodnutí a řízení,

⁷⁾ Opravným prostředkem proti výroku o nákladech řízení v platebním rozkazu je odvolání.

kteřé mu předcházelo, ale zcela samostatně nové projednání věci. V souladu s tím je pro tato řízení společné, že se projednává znovu vždy celá věc podle zásad platných pro řízení v prvním stupni. Tuto skupinu tvoří odpor proti platebnímu rozkazu (§ 84 o. s. ř.), odpor proti trestnímu příkazu (§ 314g tr. ř.) a námitky proti rozhodnutí rozhodčí komise (§ 207 a násl. ZP).

Druhou skupinu tvoří ty prostředky nápravy vadných rozhodnutí, u nichž jde již o přezkoumávání původního rozhodnutí. Sem řadíme námitky proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu. V obou případech se přezkoumávání koná soudem v občanském soudním řízení a je proto správné, jestliže se tu uplatňuje, i pokud jde o rozsah přezkumné povinnosti, postup platný pro řádný opravný prostředek občanského soudního řízení, totiž odvolání, jemuž se nejvíce přibližují. Větší vázanost soudu ve směnečném (šekovém) řízení uplatněnými důvody námitky je zde dána povahou věci [srov. výše bod a)].

B. Mimořádné opravné prostředky

1. Mimořádným opravným prostředkem je ve správním řízení obnova řízení a přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení, v občanském soudním řízení a v trestním řízení obnova řízení a stížnost pro porušení zákona, v arbitrážním řízení je třeba považovat za mimořádný opravný prostředek přezkoumávání arbitrážního rozhodnutí.

Při rozhodování o návrhu na obnovu řízení nejde o přezkoumávání správnosti rozhodnutí ve věci, ale jen o to zjistit, zda tu jsou předpoklady pro nové řízení. Proto rozhodnutí o návrhu o povolení obnovy nesmí zásadně překročit rámce návrhu (rozsahem a důvody návrhu na povolení obnovy je orgán rozhodující o návrhu na povolení obnovy vázán). Ani správní řád, ani občanský soudní řád či trestní řád neobsahují ustanovení, která by dovolovala jít nad rámec návrhu (výjimku § 285 tr. ř. o beneficiu cohaesionis možno v této souvislosti pominout). I při takové úpravě se snaží zákon zajistit ve správním řízení a trestním řízení, aby okolnosti vedoucí k obnově byly uplatněny. Ve správním řízení je odvolací orgán povinen přezkoumat i opožděné nebo nepřípustné odvolání z toho hlediska, zda neodůvodňuje obnovu řízení (jestliže ano, pak je zřejmě považuje za návrh účastníka na obnovu řízení), srov. § 60 spr. ř.; správní orgán je dále oprávněn nařídít obnovu řízení z moci úřední, jestliže tu je některý z důvodů obnovy a na provedení obnovy je současně obecný (celospolečenský) zájem (§ 62 odst. 2 spr. ř.). V trestním řízení se to zajišťuje způsobem uvedeným v § 280 odst. 4, tedy vyrozuměním prokurátora, a jde-li o okolnosti, které by mohly odůvodnit podání obnovy ve prospěch obviněného a prokurátor sám takový návrh nepodá, též vyrozu-

měním obviněného, popř. jiné osoby oprávněné k podání návrhu ve prospěch obviněného. V občanském soudním řízení obdobné ustanovení není třeba, neboť zrušení nebo změny rozhodnutí, kde by na nápravě pravomocného rozhodnutí mohl být celospolečenský zájem (řadíme sem případy, o nichž se koná řízení podle hlavy 5, části 3 o. s. ř. § 176—200), se dosahuje zpravidla jinak než obnovou (§ 190, 199 odst. 1 o. s. ř.).

V novém projednání původní věci, k němuž dojde po povolení obnovy, se věc projednává v rozsahu, ve kterém byla povolena. To platí pro všechny tři druhy procesu.

Přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení (§ 65 a násl. spr. ř.) může správní orgán provést buď z vlastního podnětu, nebo z jiného podnětu (např. účastníka). Jestliže koná přezkoumání z vlastního podnětu, nepřichází nějaké jeho omezení, pokud jde o rozsah přezkumné činnosti v tom směru, zda rozhodnutí bylo vydáno v rozporu se zákonem, obecně závazným právním předpisem nebo obecně závazným nařízením (§ 65 odst. 2 spr. ř.), již proto v úvahu. V rozsahu přezkoumávání rozhodnutí není však omezen ani v případě, kdy k přezkoumání rozhodnutí přistoupil na podkladě jiného podnětu, např. návrhu účastníka. To proto, že účastník sám není osobou oprávněnou k podání návrhu na takové přezkoumání rozhodnutí, nemá na provedení přezkoumání právní nárok. Z jeho strany jde pouze o „podnět“, na který se vztahuje režim stanovený pro projednávání a vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících (srov. vyhl. č. 150/1958 Ú. l.).

V trestním řízení platí pro přezkoumávání rozhodnutí prováděného na podkladě stížnosti pro porušení zákona tzv. revizní princip (§ 267 tr. ř.). Nejvyšší soud přezkoumává správnost všech výroků napadeného rozhodnutí i řízení, které rozhodnutí předcházelo, bez zřetele na to, ve kterém výroku stížnost pro porušení zákona spatřuje porušení zákona a bez zřetele na důvody stížnosti. Revizní princip je zde omezen stejně jako u odvolání v případě, že stížnost pro porušení zákona byla omezena jen na část rozhodnutí týkající se některé z více osob; v takovém případě se tedy přezkoumává správnost jen těch výroků, které se týkají této osoby (ovšem za tohoto předpokladu všech takových výroků) a řízení, které této části rozhodnutí předchází. O možnosti beneficia cohaesionis pokud jde o jiné osoby, jichž se týkají výroky napadeného rozhodnutí, srov. § 269 odst. 2 tr. ř. a dále oddíl III.

V řízení o stížnosti pro porušení zákona podle občanského soudního řádu je na rozdíl od úpravy podle trestního řádu soud vázán rozsahem a důvody stížnosti (§ 242 odst. 1 věta 2 o. s. ř.). Nemůže tedy soud přezkoumávat, a proto ani zrušit rozhodnutí v části, která není stížností napadena, a ani nemůže přihlídnout k důvodu, který nebyl uplatněn (ten, kdo stížnost podal, může však rozsah napadení i důvod až do rozhodnutí

o stížnosti měnit — § 239 odst. 3 o. s. ř.). Soud tedy přezkoumává rozhodnutí jen v mezích návrhu stížnosti, v mezích, které byly stěžovatelem vytyčeny, popř. po změnách, které připouští § 239 odst. 3 o. s. ř.

Je zde tedy podstatný rozdíl mezi úpravou opravného prostředku této povahy podle trestního a správního řádu na straně jedné a občanského řádu na straně druhé. Je to v podstatě stejný rozdíl, jaký platí u odvolání. Také důvody těchto odchylek jsou stejné.

2. Povaze mimořádného opravného prostředku se blíží některé další prostředky nápravy vadných rozhodnutí.

a) Patří sem především žaloba o neplatnost smíru podle § 99 odst. 3 o. s. ř. Uvažování o rozsahu, v němž přezkoumává soud uzavřený smír, by přicházelo v úvahu v případě, když by navrhovatel tvrdil, že smír je neplatný podle určitého ustanovení hmotného práva, a v řízení by se ukázalo, že tvrzení návrhu není správné, že smír je sice neplatný, ale podle jiného ustanovení hmotného práva, než tvrdila žaloba. Domnívám se, že soud zde může jít nad tvrzený důvod. Při schvalování smíru přezkoumává soud z moci úřední, zda smír není v rozporu s právními předpisy. Zákon sice ponechává na vůli účastníkovi, zda smír žalobou napadne či nikoli. Jestliže však smír napadl, pak nemůže omezit soud jen na posouzení věci z hlediska tvrzeného důvodu neplatnosti smíru, ale musí věc posoudit ze všech v úvahu přicházejících hledisek, jako kdyby se o schvalování smíru jednalo poprvé. Povinnosti posoudit věc z moci úřední není zproštěn ani za této nové situace.

K mimořádným opravným prostředkům je třeba řadit návrh na zrušení pravomocného rozhodnutí ve věci samé nebo na zrušení schváleného smíru, k němuž došlo při projednávání pracovního sporu rozhodčí komisí, a to buď pro závažné okolnosti (obdoba obnovy řízení) nebo pro rozpor s právními předpisy (obdoba stížnosti pro porušení zákona). V těchto případech, jestliže se vyhoví návrhu na zrušení, bude rozhodnuto též ve věci samé. V prvním případě bude komise, resp. soud vázán důvody uvedenými v návrhu (stejně jako to platí u obnovy řízení), v případě druhém nikoli.

Povahu mimořádného opravného prostředku má dále návrh, aby byl soudem zrušen smír schválený ve smírčím řízení smírčím orgánem JZD (srov. zák. č. 122/1975 Sb. a vyhl. č. 160/1975 Sb. — přesně návrh na rozhodnutí smírčího orgánu, že návrh na zrušení schváleného smíru není důvodný), smírčím orgánem ROH (srov. zák. č. 84/1972 Sb. a vyhl. ÚRO č. 93/1972 Sb.) nebo výrobního družstva (srov. Směrnice Čs. svazu výrobních družstev z 27. února 1973). Ohledně vázanosti soudu uplatněnými návrhy platí totéž, co bylo uvedeno v předcházejícím odstavci v souvislosti s návrhem na zrušení pravomocného rozhodnutí rozhodčí komise

v pracovním sporu nebo o zrušení smíru schváleného touto komisí.

K mimořádným opravným prostředkům nutno řadit i *návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem* podle § 20 zák. č. 98/1963 Sb. Možnost žádat zrušení nálezu je zde velmi omezena taxativním výpočtem důvodů k podání návrhu. Zájem na stabilitě rozhodování vyplývá z úpravy i v jiných směrech, stanovením velmi krátkých lhůt k podání návrhu, u některých vad i tím, že byly navrhovatelem uplatněny již v nalézacím řízení. Z toho se podává, že povaze rozhodčího řízení v těchto případech odpovídá omezení soudu při přezkoumávání jen na důvod uplatněný navrhovatelem.

Za prostředek nápravy vadných rozhodnutí, který má povahu mimořádného opravného prostředku, je třeba považovat i přezkoumávání rozhodnutí jiných orgánů soudem (§ 244 o. s. ř.). Jde o přezkoumávání rozhodnutí jiného orgánu z hlediska zákonnosti tohoto rozhodnutí.

O rozsahu přezkoumávání platí analogicky totéž, co u stížnosti pro porušení zákona podle o. s. ř. (Rozsahem a důvody uplatněnými navrhovatelem je tedy soud vázán.)

Povahu mimořádného opravného prostředku má i *přezkoumávání arbitrážních rozhodnutí* (§ 41 a násl. zák. č. 121/1962 Sb. ve znění novel). Zde je možno zřejmě přezkoumat arbitrážní rozhodnutí v celém rozsahu, a to bez zřetele na návrh. Vždyť příslušný orgán může přezkoumávání provést nikoli jen na návrh, ale i z vlastního podnětu. Plyne to i z toho, že pro jednání o přezkoumání platí přiměřeně ustanovení předpisů o arbitrážním jednání (v 1. instanci), tedy i ustanovení, že arbitráž není vázána návrhy stran (§ 26 odst. 1 cit. zák.) a že má oprávnění založit, změnit nebo zrušit právní poměry mezi organizacemi, mezi kterými je spor (§ 26 odst. 2 cit. zák.). Široké oprávnění zasahovat z vlastní iniciativy takový rozsah přezkoumání odůvodňuje. Tento postup odpovídá i základnímu úkolu hospodářské arbitráže „organizovat, upravovat a kontrolovat dodavatelsko-odběratelské vztahy mezi socialistickými organizacemi“.

Zvláštní povahu má konečně i *protest* (§ 15 zák. o prok.) podaný prokurátorem proti rozhodnutí vydanému ve správním řízení (§ 69 spr. ř.). Z povahy věci plyne, že rozsah, jímž se musí orgán rozhodující o protestu věcí zabývat, je určen v návrhu prokurátora obsaženým v protestu. Správní orgán je vázán návrhy protestu v tom směru, že o nich musí vždy rozhodnout.⁸⁾

Jestliže při přezkoumávání věci zjistí, že zákon byl porušen i v jiném směru, než který byl uplatněn protestem, pak zjedná nápravu i v tomto směru.

b) U některých prostředků nápravy vadných rozhodnutí uvedených v tomto oddíle lze zjistit některé společné rysy.

⁸⁾ Srov. k tomu komentář ke správnímu řádu, dílo cit. v pozn. 1, str. 161.

Platí to o žalobě o neplatnost smíru, o návrhu na zrušení rozhodnutí rozhodčí komise nebo na zrušení smíru schváleného orgánem, dále o návrhu na zrušení smíru schváleného smírčím orgánem JZD nebo ROH nebo výrobního družstva v podstatě z toho důvodu, že rozhodnutí či smír je v rozporu s právními předpisy (obdoba stížnosti pro porušení zákona). Zde je nutno přezkoumat smír nepochybně ve všech částech a ze všech v úvahu přicházejících hledisek, bez ohledu na vymezení, v němž požadoval přezkoumání věci navrhovatel. Povaha případu a povinnost soudu postupovat zde z moci úřední plně odůvodňují stejný postup. (Účastníci mohou disponovat věcí jen v mezích stanovených právním řádem, nesmí činit dohody, které jsou v rozporu s ním, a soud shodu smíru se zákonem zjišťuje z moci úřední.)

Společný rys mají návrh na zrušení pravomocného rozhodnutí ve věci samé, vydaného rozhodčí komisí, nebo na zrušení smíru schváleného touto komisí, dále návrh na zrušení smíru schváleného smírčím orgánem JZD, ROH nebo výrobního družstva, a to pro závažné okolnosti (obdoba obnovy řízení). Zde již v povahy věci vyplývá, že komise je vázána návrhem a uplatněnými důvody.

Přezkoumávání arbitrážních rozhodnutí se velmi blíží svou povahou přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení ve správním řízení a i v něm závažnost věci z celospolečenského hlediska odůvodňuje možnost přezkoumat věc bez návrhu účastníka, tedy ex officio, a to v celém rozsahu a ze všech v úvahu přicházejících hledisek.

Důvodem návrhu na zrušení rozhodčího nálezu soudem (§ 20 zákona č. 98/1966 Sb.) mohou být jednak nedostatky podmínek vzniku platné rozhodčí smlouvy, jednak nedostatky v osobách rozhodců i vady řízení, pro které nebylo možno věc řádně projednat. Jestliže se srovnají s obdobnými nedostatky v občanském soudním řízení, pak jim odpovídají ty, které jsou v něm pokládány za vady týkající se procesních podmínek, a dále i takové, které jsou jinak důvodem k obnově řízení. Shrnují se zde důvody, které v občanském soudním řízení jsou důvodem stížnosti pro porušení zákona a důvodem obnovy řízení. Přizpůsobení rozsahu přezkumné povinnosti v případě podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu tomu, jak je tento rozsah vymezen u těchto opravných prostředků, tedy vázanost na návrh a jeho důvody odpovídá i povaze věcí, které jsou před rozhodci řešeny, které se velmi blíží těm, o nichž se jinak rozhoduje v občanském soudním řízení.

II. ZÁKAZ REFORMATIONIS IN PEIUS

Hlavním smyslem zákazu reformace in peius je zbavit osobu oprávněnou k podání opravného prostředku obavy, že podáním opravného pro-

středku zhorší své postavení. Má se tak zajistit osobám, jichž se rozhodnutí týká, a těm, které jsou oprávněny podat opravný prostředek v jejich prospěch, materiálně jejich oprávnění podávat opravné prostředky, tedy svoboda práva podávat opravný prostředek. Chce se tím dosáhnout, aby ti, kdo jsou nespokojeni s rozhodnutím, svou nespokojenost skutečně projevili, opravný prostředek podali, zajistili tak přezkoumání rozhodnutí a tím napomohli k prosazení socialistické zákonnosti v rozhodování.

Tyto úvahy však platí jen ve vztahu k opravným prostředkům, které podává ten, jehož se rozhodnutí týká. Neplatí proto např. v případě stížnosti pro porušení zákona, neboť tam otázka zajištění svobody práva podat opravný prostředek nepřichází vůbec v úvahu; vždyť ji může podat jen generální prokurátor a ministr spravedlnosti a důvody zákazu reformace *in peius*, jestliže v některých případech platí (např. v trestním řízení), je nutno hledat jinde [srov. dále bod c)].

a) *Ve správním řízení* není v řízení o odvolání zákaz reformace *in peius* stanoven. Při nedostatku takového ustanovení, zejména jestliže se uvádí v souvislosti s povinností přezkoumat napadené rozhodnutí vždy v celém rozsahu a změnit nebo zrušit každé nezákonné rozhodnutí, a to i mimo rámec uplatněných důvodů nebo návrhů (§ 59 spr. ř.), může odvolací orgán změnit rozhodnutí i v neprospěch odvolatele (připouští se tedy *reformatio in peius*).⁹⁾

Stejná zásada platí ve správním řízení nepochybně v novém řízení prováděném po povolení obnovy i při přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení (pokud nejde v tomto případě o autoremeduru podle § 66 spr. ř.).

b) *V občanském soudním řízení* je třeba při úvahách zákazu reformace *in peius* lišit případy, kdy řízení může být zahájeno bez návrhu, a případy ostatní. V teorii občanského soudního řádu bylo vždy uznáváno, že reformace *in peius* je přípustná tam, kde řízení může být zahájeno i bez návrhu. To je dáno povahou těchto případů. Platí zde stejné důvody, pro které v takových věcech není odvolací soud vázán mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí (srov. oddíl I A, bod 2).

V ostatních případech, v nichž lze řízení zahájit jen na návrh, je možno o otázce reformace *in peius* uvažovat jen tam, kde předmět řízení je dělitelný.

Za dřívější úpravy odvolání byl o to, zda zákaz reformace *in peius* platí či nikoli, spor. Jedni zastávali názor, že reformace *in peius* je přípustná, jiní, že přípustná není. Důvody pro ten i onen názor shrnuje komentář k občanskému soudnímu řádu z r. 1970.¹⁰⁾

⁹⁾ Srov. k tomu komentář ke správnímu řádu, dílo cit. v pozn. 1, str. 138.

¹⁰⁾ Srov. Občanský soudní řád. Orbis, Praha 1970, díl 2, str. 54, 55.

Stoupenci názoru, že reformace *in peius* je přípustná, vyvozovali své stanovisko v podstatě z toho, že odvolací soud není vázán mezemi odvolání, takže rozhodnutí, pokud bylo odvoláním dotčeno, se přezkoumává celé. Toto ustanovení však bylo změněno a podle dnes platné úpravy projednává odvolací soud věc v mezích, v nichž se odvolatel odvoláním domáhá přezkoumání rozhodnutí (§ 212 odst. 1 o. s. ř.). Jde o významné omezení odvolacího soudu, pokud jde o rozsah přezkumného oprávnění. Jde i o významné posílení dispoziční zásady v občanském soudním řízení, což se musí projevit i při řešení otázky přípustnosti reformace *in peius*. Hlavní důvod, o který se opíral názor, že reformace *in peius* je přípustná, odpadl. Zákon tak sám vyřešil spor ve prospěch těch, kdo zastávali již dříve názor, že platí zákaz reformace *in peius*.

Po pravomocném povolení *obnovy řízení* je nové řízení ve věci pokračováním řízení původního. Soud tedy při novém projednávání a rozhodování přihlíží ke všemu, co vyšlo najevo jak v původním řízení, tak i při projednávání obnovy (§ 235 odst. 1 o. s. ř.), takže zde platí předpisy pro projednávání věci v 1. stupni v plném rozsahu (část 3 o. s. ř.).

Jestliže dojde v řízení o *stížnosti pro porušení zákona* ke zrušení napadeného rozhodnutí, pokračuje v občanskoprávních věcech v řízení soud, jehož rozhodnutí bylo zrušeno. V tomto řízení postupuje soud podle obecných předpisů. Jestliže se tedy věc vrátila k soudu prvního stupně, pak se postupuje podle třetí části občanského soudního řádu, jestliže se vrátila k soudu druhého stupně, pak se postupuje podle čtvrté části soudního řádu. Důsledkem toho je, že vrátí-li se věc k soudu prvního stupně, pak zákaz reformace *in peius* již se zřetelem na úpravu řízení před ním nemůže platit, vrátila-li se věc do stadia odvolacího, pak se uplatní zákaz reformace *in peius* způsobem platným pro odvolací řízení.

Pro řízení po včasném podání *odporu* odpůrcem proti platebnímu rozkazu platí obecné předpisy občanského soudního řádu, pro řízení o námitkách proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu se uplatní postup podle § 175 odst. 3 o. s. ř.

c) V *trestním řízení* je zákaz reformace *in peius* prosazen u všech opravných prostředků, i když ne stejnou měrou.

U *odvolání* (opravného prostředku proti rozsudku) je zákaz stanoven pouze ve prospěch obžalovaného (nikoli též jiných osob, jichž by se rozhodnutí mohlo týkat, např. poškozeného a zúčastněné osoby).

Zákaz zhoršení se zde týká jen výroku o trestu; zhoršit postavení obžalovaného v jiných směrech je přípustné (např. uznat obviněného vinným těžším trestným činem, připojit ochranné opatření, zhoršit pro něho výrok o povinnosti hradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem).

Zákaz reformace *in peius* je pro odvolání vyjádřen v § 259 odst. 4 tr. ř. slovy „uložit obžalovanému přísnější trest, než jaký mu uložil soud

prvního stupně, může odvolací soud jen na podkladě odvolání prokurátora, které bylo podáno v neprospěch obžalovaného“. Zákaz platí nejen pro odvolací soud, pokud by on sám rozhodoval ve věci, ale i pro nové řízení konané po zrušení rozsudku soudu prvního stupně. Výjimka z toho však platí v případě, když soud prvního stupně v novém řízení na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uzná obžalovaného vinným těžším trestným činem; v takovém případě by mohl uložit i příštější trest, než mu byl uložen zrušeným rozsudkem (§ 264 odst. 2 tr. ř.).

V širším měřítku je zákaz reformace *in peius* prosazen u *stížnosti*. Orgán rozhodující o stížnosti nemůže z jejího podnětu změnit usnesení v neprospěch osoby, která stížnost podala nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána (§ 150 odst. 1 tr. ř.). Okruh osob, v jejichž prospěch se zákaz reformace *in peius* stanoví, se neomezuje jen na obviněného, a zakazuje se jakákoli změna rozhodnutí.

U *obnovy řízení* je zákaz reformace *in peius* upraven tak, že byla-li obnova povolena jen ve prospěch obviněného, nesmí se mu uložit novým rozsudkem přísnější trest, než jaký mu byl uložen původním rozsudkem (tedy v jiném směru je zhoršení přípustné); ve srovnání s odvoláním je dosah zákazu reformace *in peius* širší potud, že neplatí možnost zhoršit postavení obviněného za situace, na kterou míří § 264 odst. 2 tr. ř.

Pro *stížnost pro porušení zákona* v trestních věcech upravuje zákaz reformace *in peius* ustanovení § 273. Jestliže stížností pro porušení zákona byl napaden rozsudek, pak v případě, kdy nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen v neprospěch obviněného, nelze obviněnému při novém rozhodování uložit trest přísnější, než jaký mu byl uložen původním rozsudkem (zhoršit postavení obžalovaného nelze ani v případě, že by nastala situace, na kterou v případě odvolání míří § 264 odst. 2 tr. ř. — platí zde tedy totéž, co u obnovy). Jestliže stížností pro porušení zákona bylo napadeno usnesení, pak platí přiměřeně úprava platná pro stížnost, tedy zákaz jakéhokoli zhoršení postavení osoby, které se původně rozhodnutí týkalo, jestliže nejvyšší soud vyslovil, že zákon byl porušen v neprospěch této osoby. V těchto případech je třeba hledat odůvodnění zákazu reformace *in peius* v ustanovení § 272 tr. ř. Bylo by neúnosné, jestliže by při porušení zákona v neprospěch obviněného bylo možno vydat po zrušení původního rozhodnutí nové rozhodnutí, které by bylo pro obviněného v závažném směru nepříznivější než rozhodnutí zrušené, když v případě porušení zákona ve prospěch obviněného po uplynutí lhůt stanovených v § 272 tr. ř. k nápravě v neprospěch dojít nemůže (dnešní úprava § 273 věta první je vlastně výjimkou z ustanovení § 272, neboť dovoluje v určitých směrech zhoršit postavení obviněného i nad rámec ustanovení § 272).

V souvislosti s opravnými prostředky v trestním řízení je nutno se zmí-

nit ještě o odporu proti trestnímu příkazu. Na zájem, aby obviněný podal odpor, jestliže považuje v tomto případě odsouzení za nespravedlivé, ukazuje ustanovení § 314g odst. 3 tr. ř. o zákazu reformace in peius. Podle něho nesmí soudce v hlavním líčení, které se koná po podání odporu, uložit obviněnému přísnější trest, než jaký uložil trestním příkazem, leda že by se skutkový stav na základě dokazování podstatně změnil.

Úprava se zde liší od úpravy zákazu reformace in peius v případě odvolání. Tam — po navrácení věci k projednání soudu prvního stupně, lze uložit přísnější trest, než jaký byl uložen původním rozsudkem, jestliže soud na podkladě nově najevo vyšlých skutečností uzná obviněného vinným těžším trestným činem. Zde v případě odporu lze tak učinit nejen v tomto případě, ale i tehdy, když se právní kvalifikace k tíži obviněného nezmění, tedy vyjdou-li v hlavním líčení najevo skutečnosti odůvodňující jen uložení přísnějšího trestu.

d) Jestliže srovnáme přístup jednotlivých procesů k otázce zákazu reformace in peius, pak můžeme konstatovat:

Zákaz reformace in peius se neuplatňuje vůbec ve správním řízení a arbitrážním řízení, v občanském soudním řízení v případech a), v nichž může být řízení zahájeno i bez návrhu; b) řízení konaného po povolení obnovy nebo po zrušení rozhodnutí cestou stížnosti pro porušení zákona (zde i tam, kde lze řízení zahájit jen na návrh); c) v nichž důsledkem uplatnění prostředku daného k nápravě vadného rozhodnutí je zrušení původního rozhodnutí, takže po jeho podání nejde vlastně o přezkoumávání původního rozhodnutí, ale jde o konání nového řízení.

Zákaz reformace in peius platí v trestním řízení u všech opravných prostředků, v občanském soudním řízení v řízení o odvolání a v řízení o námitkách proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu (zde podáním námitek se platební rozkaz neruší, takže jde vlastně o přezkoumání vydaného rozhodnutí na podkladě uplatněných námitek).

Vzniká otázka, zda odlišná úprava, platná v trestním řízení u všech opravných prostředků a v občanském soudním řízení u odvolání, je odůvodněna. V občanském soudním řízení, v řízení u odvolání nepochybně ano [srov. písm. b) tohoto pojednání]. Jeho předmětem jsou v případech, o které zde jde, záležitosti, které jsou plně v dispozici stran.

Pro trestní řízení nemohou svědčit při úvahách o tom, zda zákaz reformace in peius má v něm platit či nikoli, ty důvody, které svědčí pro jeho prosazení v občanském soudním řízení. Zde se zřetelem na předmět soudního řízení by mělo platit spíše neomezování orgánů činných v trestním řízení při prosazování zákona, tedy úprava odpovídající úpravě platné ve správním řízení. Byla to však především snaha zajistit obviněnému reálně jedno z mimořádně důležitých práv obhajoby — právo podávat opravný prostředek — která vedla k tomu, že se do určité míry

obětovala možnost důslednější ochrany společenských zájmů chráněných trestním zákonem, tedy možnost postihnout obviněného spravedlivě přísněji, než jak byl postižen rozhodnutím, které opravným prostředkem napadal.

Zcela správná úzkostlivá snaha zabránit nespravedlivému odsouzení obviněného, nespravedlivému tvrdému potrestání vede k tomu, že se tak činí i za cenu nemožnosti jeho spravedlivě přísného postižení. Přitom současně, pokud jde o rozhodnutí ve věci samé, se snaží trestní řád možnost zhoršit postavení obviněného omezit jen na tu část odsuzujícího rozsudku, kterou obžalovaný zpravidla nejtěživěji pocituje, totiž na výrok o trestu; byla by to zřejmě právě obava z možnosti zhoršit své postavení v tomto směru, která by obviněného odrazovala od podání opravného prostředku.

Nebrání tedy zákaz reformace in peius správnému zjištění věci a vyvození zákonu odpovídajících důsledků ze správného zjištění s výjimkou trestu. Nesrovnatelnosti v úpravě zákazu reformace in peius, pokud jde o jednotlivé opravné prostředky, jsou patrné z výkladu pod písm. b). O ty však v této souvislosti nejde. Ty by měly být podle našeho názoru odstraněny, a to zejména pokud jde o odvolání, obnovu a odpor. Prosazení zákazu reformace in peius v trestním řízení je se zřetelem na smysl zákazu zcela důvodné.

Jestliže posuzujeme problematiku zákazu reformace in peius v souvislosti všech v úvahu přicházejících řízení, pak vyplývá z toho ještě jeden závěr:

Ve správním řízení by se mělo v případech, v nichž se svěřuje správním orgánům rozhodování sporů, uvažovat o tom, zda by v řízení o odvolání neměl být prosazen zákaz reformace in peius, a to způsobem obdobným, který platí v občanském soudním řízení.

V řízení přestupkovém by se pak mělo uvažovat o prosazení zákazu reformace in peius způsobem obdobným, který platí v trestním řízení; důvody, které platí pro jeho prosazení v trestním řízení, platí podle našeho názoru nutně i zde.

III. BENEFICIUM COHAESIONIS

Institut beneficia cohaesionis se uplatňuje jen v trestním řízení. Je v řízení o odvolání, stížnosti a stížnosti pro porušení zákona (§ 254, § 150 tr. ř.) důsledkem a nezbytným doprovodem omezeného revizního principu (srov. oddíl I, A, bod 2). Jestliže byla totiž napadena jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto rozsudkem, přezkoumá odvolací soud jen správnost výroků týkajících se této osoby

a správnost řízení předcházejícího oné části rozsudku (§ 254 odst. 2 tr. ř.). Ohledně ostatních osob (týká se to prakticky především obžalovaných) je rozsudek pravomocný.

Důsledné provedení této úpravy by mohlo vést např. k tomu, že odvolal-li se jeden ze spoluobžalovaných spolupachatelů trestného činu a byl v důsledku svého odvolání zproštěn z toho důvodu, že jednání, jehož se ve spolupachatelství s ostatními spoluobžalovanými dopustil, není vůbec trestným činem, nebo sice trestným činem je, ale mírnějším, než za jaký uznal soud prvního stupně, pak by sice toho, kdo se odvolal, zprostil soud obžaloby, nebo odsoudil pro mírnější trestný čin, ostatní by však zůstali odsouzeni podle původního rozsudku. A tak by byla v jedné a téže věci vydána vzájemně si odporující rozhodnutí.

Ochrana zákonných práv a zájmů osob, ohledně kterých je rozsudkem rozhodováno, by tak nebyla dostatečně účinně zajištěna. Nelze přehlédnout ani nepříznivý účinek, jaký by v těchto případech nezajištění nápravy týmž rozhodnutím mělo na výchovný účinek samotného rozhodnutí i na autoritu soudu v očích veřejnosti. (Co platí o odvolání, platí přiměřeně i o stížnosti a stížnosti pro porušení zákona.)

U obnovy řízení se neuplatňuje revizní princip. V těch případech však, kdy je podáván návrh na obnovu řízení ohledně jednoho z několika odsouzených, proti nimž se konalo společné řízení a o nichž se rozhodlo týmž rozsudkem, by mohlo dojít v případě neprosazení benefícia cohaesionis při povolení obnovy velmi snadno k téže situaci, jaká by při omezeném revizním principu platném u nás nastala u ostatních opravných prostředků, kdyby tam beneficium cohaesionis neplatilo.

V jedné a téže věci by došlo k odporujícím si rozhodnutím, jestliže důvod, který svědčí pro toho odsouzeného, ohledně kterého byl podán návrh, svědčí i pro ostatní. Náprava by musela být zjednávána i u těchto dalších osob cestou mimořádných opravných prostředků podávaných ohledně nich, a tak k nápravě by docházelo postupně. Nepříznivému účinku, jaký má vydání odporujících si rozhodnutí v jedné a téže věci, by se však čelilo opožděně poté, kdy nepříznivé účinky takového stavu se již projevily. Takový postup by byl v rozporu i s požadavky procesní ekonomie.

A tak jestliže se rozhoduje o odvolání, o stížnosti, o stížnosti pro porušení zákona, o návrhu na obnovu řízení v případech, kdy opravný prostředek byl omezen jen na některého nebo některé z těch, v jejichž věci se konalo společné řízení, pak musí příslušný soud při rozhodování o opravném prostředku vždy ex officio zkoumat, zda důvod, který prospívá tomu, ohledně něhož opravný prostředek byl podán, prospívá i ostatním, či nikoliv. Meze přezkoumávání vyčtené revizním principem se tak v důsledku této úpravy benefícia cohaesionis rozšiřují.

Tato naše úprava však neumožňuje opravné instanci zjednat nápravu v případech, kdy při přezkoumávání věci z hlediska použití beneficia cohaesionis zjistí, že pro uplatnění beneficia cohaesionis podle jeho dnešního vymezení podmínky nejsou, že však rozhodnutí nebo řízení mu předcházející ohledně toho, kdo opravný prostředek nepodal, trpí takovými nedostatky, že v případě, kdyby opravný prostředek ohledně něho podán byl, by muselo dojít v části, která se ho dotýká, ke zrušení rozhodnutí nebo ke změně rozhodnutí v jeho prospěch. Nezajišťuje tedy úprava důsledné napravení nesprávných rozhodnutí a důslednou ochranu zákonných práv a zájmů občanů, jichž se rozhodnutí přímo dotýká. To je její nedostatek.

Celospolečenský význam trestních věcí, nezbytnost zajistit mimo jiné také, aby nikdo nebyl nespravedlivě postižen, by proto vyžadovaly, aby tam, kde jde o společné řízení, měl opravný prostředek podaný jedním z těch, o nichž se koná společné řízení, takový účinek, jako by jej podali všichni.

Bylo by to také v souladu s tím, že se koná společné řízení. Jestliže platí pro hlavní líčení společné řízení, mělo by platit i pro řízení opravné. Daleko účinnějším způsobem by se tak mohlo prosadit to, co sleduje beneficium cohaesionis. Zajistilo by se tak v daleko větší míře než dosud spravedlivé rozhodnutí ohledně všech, o jejichž věcech se konalo společné řízení.

Závěr by tedy byl tento: Jestliže v případech společného řízení se věc dostane do opravné instance, pak by měla být přezkoumána vždy ohledně všech společníků. Přitom je třeba setrvat na zákazu reformace in peius z důvodů uvedených v oddílu II; kdyby tomu tak nebylo, pak by ten, kdo by chtěl podat opravný prostředek, mohl být postaven navíc ještě pod tlak společníků, aby opravný prostředek nepodával.

V občanském soudním řízení a v arbitrážním řízení se zřetelem na vymezení rozsahu přezkumné povinnosti opravné instance v nich (srov. oddíl I) není institut beneficia cohaesionis potřebný. Ve správním řízení se v důsledku podání odvolání přezkoumává vždy věc celá. Pochybnosti vznikající v přestupkovém řízení v tom směru, zda opravný prostředek podaný jedním účastníkem vede nutně k přezkoumání i těch částí rozhodnutí, které se týkají ostatních účastníků, by měly být odstraněny výslovným ustanovením. Kdyby se však připouštělo omezení jen na tu část rozhodnutí, která se týká toho účastníka, který opravný prostředek podal, pak by institut beneficia cohaesionis přicházel nutně v úvahu i zde.

IV. ROZSAH, VE KTERÉM SE NAPADENÉ ROZHODNUTÍ PŘI ZJIŠTĚNÉ VADĚ ZRUŠUJE

Výslovné ustanovení týkající se této problematiky obsahuje trestní řád v ustanovení § 258 odst. 2, § 259 odst. 2 pro odvolání, § 149 odst. 3, 4 pro stížnost, § 269 odst. 2 pro stížnost pro porušení zákona a § 284 odst. 1 pro obnovu řízení. Z těchto ustanovení vlastně vyplývá, že trestní řád vychází ze zásady, že se má rušit zásadně jen vadná část napadeného rozhodnutí a že původní rozhodnutí v bezvadné části má být zachováno. Takto postupovat lze samozřejmě jen v případě, kdy vadnou část napadeného rozhodnutí lze oddělit od částí ostatních. Zruší se tedy z výroků, které rozsudek obsahují, jen ten, který je vadný, a jestliže je vadná jen část tohoto výroku, pak jen tato část. Výslovně se však stanoví, že při zrušení výroku o vině, třeba jen částečném, je nutno zrušit celý výrok o trestu a i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Jestliže pak vada rozhodnutí záleží v tom, že v napadeném rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný, pak se napadené rozhodnutí neruší a chybějící výrok nebo výrok neúplný se doplní.

V ostatních procesech uvedené zásady, které se snaží zabránit zrušování původního rozhodnutí v částech, které se ukázaly správnými, nejsou tak výrazně formulovány jako v trestním řízení, ale jejich náznaky lze i v některých z nich vyvodit.

Podle ustanovení § 220 o. s. ř. je odvolací soud oprávněn změnit napadené rozhodnutí. Obecně se uznává, že nic nebrání tomu, aby odvolací soud vyhověl odvolání jen částečně a aby tam, kde je předmět řízení dělitelný, napadené rozhodnutí změnil pouze ve vadné části a ve zbývající části napadené rozhodnutí potvrdil. Je též možné, že odvolací soud napadené rozhodnutí částečně potvrdí a částečně zruší.¹⁴⁾

V řízení o obnově podle o. s. ř. se povolením obnovy neruší původní rozhodnutí; k jeho zrušení dochází teprve novým rozhodnutím o věci. Rámec nového projednání určuje rozhodnutí o povolení obnovy. Věc se tedy projedná znovu v takovém rozsahu, v jakém byla obnova povolena. Jestliže byla obnova povolena jen ohledně části původního rozhodnutí, není tedy možné jít při novém projednávání věci nad tuto část. Rozsudek se však musí týkat vždy celé věci, takže vydáním nového rozhodnutí se původní rozhodnutí ruší v celém rozsahu, tedy ve všech výrocích, a to i v těch, ohledně nichž obnova řízení povolena nebyla (§ 235 o. s. ř.).

Jestliže v občanském soudním řízení je podána stížnost pro porušení zákona a soud dojde k závěru, že zákon byl porušen napadeným rozhodnutím, vysloví to ve svém rozhodnutí a napadené rozhodnutí současně

¹⁴⁾ Srov. občanský soudní řád. Orbis, Praha 1970, díl 2, str. 101, str. 106.

zruší (§ 242 odst. 1); zruší však jen tu jeho část, která byla stížností napadena, a jen pokud, pokud jí byl zákon porušen. Tu část rozhodnutí, kterou zákon nebyl porušen, tedy nezrušuje. Samozřejmě se zrušením třeba jen částečným původního rozhodnutí je spojeno i zrušení výroku o nákladech řízení.

Velmi lakonický je zákon o hospodářské arbitráži. Podle jeho ustanovení § 41 příslušný orgán, který provádí přezkoumání, jestliže zjistí, že rozhodnutím byly porušeny předpisy nebo zásady hospodářské politiky ČSSR, může napadené rozhodnutí změnit nebo zrušit a přikázat spor k novému projednání anebo učinit jiné opatření. Použitá formulace nevylučuje postupovat tak, že napadené rozhodnutí se zruší jen ve vadné části, jestliže ji lze oddělit, a že jen v této části se nově rozhodne.

Správní řád se dotýká problematiky v ustanovení § 59. Podle něho odvolací orgán, jestliže zjistí, že odvolání je důvodné, napadené rozhodnutí buď změni nebo zruší. Ke zrušení dojde jen tehdy, jestliže nejsou dány předpoklady pro to, aby je sám změnil. Jestliže je v takovém případě třeba vydat nové rozhodnutí o věci, vrátí se věc orgánu prvního stupně, aby ji znovu projednal a rozhodl. Pokud jde o změnu rozhodnutí, připouští teorie, že odvolací orgán může např. ponechat výrok rozhodnutí beze změny a nahradit pouze odůvodnění jinými důvody. Změna může záležet např. též jen v pozměnění lhůty určené v napadeném rozhodnutí pro splnění uložené povinnosti.¹²⁾ Z toho se dá soudit, že se zastává názor, že při provádění změny rozhodnutí v těch případech, kdy je vadná jen jeho část, se provede změna jen této části a že v části, která je bezvadná, se napadené rozhodnutí ponechá v platnosti. Neruší se tedy v tomto případě rozhodnutí celé a nenahrazuje se rozhodnutím novým v celém rozsahu i v té části, kterou odvolací orgán shledal správnou.

Je však otázkou, zda se ve správním řízení v případě, kdy odvolací orgán nerozhoduje sám ve věci, ale vrací věc k novému projednání a rozhodnutí orgánu prvního stupně, musí zrušit vždy celé napadené rozhodnutí či jen tu jeho část, kterou považuje za vadnou. Pro odvolací řízení podle správního řádu platí jako zásada, že odvolací orgán má rozhodnout sám ve věci všude, kde to je jen možné. Za tím účelem je povinen v případech, kdy napadené rozhodnutí se opírá o nedostatečně zjištěný skutkový stav, doplněním řízení si opatřit spolehlivý podklad pro takové rozhodnutí.

Tato úprava umožňuje odvolacímu orgánu nepochybně ve většině případů rozhodnout ve věci. Z toho se dá soudit, že odvolací orgán bude věc vracet do prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen tehdy, kdy je třeba věc znovu projednat v celé šíři. V takovém případě pak zruší celé napadené rozhodnutí.

¹²⁾ Dílo cit v pozn. 1, str. 138.

Je možno tedy učinit závěr, že odvolací orgán, jestliže vrací věc orgánu prvního stupně, zrušuje vždy celé napadené rozhodnutí.

U obnovy řízení platí ve správním řízení stejně jako v občanském soudním řízení, že povolením obnovy se původní rozhodnutí neruší, že však rozhodnutím vydaným v řízení obnoveném se napadené rozhodnutí ruší vždy v celém rozsahu (§ 64 odst. 3 spr. ř.).

Při přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení zruší nebo změní správní orgán napadené rozhodnutí, jestliže bylo vydáno v rozporu se zákonem, obecně závazným právním předpisem nebo obecně závazným nařízením (§ 65 spr. ř.). Ze snahy zákonodárce zajistit v těchto případech co nejvíce stabilitu správních rozhodnutí (srov. § 68 odst. 1 spr. ř. o časovém omezení práva zrušit nebo změnit napadené rozhodnutí, § 65 odst. 2 spr. ř. o povinnosti chránit práva nabytá v dobré víře) lze dovodit, že původní rozhodnutí, pokud je to jen možné, se má zachovat a že změna se provede, pokud to jen lze, nikoli tak, že původní rozhodnutí se nahradí v celém rozsahu novým, ale tak, že se změní jen jeho vadná část a jinak že se původní rozhodnutí nechá nedotčené. Domníváme se dále, že v souladu s touto tendencí by bylo, aby správní orgán, jestliže ruší napadené rozhodnutí, zrušil zásadně jen jeho vadnou část, jestliže ji lze oddělit od ostatních, a aby v ostatním původní rozhodnutí zachoval.

Jak patrně, prosazuje se v řízeních, o kterých pojednáváme (někdy výrazněji, někde méně výrazně) jako významný rys rozhodování opravné instance zásada, že tato instance se má omezit jen na zrušení vadné části rozhodnutí a že tedy nemá, jestliže je vadná jen část napadeného rozhodnutí, zrušovat rozhodnutí celé.

U řádných opravných prostředků je to odůvodněno požadavky procesní ekonomie, u mimořádných opravných prostředků kromě toho ještě požadavkem zabezpečení stability rozhodnutí a posílení právní jistoty.

Tyto požadavky platí obecně pro všechny druhy řízení. S tímto trendem je v jasném rozporu jen úprava obnovy řízení v občanském soudním řízení a ve správním řízení. Domníváme se však, že odchylka není důvodná a že přizpůsobení obecnému trendu by bylo i zde správné.

Závěr pro všechny druhy řízení a všechny opravné prostředky by byl ten, že v nich všech by měly být jasně formulovány tyto zásady:

1. Opravná instance se omezí jen na zrušení vadné části napadeného rozhodnutí, jestliže tato část rozhodnutí je oddělitelná od jeho ostatní části (ostatních výroků, ostatní části výroku).

2. Při zrušení určitého výroku je třeba zrušit vždy i další výroky rozhodnutí, které ve zrušeném mají svůj podklad.

3. Jestliže vada rozhodnutí záleží v tom, že některý výrok chybí nebo je neúplný, pak se napadené rozhodnutí neruší a chybějící výrok nebo výrok neúplný se doplní.

ПРИНЦИПЫ ПОСТАНОВЛЕНИЯ РЕШЕНИЙ В ПРОИЗВОДСТВЕ ПО ОБЖАЛОВАНИЮ

Резюме

Авторы обращают внимание прежде всего на объем, в котором вторая инстанция пересматривает обжалованное решение, и приходят к заключению, что:

а) Для всех видов производства является общим то, что пересмотру подвергается всегда не только вывод, а также предшествующее ему производство.

б) Разница между отдельными видами производства с точки зрения пределов пересмотра обжалованного решения (его выводов) в силу общих форм обжалования, указанных в пункте 1, обоснована характером дел в отдельных производствах рассматриваемых и разрешаемых.

С теоретической точки зрения целесообразно всвесить то, если в административном производстве — в случае, когда оно носит характер рассмотрения и разрешения споров — не следовало бы установить пределы пересмотра решений таким же способом, что и в гражданском судопроизводстве.

Далее целесообразно во всех видах решения определить регулирование объема обязанности по пересмотру одинаковым образом для тех дел, правильное решение которых представляет собой общественный интерес, или там, где такой интерес является преобладающим. Это, по сути дела, означает последовательное продвижение регулирования, имеющего силу для пересмотра решения по существу в области гражданского судопроизводства и административного производства, также в области уголовного производства. Другое регулирование уголовно-процессуального кодекса, ограничивающее объем права пересмотра только лицом, относительно которого обжалование реализуется, не кажется обоснованным.

анализа отдельных процессов и их подхода к вопросу запрета поворота к худшему они приходят к следующему заключению:

Запрет поворота к худшему вообще не применяется в административном и арбитражном производствах, в гражданском судопроизводстве по делам,

а) по которым можно возбудить производство также без заявления,

б) в случае производства после разрешения возобновления дела или после отмены решения путем жалобы на нарушение закона (в данном случае также там, где можно возбудить дело только по заявлению) и после успешного иска о недействительности мировой сделки в соответствии с § 99 ч. 3 ГПК,

в) по которым следствием применения средства для исправления порочного решения является отмена первоначального решения, так что после его применения дело по сути касается не пересмотра первоначального решения, а нового производства.

Запрет поворота к худшему имеет силу в уголовном производстве в случае всех средств обжалования, в гражданском судопроизводстве, в производстве по обжалованию и в производстве по возражениям против вексельного (чекового) приказа о платеже (здесь заявлением возражений приказ о платеже не отменяется, так что дело касается по сути пересмотра постановленного решения на основании возражений).

Возникает вопрос, если отличающееся регулирование в области уголовного про-

изводства и в гражданском судопроизводстве является обоснованным. В гражданском судопроизводстве, в производстве по обжалованию несомненно да. Его предметом в рассматриваемых случаях являются дела, которые находятся полностью в распоряжении сторон. Когда ответчик решением доволен, когда он согласен производить исполнение в соответствии с решением, что он выразил неприменением обжалования, то нет причины его положение улучшать и положение обжалующего ухудшать. Вопросом, однако, остается то, если в такой ситуации правильным является регулирование, имеющее силу в гражданском судопроизводстве в случае возобновления дела. Там истец добивается разрешения возобновления дела несомненно потому, что он считает, что в результате заявленного недостатка дело было решено не в его пользу (и, собственно говоря, он только тогда, когда им доказываются такие факты, которые могут повлечь за собой более благоприятное решение для него, может подать заявление о возобновлении дела — § 288 ГПК), а когда возобновление разрешено, то потом здесь хотя бы с данной точки зрения нет причины действовать другим образом, чем в случае обжалования. Новелла гражданского процессуального кодекса в связи с определенным продвижением запрета поворота к худшему в случае обжалования, то же самое должна была провести также в случае возобновления. Другим, конечно, является положение в случае жалобы на нарушение закона. Здесь дело полностью находится вне распоряжения сторон, дело касается того, чтобы устранить нарушение закона, несмотря на то, если и которому участнику производства это будет в пользу или в ущерб. Запрет поворота к худшему следовало в гражданском судопроизводстве с учетом предмета производства применять более последовательно, чем до сих пор, а именно путем его распространения также на возобновление дела.

г) Следующей основной проблемой, которой авторы уделяют свое внимание, является *beneficium cohaesionis*. Этот институт применяется только в уголовном производстве. В этой области он в производстве по обжалованию, жалобе и жалобе на нарушение закона (§ 254, § 150, § 269 УПК) является следствием и необходимым сопровождением ограниченного принципа ревизии (ср. раздел I, А п. 2). Пределы пересмотра, указанные принципом ревизии, таким образом, вследствие *beneficiae cohaesionis* расширяются.

Такое регулирование, однако, не позволяет институту обжалования принять меры для устранения допущенных ошибок в случаях, когда при пересмотре дела с точки зрения применения *beneficiae cohaesionis* им устанавливается, что для применения *beneficiae cohaesionis* в соответствии с его имеющимся определением условия не имеются, что, однако, решение или производство последнему предшествующее относительно того, кто средств обжалования не использовал, страдают такими недостатками, что в случае применения средства обжалования в части, которая касается его, должна произойти отмена решения или изменение решения в его пользу. Регулирование, таким образом, не обеспечивает последовательного исправления неправильных решений и последовательной защиты законных прав и интересов граждан, которых решение непосредственно касается. Это его недостаток. Общественное значение уголовных дел, необходимость обеспечить между прочим также то, чтобы никто не подвергнулся несправедливому наказанию, требуют поэтому, чтобы там, где дело касается совместного производства, средство обжалования, использованное одним из лиц, в отношении которых ведется совместное производство, создавало такое положение, как будто оно использовано всеми. Это находилось бы также в соответствии с тем, что происходит совместное производство. Когда для судебного заседания по делу имеет силу совместное производство, то оно должно иметь силу также для производства по обжалованию. Судам с апелляционным про-

изводстве до некоторой степени прибавилось бы работы. Вовсе, однако, не столько, чтобы только это обстоятельство могло стать аргументом против введения неограниченного принципа ревизии. Гораздо более действенным образом можно продвинуть то, что преследует *beneficium cohaesionis*, вследствие чего в гораздо большей степени, чем до сих пор, обеспечивалось бы справедливое решение относительно всех, по делам которых велось совместное производство.

Когда, таким образом, в случаях совместного производства дело попадает во вторую инстанцию, то всегда следует пересмотреть его по отношению ко всем соучастникам. При этом нужно настоять на запрете поворота к худшему по причинам, указанным в разделе II работы; в обратном случае желающий применить средство обжалования мог бы подвергнуться кроме того еще нажиму соучастников, чтобы средство обжалования не применить.

В гражданском судопроизводстве и арбитражном производстве с учетом определения объема обязанности второй инстанции по пересмотру; в них (ср. раздел I работы) не нужно *beneficium cohaesionis* принимать во внимание. Это имеет силу также по отношению к административному производству; сомнения возникающие в производстве по взысканиям в том смысле, если средство обжалования, примененное одним участником, неизбежно ведет также к пересмотру тех частей решения, которые касаются других участников, следует устранить определенным положением. Ежели, однако, допустить ограничение только той частью решения, которая касается участника, применившего средство обжалования, то институт *beneficium cohaesionis* обязательно следовало бы принять во внимание также здесь.

В заключении авторы уделяют внимание объему, в котором обжалованное решение в случае обнаруженного недостатка отменяется, и они приходят к мнению, что заключение, имеющее силу для всех видов производства и для всех средств обжалования, сводится к тому, что в них во всех нужно четко сформулировать следующие принципы:

1. вторая инстанция ограничивается только отменой порочной части обжалованного решения, если эта часть решения отделима от остальной его части (остальных выводов), остальной части вывода).
2. В случае отмены определенного вывода следует отменить всегда также те другие выводы решения, которые основаны на отмененном выводе.
3. Когда недостаток решения состоит в том, что определенный вывод отсутствует или является неполным, то обжалованное решение не отменяется, а отсутствующий вывод или неполный вывод дополняются.

DIE GRUNDSÄTZE DER ENTSCHEIDUNGSTÄTIGKEIT IM RECHTSMITTELVERFAHREN

Resumé

Die Verfasser beschäftigen sich vor allem mit dem Umfang, in dem die Institution des Rechtsmittels die angefochtene Entscheidung überprüft, und gelangen zur Schlußfolgerung, daß

a) allen Verfahrensarten gemeinsam ist, daß im Rechtsmittelverfahren immer nicht bloß der Ausspruch, sondern auch das ihm vorangehende Verfahren überprüft wird;

b) die Unterschiede zwischen den einzelnen Arten des Verfahrens, soweit es um die Grenzen der Überprüfung der angefochtenen Entscheidung (ihres Ausspruchs) als Folge der ordentlichen Rechtsmittel, die unter Punkt a) angeführt sind, geht, sind begründet im Charakter der Sachen, über die in den einzelnen Verfahrensarten verhandelt und entschieden wird.

Vom theoretischen Gesichtspunkt aus beurteilt, wäre es richtig zu erwägen, ob im Verwaltungsverfahren, soweit es den Charakter des Handelns und Entscheidens über Rechtsstritte hat, die Grenzen für die Überprüfung von Entscheidungen nicht ebenso bestimmt sein sollten wie im Zivilgerichtsverfahren.

Weiters wäre es richtig, die Regelung des Umfanges der Überprüfungspflicht in allen Verfahrensarten in gleicher Weise zu bestimmen für jene Fälle, wo die richtige Entscheidung im gesamtgesellschaftlichen Interesse ist oder wo ein solches Interesse überwiegt. Das würde bedeuten, im Wesentlichen auch im Strafverfahren, sobald es um die Überprüfung einer Entscheidung geht, konsequent die Regelung durchzusetzen, die für solche Fälle im Zivilgerichtsverfahren und im Verwaltungsverfahren gilt. Die abweichende Regelung der Strafprozeßordnung, die den Umfang des Überprüfungsrechts bloß auf die Person beschränkt, bezüglich deren die Berufung eingebracht wurde, erscheint keineswegs begründet.

c) Weiters schenken die Verfasser ihre Aufmerksamkeit dem Prinzip des Verbotes der *reformatio in peius* zu. Nach einer Analyse der einzelnen Prozesse und ihres Herangehens an die Frage eines derartigen Verbotes gelangen sie zu nachstehenden Schlußfolgerungen:

Das Verbot der *reformatio in peius* kommt überhaupt nicht zur Geltung im Verwaltungsverfahren und im Arbitrageverfahren (Vertragsgerichtsverfahren), im Zivilgerichtsverfahren in den Fällen,

a) in denen das Verfahren auch ohne Antrag eröffnet werden kann;

b) des Verfahrens, das nach Bewilligung der Wiederaufnahme oder nach Aufhebung einer Entscheidung im Wege der Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes (zur Wahrung des Gesetzes) durchgeführt wird (in diesem Falle auch dort, wo das Verfahren nur auf Antrag eröffnet werden kann) und aufgrund einer erfolgreichen Klage wegen Ungültigkeit eines Vergleiches laut § 99 Abs. 3 ZPO;

c) in denen die Folge der Geltendmachung des zur Berichtigung einer fehlerhaften Entscheidung gegebenen Mittels die Aufhebung der ursprünglichen Entscheidung ist, so daß nach seiner Einreichung es eigentlich nicht um die Überprüfung der Entscheidung geht, die aufgrund der geltend gemachten Einwendungen herausgegeben wurde, sondern um die Durchführung eines neuen Verfahrens.

Das Verbot der *reformatio in peius* gilt im Strafverfahren bei allen Rechtsmitteln,

im zivilgerichtlichen Verfahren im Verfahren über die Berufung und im Verfahren über die Einwendungen gegen einen Wechsel- (Scheck-) Zahlungsauftrag (hier wird infolge der Überreichung von Einwendungen der Zahlungsauftrag nicht aufgehoben, so daß es eigentlich um die Überprüfung der Entscheidung geht, die aufgrund der geltend gemachten Einwendungen herausgegeben wurde).

Es ergibt sich die Frage, ob die unterschiedliche Regelung im Strafverfahren und im Zivilgerichtsverfahren begründet ist. Im Zivilgerichtsverfahren, im Verfahren über die Berufung, zweifellos ja. Sein Gegenstand sind in den Fällen, um die es sich handelt, Angelegenheiten, die durchaus der Disposition der Parteien unterliegen. Falls der Gegner selbst mit der Entscheidung zufrieden ist, falls er zur Leistung laut dem Urteil bereit ist, was er dadurch, daß er keine Berufung einbrachte, zu verstehen gab, besteht keinerlei Grund dafür, seine Position zu verbessern und die Position desjenigen, der Berufung einlegte, zu verschlechtern. Es ist jedoch fraglich, ob in dieser Situation die im Zivilgerichtsverfahren geltende Regelung bezüglich der Wiederaufnahme des Verfahrens richtig ist. Dort strebt der Antragsteller die Bewilligung zur Wiederaufnahme klarer Weise deshalb an, weil er der Meinung ist, daß infolge eines geltend gemachten Mangels zu seinen Ungunsten entschieden wurde (und eigentlich nur dann, wenn er solche Tatsachen nachweist, die eine für ihn günstigere Entscheidung herbeiführen können, ist er in der Lage den Antrag auf Wiederaufnahme des Verfahrens laut § 288 ZPO zu stellen), und wenn die Wiederaufnahme bewilligt wird, dann besteht hier wenigstens von diesem Gesichtspunkt aus kein Grund dafür, anders vorzugehen als bei der Berufung. Die Novelle zur Zivilprozeßordnung hätte, sobald sie das eindeutige Verbot der reformatio in peius bei der Berufung durchsetzte, ebenso auch bei der Wiederaufnahme vorgehen sollen. Anders ist die Situation jedoch im Falle der Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes. Hier ist die Angelegenheit zur Gänze außerhalb des Dispositionsbereiches der Parteien und es geht darum, die Gesetzesverletzung zu beseitigen, und zwar ohne Rücksicht darauf, ob und welchem Teilnehmer am Verfahren dies zum Vorteil oder zum Nachteil gereichen wird. Das Verbot der reformatio in peius sollte im Zivilgerichtsverfahren mit Rücksicht auf den Gegenstand des Verfahrens konsequenter als bisher durchgesetzt werden, und zwar durch seine Ausdehnung auf die Wiederaufnahme.

d) Ein weiteres grundlegendes Problem, dem die Verfasser ihre Aufmerksamkeit zuwenden, ist das *beneficium cohaesionis*. Das Institut des *beneficium cohaesionis* kommt nur im Strafverfahren zur Geltung. Es ist dort im Verfahren über die Berufung, die Beschwerde und die Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes (§ 254, § 150, § 289 StPO) Folge und unerläßliche Begleiterscheinung des beschränkten Revisionsprinzips (vgl. Abteilung I, A Punkt 2). Die durch das Revisionsprinzip gezogenen Grenzen der Überprüfung werden so infolge des *beneficium cohaesionis* erweitert.

Diese unsere Regelung ermöglicht jedoch der Rechtsmittelinstanz keine Abhilfe in Fällen, wo sie bei der Überprüfung der Sache vom Gesichtspunkt der Anwendung des *beneficium cohaesionis* aus feststellt, daß zur Geltendmachung des *beneficium cohaesionis* nach der gegenwärtigen Abgrenzung die Bedingungen nicht gegeben sind, daß aber die Entscheidung oder das ihr vorhergehende Verfahren in bezug auf denjenigen, der das Rechtsmittel nicht einbrachte, solche Mängel ausweisen, daß es im Falle, daß das Rechtsmittel im bezug auf ihn eingebracht worden wäre, in jenem Teil, der ihn betrifft, zur Aufhebung der Entscheidung oder zur Abänderung der Entscheidung zu seinen Gunsten kommen müßte. Die Regelung garantiert also keineswegs die konsequente Abhilfe bezüglich unrichtiger Entscheidungen und den

konsequenten Schutz der gesetzlichen Rechte und Interessen der Bürger, die von der Entscheidung direkt berührt werden. Darin besteht ihr Mangel. Die gesamtgesellschaftliche Bedeutung der Strafsachen, die Notwendigkeit, unter anderem auch sicherzustellen, daß niemand ungerechter Weise in Mitleidenschaft gezogen wird, würden also erfordern, daß dort, wo es um ein gemeinsames Verfahren geht, das Rechtsmittel, das von einer jener Personen, die das gemeinsame Verfahren betrifft, eingebracht wurde, einen solchen Stand der Dinge herbeiführt, als ob das Rechtsmittel von allen eingebracht worden wäre. Das würde auch der Tatsache, daß ein gemeinsames Verfahren stattfindet, entsprechen. Wenn für die Hauptverhandlung das gemeinsame Verfahren gilt, dann sollte es auch für das Rechtsmittelverfahren Geltung haben. Die Gerichte hätten dann im Rechtsmittelverfahren zwar etwas mehr Arbeit. Aber bei weitem nicht soviel, daß dieser Umstand allein einen Grund gegen die Einführung des unbegrenzten Revisionsprinzips darstellen könnte. Auf weitaus wirksamere Weise könnte dann durchgesetzt werden, was der Zweck des *beneficium cohaesionis* ist, in weitaus größerem Maß als bisher könnte dann bezüglich aller jener, über deren Angelegenheit das gemeinsame Verfahren stattfand, eine gerechte Entscheidung sichergestellt werden.

Wenn also in den Fällen eines gemeinsamen Verfahrens die Sache zur Rechtsmittelinstanz gelangt, dann sollte sie immer bezüglich sämtlicher Streitgenossen überprüft werden. Dabei ist auf dem Verbot der *reformatio in peius* aus den im Abteil II der Arbeit angeführten Gründen zu beharren; anderenfalls könnte derjenige, der zur Einbringung des Rechtsmittels entschlossen ist, noch dazu dem Druck seiner Streitgenossen mit dem Ziel, das Rechtsmittel nicht einzubringen, ausgesetzt sein.

Im Zivilgerichtsverfahren und im Arbitrageverfahren ist es mit Rücksicht darauf, daß die Überprüfungspflicht der Rechtsmittelinstanz nur begrenzten Umfang hat, nicht nötig (vgl. Abteilung I der Arbeit), Erwägungen über das *beneficium cohaesionis* anzustellen. Das gilt ebenso auch vom Verwaltungsverfahren; Zweifel, die im Verfahren wegen Übertretungen entstehen können in der Richtung, ob das im Namen eines Beteiligten überreichte Rechtsmittel notwendiger Weise zur Überprüfung auch jener Teile der Entscheidung führen muß, die die übrigen Beteiligten betreffen, sollten durch eine ausdrückliche Bestimmung beseitigt werden. Wenn aber die Beschränkung bloß auf jenen Teil der Entscheidung, der den Beteiligten, der das Rechtsmittel eingebracht hat, betrifft, zulässig sein sollte, dann käme notwendiger Weise auch hier das *beneficium cohaesionis* in Betracht.

Im Schlußteil beschäftigen sich die Autoren mit dem Umfang, in dem die angefochtene Entscheidung bei Feststellung eines Mangels aufzuheben ist, und gelangen zur Ansicht, daß die für sämtliche Verfahrensarten und für sämtliche Rechtsmittel geltende Schlußfolgerung die wäre, daß in allen Fällen die folgenden Grundsätze klar formuliert werden sollten:

1. Die Rechtsmittelinstanz beschränkt sich bloß auf die Aufhebung eines Teiles der angefochtenen Entscheidung, falls dieser Teil der Entscheidung sich von ihrem übrigen Teil (von den übrigen Aussprüchen, von dem übrigen Teil des Ausspruches) abtrennen läßt.

2. Bei der Aufhebung eines bestimmten Ausspruches müssen immer auch die weiteren Aussprüche der Entscheidung aufgehoben werden, für die der aufgehobene Teil die Grundlage bildet.

3. Falls der Mangel der Entscheidung darin besteht, daß irgendein Ausspruch fehlt oder unvollständig ist, wird die angefochtene Entscheidung nicht aufgehoben und der fehlende Ausspruch oder der unvollständige Ausspruch wird ergänzt.

PETR HLAVSA, VLADIMÍR NĚMEC

ŘÍZENÍ O OPRAVNÉM PROSTŘEDKU
U ORGÁNU I. STUPNĚ*)

I.

Za opravné řízení je v dalším považováno řízení, ve kterém se přezkoumávají předchozí vydaná rozhodnutí, a to na základě podnětů, které se nazývají prostředky nápravy. Od těchto je nutno odlišovat ty prostředky nápravy, na základě kterých se napadená rozhodnutí ruší (přímo podáním příslušného prostředku nápravy) a věci se projednávají a rozhodují znovu.

A. V rámci tématu bude nejprve věnována pozornost *řízení odvolacímu*.

1. Podle občanského soudního řádu dochází v odvolacím řízení k úkonům soudu prvního stupně (§ 209 až 210a o. s. ř.) na základě podaného odvolání (pokud nebylo účinně vzato zpět podle § 207 odst. 2 a § 208 o. s. ř., a to vždy se souhlasem odvolacího soudu). Podané odvolání je pak předmětem dalšího řízení z hlediska splnění stanovených podmínek.

K těmto podmínkám patří v první řadě (z hlediska systematiky § 209 o. s. ř.) existence náležitostí. A to jednak náležitostí obecných, uvedených v § 42 odst. 3 o. s. ř., a jednak náležitostí zvláštních (specifické náležitosti odvolání), vyplývající z § 205 o. s. ř.

Dalšími podmínkami, které jsou předmětem zkoumání, je včasnost podání odvolání (§ 204 odst. 1 a 2 o. s. ř., pokud nebylo prominuto zmeškání lhůty — § 58 odst. 1 o. s. ř. a § 204 odst. 3 o. s. ř.), podání odvolání oprávněnou osobou (§ 203 o. s. ř.) a konečně přípustnost odvolání (§ 202 o. s. ř.).

Odvolacímu soudu předloží předseda senátu soudu prvního stupně odvolání vždy. Tedy bez ohledu na to, zda se mu podaří či nepodaří odstranit vady odvolání (chybějící obecné či zvláštní náležitosti), či pokud nejsou splněny další podmínky vyplývající z § 209 o. s. ř. Konečně v neposledním případě také, jedná-li se o odvolání bezvadné; zde ovšem až po provedení úkonů uvedených v § 210 odst. 1 a 2 o. s. ř., spočívajících v doručení ostatním účastníkům a shrnutí podkladů pro odvolací orgán.

Rozhodování soudu prvního stupně (v rámci autoremedury) přichází

*) Jde o jeden z výstupů z úkolu VIII-5-3/5-4 SPZV „Náprava vadných rozhodnutí“.

v úvahu pouze v případech taxativně uvedených v § 210a o. s. ř. a za podmínek tam stanovených. To znamená, že jde pouze o rozhodnutí procesní povahy menšího významu (nikoliv ve věci samé) a za předpokladu, že soud prvního stupně odvolání vyhoví v celém rozsahu.

U státního notářství dochází rovněž k úkonům orgánu prvního stupně při podání odvolání. Odvolání se podává u státního notářství, které rozhodlo, v 15denní lhůtě od doručení. Státní notářství zkoumá přípustnost odvolání (§ 21 odst. 2 a 3 n. ř.), včasnost a oprávněnost osoby k jeho podání (§ 21 odst. 1 n. ř.). Zmeškání lhůty může notářství prominout podle § 58 odst. 1 o. s. ř. a § 25 n. ř., a o přípustnosti zpětvzetí odvolání platí § 207 o. s. ř. Odvolacím orgánem je krajský soud. Autoremedura je přípustná u rozhodnutí, které se týká pouze odvolatele a může-li být odvolání státním notářstvím zcela vyhověno (§ 22 odst. 1 n. ř.).

2. Podle trestního řádu dochází k řízení o oprávněm prostředku u soudu prvního stupně (§ 251 tr. ř.) na základě odvolání (jeho obsah je uveden v § 249 tr. ř.), majícího vždy odkladný účinek. V rámci tohoto řízení není předmětem zkoumání včasnost podání odvolání (§ 248 tr. ř.), zda bylo podáno oprávněnou osobou (§ 246 a 247 tr. ř.), či naopak osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo ho již předtím výslovně vzala zpět (§ 250 tr. ř.). Všemi uvedenými otázkami se zabývá teprve odvolací soud (§ 253 tr. ř.).

Rozhodování soudu prvního stupně o odvolání v rámci autoremedury nepřichází v úvahu. Předseda senátu provede pouze úkony, uvedené v § 251 tr. ř. (doručovací úkony pouze vůči stranám, kterých se může rozhodnutí o odvolání týkat).

3. Podle správního řádu dochází k odvolacímu řízení u orgánu, který napadené rozhodnutí vydal (§ 54 odst. 1 s. ř.), na základě odvolání, pro které nejsou stanoveny zvláštní náležitosti. Včas podané odvolání má zásadně odkladný účinek (§ 55 s. ř.).

Včasnost podání odvolání (§ 54 odst. 2 a 3 s. ř.) a jeho přípustnost (§ 53 s. ř.) není předmětem zkoumání u orgánu prvního stupně, nýbrž až u orgánu odvolacího (§ 60 s. ř.). Orgán prvního stupně může však v rámci prováděných úkonů (§ 56 s. ř.) — tedy kromě vyrozumění ostatních účastníků o obsahu podaného odvolání a jejich vyzvání, aby se k němu vyjádřili — nejenom provést nově navržené důkazy, ale zejména má poměrně široké právo rozhodnout v rámci autoremedury (§ 57 odst. 1 s. ř.). Pro toto rozhodnutí stanoví správní řád lhůtu 30 dnů (§ 57 odst. 2 s. ř.), jinak rozhoduje odvolací orgán.

4. K uvedeným ustanovením o odvolacím řízení je možno přičinit zejména následující úvahy:

a) v uvedených procesních řádech je pro řízení u orgánu prvního stupně použita nestejná terminologie (úkony soudu prvního stupně — § 209

o. s. ř., řízení u soudu prvního stupně — § 251 tr. ř., odvolací řízení — § 53 s. ř.);

b) rovněž terminologicky nestejně je upraveno prominutí zmeškání lhůty, resp. navrácení lhůty (srov. § 204 odst. 3 o. s. ř., § 28 s. ř. a § 61 tr. ř.);

c) mezi jednotlivými procesy by bylo možno sjednotit otázky, zkoumané ve vztahu k včasnosti a přípustnosti odvolání. V první řadě nemožnost podat odvolání po vzdání se tohoto práva podle občanského soudního řádu — naproti tomu srov. § 253 odst. 1 tr. ř. a § 53 s. ř. Dále nemožnost podat odvolání po jeho zpětvzetí podle správního řádu — naproti tomu srov. § 253 odst. 1 tr. ř. a § 207 odst. 2 o. s. ř. A konečně povinnost zkoumat dodržení stanoveného obsahu odvolání podle trestního řádu — naproti tomu srov. § 209 o. s. ř.;

d) otevřenou otázkou zůstává vhodnost provádění některých dalších procesních úkonů (dokazování) orgány prvního stupně (§ 56 s. ř. na rozdíl od ostatních řádů). Dále se nabízí úvaha o rozšíření autoremedury v soudních procesních předpisech. A to s případným výslovným uvedením lhůty (srov. § 57 odst. 2 s. ř.), ve které je třeba takto rozhodnout nebo postoupit orgánu druhého stupně. (Při postupování je přitom dílčí terminologická nejednotnost v občanském soudním řádu — § 209 a 210 odst. 3 mezi případy vadného a bezvadného podání z hlediska uplynutí lhůty všem účastníkům.) Jen výkladem je pak dovozována možnost podat odvolání proti rozhodnutí, vydanému v rámci autoremedury (arg. § 374 o. s. ř., resp. § 53 s. ř.);

e) konečně je též možno zmínit otázku nestejných lhůt pro podání odvolání, obsažených v jednotlivých procesních předpisech (patnáctidenní lhůta v občanském soudním řádu a správním řádu, osmidenní v trestním řádu, kde navíc neplatí tříměsíční lhůta pro případy nesprávného nebo chybějícího poučení).

B. Ustanovení o odvolacím řízení správním se vztahuje přiměřeně i na *řízení o rozkladu* (§ 61 odst. 3 s. ř.); příslušná předchozí konstatování i úvahy proto platí i pro toto řízení.

C. *Řízení o stížnosti proti usnesení podle trestního řádu* před orgánem, proti jehož usnesení stížnost směřuje (§ 146 tr. ř.) je z hlediska její včasnosti a přípustnosti nadřízeným orgánem upraveno obdobně jako odvolání v trestním řízení.

Na rozdíl od odvolání přichází však u stížnosti v úvahu možnost rozhodnout v rámci autoremedury (§ 146 tr. ř.).

S ohledem na zásadně shodnou právní úpravu řízení o stížnosti s trestním řízením odvolacím je možno odkázat na úvahy uvedené výše sub A.

D. Z hlediska řízení u orgánu prvního stupně je dále nutné sledovat postup, kdy je brojeno *odporem proti trestnímu příkazu, odporem proti*

platebnímu rozkazu, a námitkami proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu.

1. K hlavnímu líčení (v prvním stupni) v případě vydání trestního příkazu (§ 314e tr. ř.) dochází (§ 314g odst. 2 tr. ř.), byl-li proti němu podán oprávněnou osobou (§ 314 odst. 1 tr. ř.) ve lhůtě do osmi dnů od doručení trestního příkazu odpor. Podáním odporu se trestní příkaz ruší.

Pro hlavní líčení platí příslušná ustanovení trestního řádu. Pokud jde o řízení, které tomuto hlavnímu líčení předchází, z podstaty tohoto prostředku nápravy (podáním odporu se trestní příkaz ruší) vyplývá, že k žádnému oprávněnému řízení nedochází. Trestní řád také neobsahuje žádná ustanovení o přezkoumávání odporu samotného.

2. K občanskoprávnímu jednání (v prvním stupni) v případě vydání platebního rozkazu (§ 174 o. s. ř.) dochází (§ 174 odst. 2 o. s. ř.), byl-li proti němu podán odpůrcem ve lhůtě 15 dnů od doručení platebního rozkazu odpor. Podáním odporu se celý platební rozkaz ruší. Kromě včasnosti podání odporu se zřejmě (nepřímo z hlediska ustanovení § 174 odst. 3 o. s. ř.) vyžaduje (resp. doporučuje), aby odpor byl odůvodněn. Nesplnění této náležitosti nemá však pro odpůrce žádné důsledky.

Pro jednání, nařízené na základě včas podaného odporu, platí příslušná ustanovení části třetí občanského soudního řádu. Včasným podáním odporu se sice celý platební rozkaz ruší, nicméně zde k určitému řízení dochází. A to potud, že je zkoumána včasnost podání odporu. Pozdě podaný odpor předseda senátu usnesením zamítne (§ 174 odst. 3 o. s. ř.).

3. K jednání (v prvním stupni) v případě vydání směnečného (šekového) platebního rozkazu (§ 175 o. s. ř.) dochází (§ 175 odst. 3 o. s. ř.), pokud proti němu byly podány odpůrcem námitky (do tří dnů), obsahující odůvodnění. (Na rozdíl od předchozích případů neznamena podání námitek automatické zrušení směnečného, resp. šekového platebního rozkazu.)

Pro jednání, nařízené na základě včas podaných námitek, platí příslušná ustanovení části třetí občanského soudního řádu. V rozsudku soud vysloví, zda se směnečný (šekový) platební rozkaz ponechává v platnosti, nebo zda se zrušuje a v jakém rozsahu (§ 175 odst. 3 o. s. ř.). Řízení o námitkách však může vyznít také tak, že je předseda senátu — jako pozdě podané nebo neobsahující odůvodnění — zamítne (§ 175 odst. 2 o. s. ř.).

4. K podané právní úpravě odporu proti trestnímu příkazu, odporu proti platebnímu rozkazu a námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu lze rovněž přičinit několik poznámek:

a) lhůty pro podání uvedených prostředků nápravy se zásadně shodují se lhůtami pro řádné opravné prostředky, platné v tom kterém soudním řádu, výjimku představuje relativně velmi krátká lhůta (3 dny) pro podání námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu. Navíc

u této lhůty není uveden počátek jejího běhu (§ 175 odst. 1 o. s. ř. srov. s § 172 odst. 1 o. s. ř.);

b) odpor proti trestnímu příkazu nemusí být odůvodněn (srov. § 249 tr. ř. a contrario), zatímco v případě odporu proti platebnímu rozkazu (při stejných důsledcích) formuluje občanský soudní řád shodné ustanovení tak, že pro nedostatek odůvodnění nelze odpor zamítnout (§ 174 odst. 3 o. s. ř. srov. též s § 175 odst. 2 o. s. ř.);

c) odpor proti trestnímu příkazu a odpor proti platebnímu rozkazu nelze — na rozdíl od námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu — vzít zpět;

d) z trestního řádu nevyplývá, jak postupuje samosoudce v případě, že odpor proti trestnímu příkazu nebyl podán včas. Z občanského soudního řádu sice tento postup vyplývá, nicméně zatímco u odporu proti platebnímu rozkazu se takový odpor zamítne usnesením (srov. § 174 odst. 3 o. s. ř.), u námitek proti směnečnému (šekovému) platebnímu rozkazu se o formě rozhodnutí při zamítnutí námitek výslovně (srov. § 175 odst. 2 o. s. ř.) nehovoří.

E. U dvou ze tří prostředků nápravy, které byly zkoumány v předchozí části, bylo důsledkem jejich podání, že na vydané akty se pohlíželo tak, jako kdyby nebyly vydány. A obdobně je tomu i při podání námitek proti rozhodnutí rozhodčí komise ROH (popř. výrobního družstva), rozhodující v rozhodčím řízení spor mezi organizací a pracovníkem o nároky z pracovního poměru. Vyhláška ÚRO č. 25/1983 Sb. dodatečně stanovila, že rozhodnutí rozhodčí komise se však ruší pouze v tom rozsahu, v jakém bylo napadeno a ve zbývajících částech výroku nabývá právní moci (tzv. částečná bezvýslednost rozhodčího řízení podle § 14 odst. 2 vyhl. č. 25/1983 Sb., srov. však znění § 212 odst. 1 z. p.). Důsledky zrušovacího účinku také nastanou v případě, jestliže účastník sporu navrhl, aby spor byl postoupen k dalšímu projednávání u soudu, protože do třiceti dnů od podání návrhu na zahájení rozhodčího řízení nebyl v něm ani schválen smír, ani vydáno rozhodnutí. Zde rozhodčí řízení je vždy bezvýsledné (§ 212 z. p.).

Soud v případě podání námitek proti celému výroku nepřezkoumává rozhodnutí komise, nýbrž před ním probíhá nové řízení v prvním stupni podle příslušných ustanovení části třetí občanského soudního řádu. Obdobně při podání námitek jen do části výroku. Splnění předpokladů pro své rozhodování proto soud posuzuje pouze jako splnění procesní podmínky (pravomoci) a nikoli jako náležitosti opravného prostředku. Konečně soud rovněž v rámci dělené pravomoci rozhoduje za splnění podmínek § 212 odst. 2, druhá věta z. p. — na základě návrhu účastníka sporu (s kterým je pak soudem naloženo jako s návrhem na zahájení řízení).

Z uvedených hledisek pak *řízení o námitkách* nelze chápat úkony soudu jako řízení o opravném prostředku u orgánu prvního stupně. Úkony

obdobné úkonům soudu prvního stupně v opravném řízení přiměřeně provádí po podání námitek rozhodčí komise.

Jak vyplývá z příslušných ustanovení zákoníku práce, rozhodčí komise posuzuje, zda námitky byly podány včas (§ 211 odst. 1 z. p.), a může rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty (§ 211 odst. 2 z. p.). Pokud ovšem žádost o prominutí zmeškání lhůty zamítne, nastupuje v případě podání námitek proti tomuto zamítnutí, postoupení věci k dalšímu projednání soudu.

Z hlediska citovaných paragrafů je možno zmínit

a) neurčité ustanovení, podle kterého je rozhodčí komise povinna postoupit spor k dalšímu projednání soudu bezodkladně (§ 212 odst. 2 z. p.);

b) neupravenou povinnost námitek odůvodnit;

c) nerozlišené důsledky námitek proti rozhodnutí ve věci samé a proti procesnímu rozhodnutí (§ 211 odst. 1 z. p.);

d) případně i samotný název prostředku, na základě kterého přechází rozhodování z pravomoci rozhodčí komise na soud (srov. též funkci naposled uvedených námitek s prostředky nápravy, uvedenými pod bodem D., nemluvě již o námitkách proti úkonům a opatřením, spojeným s výkonem rozhodnutí podle § 76 správního řádu);

e) problematické zavedení tzv. *částečné* bezvýslednosti rozhodčího řízení podle vyhl. č. 25/1983 Sb. (§ 14 odst. 2) ve srovnání se zněním § 212 odst. 1 (popř. § 211 odst. 1 a 3) z. p.

F. Do pravomoci soudů přechází též rozhodování v jiných, zákonem stanovených případech. Zde ovšem — na rozdíl od případu rozebíraného v předchozím bodě — soud rozhodnutí jiných orgánů na základě opravného prostředku přezkoumává (§ 244 a násl. o. s. ř.).

Při přezkoumávání rozhodnutí jiných orgánů soudem zkoumá soud včasnost podání návrhu v třicetidenní lhůtě (§ 247 odst. 2 a 3 o. s. ř.), oprávněnost subjektu k podání návrhu (nepřímo § 247 odst. 1 o. s. ř.), a svou pravomoc (§ 244 odst. 1 a 2 o. s. ř.). Pokud nejsou splněny uvedené podmínky, soud návrh zamítne (§ 249 odst. 2 o. s. ř.). Dále přichází v úvahu zastavení řízení pokud soud sám ještě nerozhodl a příslušný orgán vydal rozhodnutí, kterým návrhu sám zcela vyhověl (§ 248 o. s. ř.). Jinak k projednání návrhu na přezkoumání rozhodnutí jiného orgánu nařídí soud jednání a usnesením přezkoumávané rozhodnutí buď potvrdí nebo zruší (§ 249 odst. 1 o. s. ř.).

I když nepochybně uvedená ustanovení sledovala určitou svou obecností možnost pokrýt různorodější typy případů, nevylučující navíc možnost jejich postupného rozšiřování, přece jenom z textu zákona by měl jednoznačně vyplývat

a) obsah opravného prostředku (jeho náležitosti);

- b) možnost jeho zpětvzetí;
- c) možnost prominutí zmeškání lhůty.

G. Řízením o opravném prostředku u orgánu prvního stupně v případě přezkoumávání pravomocného rozhodnutí cestou obnovy řízení nelze chápat doslovně řízení u orgánu prvního stupně. A to proto, že potom by předmětem zkoumání nemohla být obnova ve správním řízení (rozdělující řízení v prvním i druhém stadiu obnovy mezi orgány obou stupňů — srov. § 63 odst. 1 s. ř.), a někdy i v trestním řízení (srov. § 281 odst. 3 tr. ř.).

Z tohoto hlediska musí být v dalším nepochybně věnována pozornost prvnímu stadiu obnovy řízení, a to bez ohledu na to, u kterého orgánu probíhá. Řízením u orgánu prvního stupně bude tedy vlastně řízení u prvního orgánu, resp. u orgánu, který se věcí zabývá v prvním stadiu.

Složitějším je však rozhodnout, zda jako řízení u orgánu prvního stupně chápat i druhé stadium obnovy řízení.

Rovněž o tomto druhém stadiu nelze totiž říci — alespoň ve vztahu k ostatním otázkám zkoumaným v rámci nápravy vadných rozhodnutí — že by se nejednalo o rozhodování o opravném prostředku u orgánu prvního stupně. Přitom se současně nejedná ani o řízení po vrácení věci opravnou instancí k novému projednání.

Též v důsledku takto pojaté vylučovací metody bude v dalším v rámci *obnovy řízení* věnována pozornost i druhému stadiu obnovy řízení, které ve skutečnosti převážně probíhá na stejném (prvním) stupni jako první stadium obnovy (s výjimkou správního řízení, kde tomu může být i jinak — srov. § 64 odst. 1 s. ř.).

1. Podle občanského soudního řádu v prvním stadiu obnovy řízení soud (který o věci rozhodoval v prvním stupni — § 232 odst. 1 o. s. ř.) zkoumá (§ 234 odst. 2 o. s. ř.), zda obligatorně požadovaný návrh na zahájení řízení (§ 228 odst. 1, první část věty o. s. ř.), obsahující požadované obecné a zvláštní náležitosti (§ 228 odst. 2 o. s. ř.), podaný oprávněným účastníkem řízení (tamtéž), je přípustný (§ 229 a 231 o. s. ř.), a zda byl podán včas (§ 230 o. s. ř.). Při nesplnění některého z uvedených předpokladů soud návrh na obnovu řízení usnesením zamítne, aniž musí nařizovat jednání (§ 234 odst. 1 o. s. ř.). Jinak lze dále návrh zamítnout, není-li prokázána existence důvodů obnovy řízení (§ 228 odst. 1 o. s. ř.). V opačném případě se povolením obnovy řízení odkládá vykonatelnost rozhodnutí o věci (§ 234 odst. 3 o. s. ř.), pokud již odklad nebyl nařízen na základě podání návrhu na obnovu řízení v důsledku pravděpodobnosti předpokladu, že návrhu bude vyhověno (§ 233 o. s. ř.). Proti rozhodnutí (pozitivnímu i negativnímu) o povolení obnovy je přípustné odvolání.

Ke druhému stadiu (§ 235 o. s. ř.) obnovy řízení (po právní moci rozhodnutí o povolení obnovy) již není třeba dalšího návrhu. Soud při něm přihlédne ke všemu, co vyšlo najevo jak při původním řízení, tak při

projednávání obnovy. Teprve právní mocí nového rozhodnutí o věci (v němž soud rozhodne též o náhradě nákladů původního řízení i řízení o obnově) se původní rozhodnutí ruší.

Pro řízení o obnově platí přiměřeně ustanovení o řízení v prvním stupni.

2. O podmínkách obnovy řízení a o řízení u státního notářství platí ustanovení § 228—235 občanského soudního řádu.

3. Podle trestního řádu v prvním stadiu obnovy řízení soud (příslušný podle § 281 tr. ř.) ve veřejném (výjimečně neveřejném) zasedání (§ 286 odst. 1 a 2 tr. ř.) zkoumá (§ 283 tr. ř.), zda byl návrh podán oprávněnou osobou (§ 280 tr. ř.). Dále zkoumá, není-li obnova vyloučena podle § 279 tr. ř. a konečně též splnění důvodů obnovy (§ 278 tr. ř.). Jinak návrh zamítne. Možnost odložení výkonu trestu (obligatorní i fakultativní) obsahuje § 282 odst. 3 tr. ř. Ihned po vyhovění návrhu na povolení obnovy se v příslušném rozsahu (§ 284 tr. ř.) napadené rozhodnutí zruší (a případně podle týchž ustanovení vrátí věc prokurátorovi, resp. odkáže poškozeného na řízení před příslušným orgánem). Proti (pozitivnímu i negativnímu) rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 286 odst. 3 tr. ř.).

Ve druhém stadiu (§ 287 a násl. tr. ř.) obnovy řízení, následujícím po právní moci usnesení o povolení obnovy, se provádí řízení podle § 288 tr. ř.

4. Podle správního řádu je v prvním stadiu obnovy řízení (§ 63 s. ř.) předmětem zkoumání u orgánu příslušného podle odstavce prvního jednak zda je zde odůvodněný návrh na obnovu řízení podle odstavce druhého (nejedná-li se o případy, kdy funkci tohoto návrhu může splnit podle § 60 s. ř. opožděné nebo nepřípustné odvolání, nebo o případ, kdy obnovu řízení nařizuje správní orgán). Dále je předmětem zkoumání zachování lhůty (odstavce třetí a čtvrtý), a konečně přípustnost obnovy řízení z hlediska důvodů uvedených v § 62 s. ř. Rozhodnutí o obnově řízení (lze proti němu podat řádný opravný prostředek) má odkladný účinek, pokud ještě nebylo vykonáno (§ 63 odst. 5 s. ř.).

Ve druhém stadiu obnovy řízení (§ 64 s. ř.) — v novém řízení ve věci — nemusí být vždy příslušný podle odstavců prvního a druhého též orgán, který rozhodoval v prvním stadiu. Teprve novým rozhodnutím (lze proti němu podat řádný opravný prostředek) se původní rozhodnutí ruší (odstavce třetí a čtvrtý).

5. I ze srovnání příslušných odpovídajících ustanovení o obnově řízení, obsažených ve třech procesních předpisech, lze vyvodit některá konstatování:

a) z hlediska systematického zařazení v zákoně je obnova řízení v občanském soudním řádu a ve správním řádu uvedena na prvním místě

mezi způsoby nápravy pravomocných rozhodnutí, zatímco v trestním řádu až za stížností pro porušení zákona;

b) určité rozdíly jsou i v terminologii, označující jednotlivá stadia obnovy řízení. Občanský soudní řád (srov. § 232 o. s. ř.) označuje řízení v obou stadiích jako řízení o obnově. Trestní řád rozlišuje terminologicky první stadium (srov. § 282 tr. ř.) jako řízení o návrhu na povolení obnovy a druhé stadium (srov. § 287 tr. ř.) jako řízení po povolení obnovy. Ze správního řádu lze z příslušných ustanovení dovodit pro první stadium (srov. § 63 odst. 5 s. ř.) název rozhodování o obnově a pro druhé stadium (srov. § 64 odst. 1 s. ř.) název nové řízení ve věci;

c) oba soudní řády k prvnímu stadiu řízení obsahují podrobnější návody pro posouzení odůvodněnosti obnovy, resp. pro její zamítnutí v případě, že stanovené podmínky nejsou splněny. Z ustanovení správního řádu je tento postup nutno dovodit;

d) větší rozdíly jsou též v odkladném účinku. Zejména u správního řádu by bylo možné uvažovat o nařízení odkladu vykonatelnosti (srov. § 233 o. s. ř.) ještě před vydáním rozhodnutí v prvním stadiu. Na druhé straně zřejmě i v občanském soudním řízení může nastat situace, kdy dochází k obnově řízení v době, kdy již rozhodnutí bylo vykonáno (srov. § 63 odst. 5 s. ř.);

e) zřejmě pouze formulací § 234 odst. 2 o. s. ř. (nemusí) je vyvolána úvaha, zda v případě zamítnutí návrhu (z důvodu nepřípustnosti, podání osobou neoprávněnou, opožděnosti) je možno nařídit jednání;

f) jednoznačněji by mohla být upravena — též s ohledem na příslušná generální ustanovení o možnosti podávat řádné opravné prostředky — otázka možnosti podání opravného prostředku proti rozhodování v prvním i druhém stadiu obnovy řízení;

g) ustanovení § 284 odst. 1 tr. ř. nabízejí pro ostatní řády úvahu o možnosti zrušit (v souvislosti s některými důvody) obnovou napadené rozhodnutí současně s povolením obnovy;

h) občanský soudní řád obsahuje v § 235 odst. 1 výslovné ustanovení, že ke druhému stadiu obnovy řízení dochází již bez (dalšího) návrhu. Naopak z trestního a zejména ze správního řádu je tuto skutečnost, jakož i případné postoupení k dalšímu řízení nutno vyvodit z příslušných ustanovení;

ch) rovněž pouze občanský soudní řád obsahuje v § 237 odst. 2 výslovné ustanovení, že pro řízení o obnově platí přiměřeně ustanovení o řízení v prvním stupni.

H. Mimořádným prostředkem nápravy vadných rozhodnutí rozhodčích komisí v pracovních sporech je zrušení pravomocného rozhodnutí ve věci samé nebo schválení smíru komisí, jestliže se dodatečně zjistily závažné okolnosti, kterých účastník nemohl bez své viny použít, a které odůvod-

ňují podstatně příznivější rozhodnutí v jeho prospěch (§ 214 z. p.). Jde o dobu obnovy řízení podle občanského soudního řádu i se zachováním lhůt k podání návrhu.

Právní úprava neobsahuje formu rozhodnutí rozhodčí komise o tomto prostředku nápravy, ani lhůtu, do které je třeba o tomto prostředku rozhodnout, což zde může mít vliv na bezvýslednost rozhodčího řízení.

Zamítne-li však rozhodčí komise tento návrh, přechází věc podáním námitek do pravomoci soudu, který je nejen oprávněn rozhodnout o návrhu na zrušení rozhodnutí (smíru) rozhodčí komise, ale je oprávněn, rozhodne-li tak, že rozhodnutí rozhodčí komise zruší, rozhodnout celý spor znovu. Právní předpisy neřeší úpravu pravomoci mezi soudem a rozhodčími komisemi v těchto případech vzhledem k tomu, že úprava řízení před rozhodčími komisemi nerozlišuje rozhodnutí ve věci samé a procesní rozhodnutí. Může tedy být orgánem prvního stupně (ve výše uvedeném pojetí) buď rozhodčí komise nebo soud, a to okresní, popř. i krajský, jestliže okresní soud návrh na zrušení rozhodnutí zamítl, stejně jako rozhodčí komise (k těmto závěrům lze dospět pouze výkladem).

U smírčích orgánů (JZD — ve věcech sporů mezi družstvem a jeho členy, popř. pracovníky; ROH — ve věcech sporů o odměny poskytované v souvislosti s vynálezy, zlepšovateľskými návrhy a průmyslovými vzory) je úprava, pokud jde o návrh na zrušení schváleného smíru obdobná, ale u smírčího řízení v JZD zákon č. 122/1975 Sb. a vyhláška č. 160/1975 Sb. výslovně stanoví, že zruší-li soud rozhodnutí komise o zamítnutí návrhu na zrušení schváleného smíru, rozhodne soud sám i ve věci samé. Naopak u smírčího orgánu ROH, zamítne-li usnesením návrh na zrušení schváleného smíru, není již do tohoto usnesení přípustný prostředek nápravy a věc se k soudu vůbec nedostává.

Z uvedeného tedy vyplývá nedokonalost a nejednost právní úpravy tohoto prostředku nápravy u rozhodčích a smírčích orgánů.

CH. Řízení o *stížnosti pro porušení zákona* u orgánu prvního stupně představuje ve skutečnosti řízení o opravném prostředku u nejvyšších soudních instancí (republikových, resp. federálních). Opět z chronologického hlediska je však toto řízení v dané věci (proti pravomocnému rozhodnutí) řízením ve stupni v pořadí prvním, a proto mu bude z tohoto hlediska v následujícím věnována pozornost. (Další řízení je zpravidla řízením po vrácení věci opravnou instancí a je mu proto věnována pozornost v jiné partii tohoto komplexního dílčího úkolu.)

1. V souvislosti s projednáním stížnosti pro porušení zákona podle občanského soudního řádu, popř. notářského řádu přicházejí v úvahu následující procesní úkony: obligatorní vyžádání stanoviska příslušného prokurátora, fakultativní vyžádání stanoviska účastníků původního řízení (oboje § 240 o. s. ř.), fakultativní odložení vykonatelnosti napadeného

rozhodnutí (§ 241 o. s. ř.), fakultativní nařízení jednání (§ 240 o. s. ř.), obligatorní rozhodnutí, kdy rozsudkem soud buď stížnost zamítne nebo vysloví, že byl porušen zákon a zruší napadené rozhodnutí (§ 242 odst. 1 o. s. ř.) a obligatorní doručení rozsudku účastníkům a prokurátorovi (§ 242 odst. 2 o. s. ř.).

2. V souvislosti s řízením o stížnosti pro porušení zákona podle trestního řádu přicházejí v úvahu následující procesní úkony: přezkoumání správnosti všech výroků (s výjimkou případů uvedených v § 266 odst. 3 tr. ř.) napadeného rozhodnutí, jakož i řízení, jež mu předcházelo (§ 267 odst. 1 tr. ř.), a dále pak buď zamítnutí stížnosti pro porušení zákona usnesením v případě, že zákon porušen nebyl (§ 268 odst. 1 tr. ř.), nebo vyslovení rozsudkem, že napadeným rozhodnutím nebo jeho částí, nebo v řízení, jež takovému rozhodnutí předcházelo, byl porušen zákon (§ 268 odst. 2 tr. ř.). V případě porušení zákona v neprospěch obviněného zruší zároveň napadené rozhodnutí nebo jeho část, popřípadě též vadné řízení mu předcházející (podrobněji § 269 odst. 2 tr. ř.). Konečně je-li po zrušení napadeného rozhodnutí nebo některého jeho výroku nutno učinit ve věci rozhodnutí nové, přikáže nejvyšší soud zpravidla soudu nebo prokurátorovi (§ 270 odst. 3 tr. ř.), o jehož rozhodnutí jde, aby věc (případně v jiném složení senátu — § 270 odst. 3 tr. ř.) v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 270 odst. 1 tr. ř.). Nebo mu přikáže, aby rozhodl o chybějícím výroku nebo neúplný výrok doplnil (§ 270 odst. 1 tr. ř.). Nejvyšší soud může při zrušení napadeného rozhodnutí také sám hned rozhodnout ve věci, je-li možno rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozhodnutí správně zjištěn (§ 271 tr. ř., s výjimkou případů tam uvedených).

3. Nad podanými ustanoveními je možno uvažovat o

a) vhodnosti terminologického rozdílu mezi projednáním stížnosti o porušení zákona podle § 240 občanského soudního řádu a řízením o stížnosti pro porušení zákona podle § 266 trestního řádu;

b) rozdílnosti formy rozhodnutí (§ 242 o. s. ř. a § 268 tr. ř.) mezi případy, kdy zákon porušen byl, a případy, kdy se stížnost zamítá;

c) relativně — ve srovnání s obnovou řízení — méně podrobnějšími ustanoveními o postupu soudu (zejména např. z hlediska rozpracování důvodů pro zamítnutí stížnosti).

J. Obdobou stížnosti pro porušení zákona je *návrh na zrušení rozhodnutí (schválení smíru) rozhodčí komise (schváleného smíru smírčích orgánů JZD a ROH)*, který je možno podat do tří let od právní moci. Obecným důvodem návrhu na zrušení je zde rozpor s právními předpisy. Orgánem, který o tomto návrhu rozhoduje (v prvním stupni ve výše uvedeném pojetí), je zde soud, který v tomto případě poté rozhodne (vyhoví-li návrhu) i ve věci samé.

K tomu je možno uvést:

a) pokud okresní soud tomuto návrhu nevyhoví, je nutno se přiklonit k názoru (věc není právním předpisem řešena), že odvolání je přípustné a o návrhu na zrušení rozhodnutí rozhodčí komise (schváleného smíru smírčího orgánu) rozhoduje krajský soud. Pak ovšem znovu ve věci samé musí dále rozhodovat okresní soud;

b) nebylo by vhodné, aby krajský soud na základě odvolání zrušil pouze zamítavé rozhodnutí okresního soudu a vrátil mu věc k novému projednání s tím, že by tento byl vázán právním názorem krajského soudu, ale aby přímo krajský soud změnil rozhodnutí okresního soudu a sám vyhověl návrhu na zrušení rozhodnutí rozhodčí komise (schváleného smíru smírčím orgánem) a zrušil ho.

K. Za řízení u orgánu prvního stupně v případě přezkoumávání rozhodnutí mimo odvolací řízení podle správního řádu nelze považovat stížnostní řízení (projednání stížnosti podle vyhlášky č. 150/1958 Ú. 1.), nezakládající nárok na vlastní přezkumné řízení správní. Teprve vlastní *přezkoumání rozhodnutí mimo odvolací řízení* podle správního řádu (zahajované vždy pouze na základě zásady oficiality) představuje nápravu vadných rozhodnutí ve smyslu zkoumaného tématu. Přitom i u tohoto prostředku nápravy je za řízení u orgánu prvního stupně nutno považovat řízení, které je v dané věci řízením ve stupni v pořadí prvním. S ohledem na možnost autoremedury by tímto řízením mělo být řízení u správního orgánu, který rozhodnutí vydal. V řízení před národními výbory pak též řízení u vyššího orgánu národního výboru téhož stupně. Jelikož však zrušení nebo změna rozhodnutí přichází v úvahu též u správního orgánu nejbližší vyššího stupně, nadřízeného správnímu orgánu, který toto rozhodnutí vydal, je za řízení u orgánu prvního stupně nutno považovat i řízení u naposled zmíněného nadřízeného správního orgánu nejbližší vyššího stupně.

Pro řízení u uvedených orgánů (§ 66, resp. § 65 odst. 1 a 2 s. ř.) ukládá správní řád vycházet z právního stavu a skutkových okolností v době vydání rozhodnutí (§ 65 odst. 3 s. ř.). Dále zakazuje rušit nebo měnit rozhodnutí po uplynutí tří let od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 68 odst. 2 s. ř.). Současně umožňuje správnímu orgánu zrušit nebo změnit rozhodnutí — byl-li podle platných právních předpisů (§ 70 s. ř.) podán návrh na přezkoumání správního rozhodnutí soudem — pouze v případě plného vyhovění všem účastníkům řízení (§ 67 odst. 2 s. ř.). Konečně při zrušení nebo změně rozhodnutí (proti tomu je přípustný řádný opravný prostředek — § 68 odst. 2 s. ř.) ukládá správní řád dbát na to, aby práva nabytá v dobré víře byla co nejméně dotčena (§ 65 odst. 2 s. ř.).

K uvedeným ustanovením je možno přičinit následující:

a) s ohledem na to, že rozhodnutí může zrušit nebo změnit více orgánů

(orgán, který rozhodnutí vydal, orgán nejbližší vyššího stupně jemu nadřízený, případně soud), z právní úpravy jednak nevyplývá, zda v relaci mezi prvními dvěma orgány má některý z nich přednost (např. orgán, který napadené rozhodnutí vydal). Zda mu tedy musí být dána možnost — a na úrovni národních výborů též vyšším orgánům téhož stupně — přednostně rozhodnout, nebo zda bez dalšího může rozhodovat orgán nejbližší vyššího stupně jemu nadřízený (čemuž by se zdálo nasvědčovat — byť z hlediska poněkud specifického — ustanovení § 60 s. ř.). Pokud by mezi uvedenými orgány měla existovat přednost, vyžadovala by si právní úprava výslovné ustanovení v tomto smyslu. Konečně z právní úpravy nevyplývá ani povinnost vzájemné informovanosti uvedených orgánů, že u nich probíhá řízení;

b) ve vztahu k některým dalším prostředkům nápravy vadných rozhodnutí není nezajímavé ustanovení § 65 odst. 3 správního řádu o respektování právního stavu a skutkových okolností z doby vydání (původního) rozhodnutí, ani ustanovení (srov. § 65 odst. 2 s. ř.) o maximálním respektování práv nabytých v dobré víře. V této souvislosti se též nabízí úvaha, aby v zájmu pokud možno co nejmenšího případného zásahu do práv nabytých v dobré víře byl odložen, resp. přerušen výkon rozhodnutí;

c) dále by bylo možno uvážit zařazení obdobného ustanovení, jaké platí pro odvolací řízení (srov. § 59 odst. 3 s. ř.), podle kterého může přezkoumávající orgán rozhodnutí zrušit a vrátit věc správnímu orgánu, který je vydal, k novému projednání a rozhodnutí;

d) s ohledem na případy, kdy v mimoodvolacím řízení přezkoumává rozhodnutí ústřední orgán, respektive jeho vedoucí, přičemž tomuto řízení může předcházet řada rozhodnutí, počínající rozhodnutími nejnižšího stupně národního výboru (rozhodnutí první instance, rozhodnutí druhé instance, rozhodnutí vydaná v rámci přezkoumávání pravomocných rozhodnutí, řádné opravné prostředky proti nim, rozhodnutí vydaná v rámci řízení o protestu prokurátora a řádné opravné prostředky proti nim), by tomuto řízení prospěla možnost přezkumného orgánu zrušit všechna předcházející rozhodnutí a vrátit věc příslušnému (nejnižšímu) orgánu, u kterého bylo řízení původně zahájeno.

L. Orgán, u kterého probíhá řízení o protestu prokurátora podle zákona o prokuratuře je určen tím, zda prokurátor podá protest u orgánu, který napadené rozhodnutí vydal, nebo u orgánu tomuto orgánu nadřízeného nebo na něj dohlízejícího. U tohoto naposled uvedeného orgánu může probíhat řízení o protestu též v případech, kdy orgán, který rozhodnutí vydal, nevyhoví plně protestu sám a předloží jej vyššímu orgánu k rozhodnutí, dále v případech plného nevyhovění protestu a konečně v případech nevyhovění protestu ani tímto orgánem. Z hlediska uvedených alternativ se jako řízení u orgánu prvního stupně jeví řízení u všech výše

uvedených orgánů, protože pokud by za řízení u orgánu prvního stupně bylo považováno pouze řízení o protestu u orgánu, který rozhodnutí vydal, ostatní případy by při zpracování tohoto komplexního dílčího úkolu nebyly pokryty. Přitom vlastní řízení o protestu — s výjimkou předložení protestu v případě nevyhovění vyššímu orgánu — se v uvedených případech nikterak neliší.

Pro vyřízení protestu prokurátora je stanovena třicetidenní lhůta, nestanoví-li prokurátor lhůtu jinou (§ 15 odst. 7 zákona o prokuratuře). V případech uvedených v § 16 odst. 1 téhož zákona má protest prokurátora sistační účinky. Zasahuje-li prokurátor svým protestem do rozhodování podle správního řádu, proti rozhodnutí o protestu mohou podat řádný opravný prostředek účastníci řízení (§ 69 odst. 4 s. ř.), kterým se též rozhodnutí (spolu s prokurátorem) doručuje (§ 69 odst. 3 s. ř.). Protest nelze podat po uplynutí pěti let od vydání rozhodnutí.

Tato — poměrně stručná — ustanovení je možno doplnit úvahami o

a) platnosti námětů, uvedených v souvislosti s přezkoumáním rozhodnutí mimo odvolací řízení [viz výše bod K pod písmeny b), c), d)] i při řízení o protestu prokurátora;

b) případném využití i v jiných procesech a prostředcích nápravy toho ustanovení zákona o prokuratuře, podle kterého musí orgán (v případě vyhovění protestu), jehož rozhodnutí bylo zrušeno nebo změněno, obnovit neprodleně porušená práva, a to nejpozději do třiceti dnů, nestanoví-li prokurátor jinou lhůtu, a není-li možná obnova porušeného práva, je orgán povinen zjednat ve stejné lhůtě jinou přiměřenou nápravu;

c) správnosti zařazení ustanovení, podle kterého se rozhodnutí o protestu prokurátora doručí prokurátorovi, pouze do správního řádu (§ 69 odst. 3 s. ř.).

M. Pro zahájení řízení o *přezkoumání arbitrážního rozhodnutí* podle zákona o hospodářské arbitráži u příslušného orgánu (§ 41 odst. 1 až 4 a § 42 odst. 2 hosp. arb.) je třeba (pokud není uplatněna zásada oficiality) návrhu, splňujícího stanovené náležitosti, podaného včas u orgánu, který rozhodl (§ 41 odst. 5 hosp. arb.), a to oprávněným subjektem (tamtéž, resp. v § 42 odst. 2 hosp. arb.). Přezkoumání arbitrážního rozhodnutí však není oprávněným prostředkem (§ 36 hosp. arb.). Za účasti organizací se jedná pouze tehdy, vyžaduje-li to povaha věci. Rozhodnutí lze změnit nebo zrušit a přikázat spor k novému projednání nebo učinit jiné opatření do dvou měsíců od právní moci rozhodnutí, v případě zvlášť naléhavých důvodů i po této lhůtě (§ 41 odst. 1 hosp. arb.). Obdobně lze přezkoumat arbitrážní rozhodnutí vydané rozhodcem (§ 32 odst. 6 hosp. arb.).

Uvedená právní úprava

a) nestanoví následky v případě nesplnění náležitostí, stanovených pro návrh na přezkoumání, resp. návrh na opatření;

- b) výslovně se nezmiňuje o možnosti zpětvzetí návrhu na přezkoumání;
- c) pro případ přikázání sporu k novému projednání by event. mohla v některých případech počítat s přikázáním jinému arbitrovi;
- d) časově nikterak nelimituje možnost překročení dvouměsíční lhůty (přitom až příliš obecně vymezuje podmínky pro její překročení);
- e) neukládá arbitráži, které byl spor přikázán k novému projednání, doručit (nové) rozhodnutí orgánu, který původní rozhodnutí zrušil.

N. Pro řízení o návrhu na zrušení usnesení o schválení smíru přináší občanský soudní řád pouze jediné ustanovení, a sice aby tento návrh byl podán včas (§ 99 odst. 3 o. s. ř.).

Z této právní úpravy tedy výslovně neplyne

- a) určení soudu, u kterého se návrh podává;
- b) zvláštní náležitosti takového návrhu;
- c) možnosti zpětvzetí návrhu;
- d) případné účinky podání návrhu.

O. Dále přichází ve zkoumané souvislosti v úvahu *zrušení rozhodčího nálezu soudem* (§ 20 zákona č. 98/1964 Sb.). Rozhodčí nález v řízení před rozhodci podle cit. zákona má povahu konečného rozhodnutí, pokud podle rozhodčí smlouvy není proti němu výjimečně přípustný přezkumný prostředek.

Důvody k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu se týkají jednak nedostatku podmínek vzniku platné rozhodčí smlouvy a jednak vad řízení.

Návrh je nutno podat zásadně do tří měsíců ode dne doručení rozhodčího nálezu, a to u soudu, v jehož obvodu byl vydán napadený nález. Legitimován k návrhu je pouze ten, kdo v řízení alespoň částečně podlehl.

Soud rozhoduje v senátě rozsudkem, a to tak, že návrh zamítne, popř. mu vyhoví a nález zruší.

Zrušil-li nález z důvodu nedostatku podmínek vzniku rozhodčí smlouvy, pokračuje v řízení a ve věci také rozhodne, navrhne-li to některá ze stran.

Zruší-li soud nález z jiného důvodu, zůstává rozhodčí smlouva v platnosti a kterákoliv ze stran může požadovat pokračování v řízení před jinými rozhodci. Původní rozhodci jsou již z dalšího jednání a pokračování v téže věci vyloučeni.

II.

Kromě závěrů, uvedených v předchozím textu (část I), vždy na závěr příslušné partie o tom kterém způsobu nápravy vadných rozhodnutí, se jeví účelným vždy u každého způsobu nápravy ještě dále zvážit (z hlediska de lege ferenda):

- a) případné (výslovné) ustanovení o tom, zda se požaduje (výhradně) písemná podání;

b) nutnost požadovat zvláštní náležitosti podání a v takovém případě též uvést následky nesplnění této povinnosti;

c) jednotný způsob právní úpravy místa a lhůt podání včetně výslovného ustanovení o možnosti či nemožnosti prominutí zmeškání lhůty;

d) možnost vzdání se a zpětvzetí opravného prostředku, resp. nemožnost jeho podání po provedení uvedených úkonů;

e) sjednocení a zpřesnění právní úpravy (pokud to ta která úprava s ohledem na svou podstatu připouští) analogických procesních ustanovení pro soudní i nesoudní orgány, pokud jde o vlastní projednání. A to jak u stejného (obdobného) prostředku nápravy v různých, resp. stejných procesních předpisech, tak u různých prostředků nápravy v rámci téhož předpisu, pokud se de facto jedná o obsahově totožné řízení (např. odkazem na přiměřené — analogické použití ustanovení o jiném řízení), včetně stanovení lhůt pro určité procesní úkony;

f) promyšlení a jednotné zpracování účinků podaného prostředku nápravy, jakož i zásahů do napadených rozhodnutí;

g) zařazení výslovných ustanovení o možnosti podat proti tomu kterému (novému) rozhodnutí event. další řádné, resp. mimořádné prostředky nápravy.

Петр Главса, Владимир Немец

ПРОИЗВОДСТВО О СРЕДСТВЕ ОБЖАЛОВАНИЯ ПЕРЕД ОРГАНОМ ПЕРВОЙ ИНСТАНЦИИ

Резюме

В отношении отдельных способов устранения недостатков можно констатировать, в частности, следующее. В апелляционном производстве можно рассмотреть целесообразность производства некоторых процессуальных действий (доказывания) органами первой инстанции, далее возможности расширения авторемедуры и необходимости определенного положения о праве обжалования такого решения, определенное указание сроков для передачи апелляционной жалобы органу второй инстанции, установление единства в отношении сроков обжалования. Определенные возможности унификации имеются также в случае оспаривания уголовного приказа, приказа о платеже или возражений против вексельного (чекового) приказа о платеже. Большие проблемы представляет собой правовое регулирование производства о возражениях против решения третейской комиссии, а также чрезвычайного средства исправления неправильных решений третейских комиссий в трудовых спорах. Из правового регулирования пересмотра решений других органов судом однозначным образом должно вытекать содержание средства обжалования (его реквизиты), возможность отказа от него и возможность прощения пропуска срока. Оба процессуальных порядка содержат (по отношению к административному порядку) более подробные указания для рассмотрения обоснованности возобновления, или же для отказа в нем, а также в отношении отсрочки исполнимости еще

до постановления решения в первой стадии возобновления. В случае производства о жалобе на нарушение закона можно, в частности, принять во внимание относительно углубление — по сравнению с возобновлением производства — менее подробных положений о порядке действий суда (напр., с точки зрения разработки оснований для отказа в жалобе). Пересмотр решений вне апелляционного производства в соответствии с административным порядком страдает отсутствием координации между большим числом органов, имеющих компетенцию для пересмотра, и возможности отменить (все) предшествующие постановленные решения; с другой стороны, данное правовое регулирование включает инспирирующие положения об уважении правового положения и фактических обстоятельств дела во время постановления (первоначального) решения. Аналогичным образом, с точки зрения производства о протесте прокурора в связи с вмешательством в решение более широкое применение могло бы найти немедленное восстановление нарушенных прав также в случае других средств исправления. Определенными процессуальными недостатками (неопределение последствий в случае неисполнения реквизитов заявления о пересмотре, упущение возможности отказаться от заявления о пересмотре, общее определение условий для превышения двухлетнего срока пересмотра) страдает правовое регулирование пересмотра арбитражного решения, а также производства по заявлению об отмене определения об одобрении мировой сделки (из правового регулирования, м. п., определенно не вытекает определение суда, у которого заявление подается, специальные реквизиты такого заявления и возможность отказа от него).

С точки зрения де леге ференда в связи с каждым способом исправления во внимание можно принять, в частности:

- а) определенное положение о том, если требуется (исключительно) письменная форма заявления,
- б) необходимость требовать специальные реквизиты заявления и последствия неисполнения этой обязанности,
- в) единообразный способ правового регулирования места и сроков подачи, включая определенное положение о возможности или невозможности прощения пропуска срока,
- г) возможность отказа от средства обжалования, или же невозможность его подачи после проведения указанного действия,
- д) унификация и уточнение правового регулирования в отношении производства, сходного с точки зрения содержания (напр., посредством ссылки на соответствующее — аналогическое — применение положения о другом производстве), вкл. определение сроков для определенных процессуальных действий,
- е) единообразная обработка действия примененного средства исправления, а также вмешательства в обжалованные решения, и
- ж) включение определенных положений о возможности применения других обычных, или же чрезвычайных средств исправления определенного (нового) решения.

Несмотря на указанные констатации, направленные также на углубление и возможную перспективную унификацию процессуального регулирования, или же взаимное принятие более разработанных положений, очевидным является то, что производство по средству обжалования перед органом первой инстанции, урегулированное в действующих процессуальных предписаниях, в целом выполняет функцию защиты прав отдельных субъектов в судебном и административном производстве.

DAS VERFAHREN ÜBER RECHTSMITTEL BEIM ORGAN I. STUFE

Resumé

Soweit es um die einzelnen Arten der Abhilfe geht, läßt sich besonders Nachstehendes konstatieren. Beim Berufungsverfahren könnte man erwägen, ob nicht die Durchführung mancher Prozeßhandlungen (der Beweisführung) durch die Organe erster Stufe angebracht wäre, weiter Möglichkeiten einer Erweiterung der Autoremedur und die Notwendigkeit einer ausdrücklichen Bestimmung über das Recht, gegen eine solche Entscheidung Berufung einzulegen, die ausdrückliche Anführung der Fristen zur Abtretung der Berufung an das Organ zweiter Stufe, sowie die Vereinheitlichung der Berufsfristen. Gewisse Möglichkeiten für die Vereinheitlichung kommen auch beim Einspruch gegen das Strafmandat, gegen den Zahlungsauftrag oder die Einwendungen gegen den Wechsel- (Scheck-) Zahlungsauftrag in Frage. Nicht geringe Probleme stellt die rechtliche Regelung des Verfahrens über die Einwendungen gegen die Entscheidung der Schiedskommission dar, sowie auch eines außerordentlichen Mittels zur Abhilfe bei fehlerhaften Entscheidungen der Schiedskommissionen in Arbeitsstritten. Aus der rechtlichen Regelung der Überprüfung von Entscheidungen anderer Organe durch das Gericht sollte sich eindeutig der Inhalt des Rechtsmittels (seine Erfordernisse), die Möglichkeit seiner Zurücknahme und die Möglichkeit einer Nachsicht bei Fristversäumnis ableiten lassen. Beide Gerichtsordnungen enthalten (im Vergleich zum Verwaltungsverfahren) eingehendere Anleitungen zur Beurteilung der Frage, ob die Berufung begründet ist, bzw. zu ihrer Ablehnung, sowie auch bezüglich der Anordnung eines Aufschubs der Vollstreckbarkeit noch vor der Herausgabe der Entscheidung im ersten Stadium der Wiederaufnahme. Im Verfahren über die Beschwerde wegen Verletzung des Gesetzes (zur Wahrung des Gesetzes) könnte besonders eine relative — im Vergleich mit der Wiederaufnahme des Verfahrens — Vertiefung der weniger eingehenden Bestimmungen über das Vorgehen des Gerichtes erwogen werden (z. B. vom Gesichtspunkt der Ausarbeitung von Gründen für die Abweisung der Beschwerde). Bei der Überprüfung einer Entscheidung außerhalb des Berufungsverfahrens nach der Verwaltungsverfahrenordnung fehlt die Koordination zwischen mehreren Organen, die zur Überprüfung zuständig sind, und die Möglichkeit, die vorangehenden Entscheidungen, die herausgegeben wurden, (insgesamt) aufzuheben; andererseits enthält diese rechtliche Regelung inspirierende Bestimmungen bezüglich der Respektierung der Rechtslage und der Tatumstände zur Zeit der Herausgabe der (ursprünglichen) Entscheidung. Analog könnte vom Gesichtspunkt des Verfahrens über den Protest des Prokurators aus gesehen im Zusammenhang mit den Eingriffen in die Entscheidung auch bei anderen Mitteln zur Abhilfe die unverzügliche Wiederherstellung der verletzten Rechte breitere Anwendung finden. Gewisse prozessuale Mißstände (Fehlen einer Bestimmung über die Folgen der Nichterfüllung der Erfordernisse im Antrag auf Überprüfung, die allgemeine Umschreibung der Bedingungen für die Überschreitung der zweijährigen Frist zur Überprüfung) weist die rechtliche Regelung der Überprüfung der Arbitrageentscheidung wie aus das Verfahren über den Antrag auf Aufhebung des Beschlusses über die Genehmigung eines Vergleiches auf (aus der rechtlichen Regelung geht unter anderem nicht ausdrücklich hervor, bei welchem Gericht der Antrag einzubringen ist, noch auch die besonderen Erfordernisse eines solchen Antrages und die Möglichkeit seiner Zurücknahme).

Vom Gesichtspunkt de lege ferenda aus gesehen, könnte man bei jeder Art der Abhilfe besonders erwägen: a) eine ausdrückliche Bestimmung darüber, ob (ausschließlich) die schriftliche Form der Eingabe verlangt wird, b) die Notwendigkeit, besondere Erfordernisse der Eingabe zu verlangen und die Folgen der Nichterfüllung dieser Pflicht, c) die einheitliche Art der rechtlichen Regelung betreffend Ort und Frist zur Einreichung einschließlich einer ausdrücklichen Bestimmung über die Möglichkeit oder Unmöglichkeit, die Versäumnis der Frist nachzusehen, d) die Möglichkeit, sich des Rechtsmittels zu begeben oder es zurückzunehmen, resp. die Unmöglichkeit seiner Einbringung nach Durchführung der angeführten Rechtshandlungen, e) die Vereinheitlichung und Präzisierung der rechtlichen Regelung, soweit es um ein inhaltlich identisches Verfahren geht (z. B. durch die Verweisung auf die angemessen analoge Benutzung der Bestimmungen über ein anderes Verfahren), einschließlich der Festsetzung von Fristen für bestimmte Prozeßhandlungen, f) die einheitliche Bearbeitung der Wirkungen des eingebrachten Mittels zur Abhilfe, sowie auch der Eingriffe in die angefochtenen Entscheidungen, und g) die Einschaltung ausdrücklicher Bestimmungen über die Möglichkeit, gegen die oder jene (neue) Entscheidung, event. ordentliche, resp. außerordentliche Mittel zur Abhilfe einzubringen.

Ungeachtet der angeführten Feststellungen, die ebenfalls auf eine Vertiefung und mögliche perspektivische Vereinheitlichung der processualen Regelungen, resp. auf das wechselseitige Übernehmen von bereits besser bearbeiteten Bestimmungen ausgerichtet sind, ist es allerdings offensichtlich, daß das Verfahren über das Rechtsmittel beim Organ erster Stufe, das in den geltenden Prozeßvorschriften geregelt ist, im großen und ganzen bei den einzelnen Mitteln zur Abhilfe seine Funktion, die Rechte der einzelnen Subjekte im Gerichts- und im Verwaltungsverfahren zu schützen, erfüllt.

VIKTORIE VALOVÁ

SAMOSOUDCE A TRESTNÍ PŘÍKAZ
V ČESKOSLOVENSKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Znovuzakotvení institutu samosoudcovského řízení a trestního příkazu do československého trestního procesu — řízení před samosoudcem ústavním zákonem č. 155/1969 Sb., kterým byla novelizována VIII. hlava ústavy a zákonem č. 149/1969 Sb., trestního příkazu zákonem č. 48/1973 Sb. — po jejich téměř dvacetileté negaci v československém trestním řízení a nynější široké uplatnění těchto institutů v soudní praxi, přineslo s sebou celou řadu závažných, nikoli nepodstatných problémů, které doposud v trestněprocesní teorii ani praxi nebyly v dostatečné šíři řešeny, ačkoli by si to vzhledem ke své důležitosti zaslouhovaly.¹⁾

Základní problematické otázky, spojené s těmito zvláštními, zkrácenými formami trestního řízení, jsou zejména otázky diferenciacie a jednotnosti trestního řízení, rozvoje a stupně uplatnění socialistického demokratismu v trestním řízení, problematika vzájemného vztahu senátního rozhodování s laickým prvkem a řízení samosoudcovského, problém narušení uplatňování takových zásad trestního řízení, jako jsou zásady bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti v řízení před samosoudcem — zejména při uplatnění trestního příkazu, otázka trestněprocesního postavení některých subjektů trestního řízení v těchto formách zvláštního řízení — hlavně samosoudce, prokurátora a obviněného, jakož i posouzení celkového souladu této trestněprocesní úpravy se všeobecnými postuláty ideově politickými o rozšiřování demokracie v trestním řízení formou rozšiřování účasti pracujících na výkonu trestního soudnictví apod.

Rozsah této publikace nedovoluje věnovat pozornost všem výše uvedeným aspektům problematiky samosoudcovského řízení. Proto, zejména s ohledem na potřeby pedagogickovýchovného procesu, zaměřuji svou pozornost na současnou trestněprocesní úpravu řízení před samosoudcem a trestního příkazu z hlediska jejich formálněprávního zachycení v trestním řádu a uplatňování těchto institutů v soudní praxi.

¹⁾ První pokus o ucelenější zpracování uvedené problematiky lze spatřovat v kandidátské disertaci (s akcentem na trestněprocesní problematiku) V. Vaľové: „Konanie pred samosudcom v československom trestnom procese“. Univerzita Komenského, Bratislava 1981.

I. KAPITOLA: ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ

1.1. Základní pojmy

Zpracování problematiky samosoudcovského řízení si vyžaduje již v úvodu objasnění některých důležitých základních pojmů, jako jsou obecné, zvláštní a zkrácené řízení, neboť teorie i praxe je používají v různých významech, přičemž jsou někdy rozdílné instituty označovány stejným názvem. Situace je komplikována i tím, že zvláštní řízení (porovnáváme-li naši úpravu se zahraničními) se nevyskytují pouze v oblasti trestněprocesní, ale též v občanském, správním, finančním řízení atd. Vysvětlení uvedených termínů je zde však podáváno čistě z trestněprocesního hlediska.

O b e c n ý m ř í z e n í m s e r o z u m í z á k o n o d á r c e m u p r a v e n ý z á k l a d n í t r e s t n ě p r o c e s n í p o s t u p, v e k t e r é m s e o t á z k a u p l a t n ě n í t r e s t n í o d p o v ě d n o s t i p a c h a t e l e z a k o n k r é t n í s k u t e k ř e š í z p ů s o b e m t y p i c k ý m p r o d a n ý t r e s t n ě p r o c e s n í s y s t é m.

Československý trestní řád užívá ve smyslu obecného řízení termínu řízení podle obecných předpisů (viz např. §§ 290, 309 odst. 2, § 314 odst. 2). Trestněprocesní úprava NDR z roku 1968 používá stejného označení jako úprava československá (viz např. § 259 odst. 2 StPO). V polském trestním řízení se obecným řízením od roku 1969 rozumí řízení obvyklé (tzv. východiskové), jak to vyplývá např. z čl. 418 KPK (Kodeksa postpowego karnego). Trestní řád RSFSR z roku 1960 (ve znění změn a doplňků) užívá termínu obecný postup (čl. 414 odst. 1, 3 UPK).

Z v l á š t n í ř í z e n í j e z á k o n o d á r c e m p r e d v í d a n ý a u p r a v e n ý t r e s t n ě p r o c e s n í p o s t u p, v n ě m ŝ s e o t á z k a u p l a t n ě n í t r e s t n í o d p o v ě d n o s t i p a c h a t e l e z a k o n k r é t n í t r e s t n ý s k u t e k ř e š í z p ů s o b e m z v l á š t n í m, p o d s t a t n ě o d l í š n ý m o d ř í z e n í t y p i c k é h o p r o d a n ý t r e s t n ě p r o c e s n í s y s t é m.²⁾

Zvláštní řízení v tomto smyslu realizují orgány, které jsou kompetentní též v případech řízení obecného. Rovněž v případech, kdy jsou do jisté míry specializovány, jsou velmi úzce spjatý s orgány řízení obecného. V trestním soudnictví socialistických států se zvláštní způsoby řízení používají u okresních soudů, resp. u dalších soudů na stejné úrovni. Ve stadiu předsoudního řízení jsou kompetentní tytéž orgány, jako v řízení podle obecných předpisů nebo i některé další orgány (v Československu např. orgány objasňování ve věcech přečinů, v polském zjednodušeném řízení vyhledávací orgány atd.). V kapitalistických státech jsou zvláštní druhy trestního řízení obvykle spojeny s jednotlivými druhy obecných

²⁾ S. Waltoš: Postępowanie szczególnie w procesie karnym. Wydawnictwo prawnicze, Warszawa 1973, str. 11 a násl.

soudů (např. ve Francii soud obecné policie, nápravný a přísežný soud).

Jako zvláštní řízení obsahuje československý trestní řád v rámci XIX. hlavy: řízení proti mladistvým, řízení proti uprchlému, řízení za stanného práva, řízení před samosoudcem a trestní příkaz. Trestněprocesní úprava NDR obsahuje ve IV. kapitole StPO jako zvláštní řízení: řízení zrychlené, řízení proti uprchlému a nepřítomnému, soudní trestní příkaz, řízení o návrhu na soudní rozhodnutí o policejním trestním opatření a řízení o samostatném zabrání. Polský KPK upravuje zvláštní způsoby řízení v X. části. Spolu s trestním procesem finančním obsahuje polská trestněprocesní úprava až jedenáct druhů zvláštních řízení.

Hodnocení, zda určité řízení již je nebo ještě není zvláštním, je závislé na tom, zda odlišnosti určitého řízení v porovnání s řízením obecným jsou takového rázu nebo se vyskytují v takovém rozsahu, že mění podstatu obecného řízení. Nepředstavují tedy odlišnosti pouze v rámci existujícího typu řízení, ale jsou již znakem řízení typu nového, svou podstatou zvláštního, odlišného. Tak např. v čs. trestněprocesní úpravě samotná nepřítomnost obžalovaného na hlavním líčení ještě nemá za důsledek změnu řízení obecného na řízení zvláštní — řízení proti uprchlému. Nepřítomnost obžalovaného tu představuje pouze jistou zvláštnost v rámci obecného, obvyklého řízení.

Zkrácené řízení je druhem zvláštního řízení zredukovaného typu (viz dále), které proti řízení obecnému obsahuje méně procesněformálních prvků za účelem podstatného zkrácení doby řízení jako celku, v zájmu okamžitého, resp. velmi rychlého rozhodnutí o trestní odpovědnosti pachatele za spáchaný skutek (tj. maximálně možné zkrácení doby uplynulší od zjištění trestné činnosti do rozhodnutí o ní soudem).

Slovní označení těchto institutů je v zákonodárné praxi socialistických států různé. V ČSSR lze za zkrácené způsoby trestního řízení považovat řízení za stanného práva, řízení samosoudcovské a trestní příkaz. V StPO NDR zkrácené způsoby řízení představují zrychlené řízení a trestní příkaz. V trestněprocesní úpravě Polska jsou to (kromě trestního řízení finančního) zjednodušené řízení a zrychlené řízení.

Sovětská trestněprocesní úprava vychází ze zásady jednotného závazného způsobu řízení pro všechny druhy trestních věcí, proto zvláštní řízení neobsahuje.

1.2. Důvody zakotvení zvláštních způsobů řízení v trestněprocesních systémech, způsob jejich tvorby a druhy

Trestněprocesní zákonodárná praxe mnoha států socialistických (BLR, ČSSR, MLR, NDR, PLR) i kapitalistických (NSR, USA, Francie, Velké

Británie) dokazuje, že problematika zvláštních, zejména zkrácených forem trestního řízení není otázkou zanedbatelnou, nýbrž představuje obecnou tendenci rozvoje trestněprocesních systémů směrem ke zjednodušení a zkrácení trestního řízení v zájmu efektivnějšího boje proti kriminalitě.³⁾

Důvody zakotvení institutů zjednodušujících a zkracujících trestní řízení ve výše zmíněných státech je obecně možné shrnout do několika bodů:

1. Nutnost zakotvení zvláštních způsobů řízení je dána potřebou návaznosti trestněprocesní úpravy na úpravu trestněprávní. Zvláštní druh trestní odpovědnosti určitých osob, resp. zvláštní trestní odpovědnost za určitý druh trestné činnosti si vyžaduje též zvláštní trestněprocesní postup (např. řízení proti mladistvým, řízení ve věcech soukromožalobných apod.).

2. Snaha zákonodárce přizpůsobit trestní řízení povaze a závažnosti trestní věci a snaha o to, aby náklady trestního řízení, materiální i personální, odpovídaly významu projednávané trestní věci.

3. Zkrácené řízení představuje určitý sociálně politický akt státu v oblasti trestního zákonodárství, jehož cílem je zefektivnit trestní řízení jako celek, zejména ve smyslu účinného boje proti určitému druhu kriminality (hlavně tzv. drobné kriminality, s malým stupněm společenské nebezpečnosti), kde rychlost řízení pozitivně ovlivňuje samotnou prevenci trestné činnosti.

Zavedením příslušných zkrácených řízení v trestněprocesní oblasti reaguje stát na nynější stav a strukturu kriminality, ovlivněnou ve velké míře současným rozvojem vědeckotechnické revoluce.

Zvláštní řízení je možné členit na jednotlivé druhy z různých hledisek.⁴⁾ Za nejvýstižnější lze považovat jejich třídění podle způsobu jejich tvorby, a to na zvláštní řízení:

a) o b o h a c e n é h o typu, kdy jsou k obecnému řízení přidávány další prvky, aby zejména v závažných věcech byly posíleny procesní garance obviněného, které by obecné řízení v této míře poskytnout nemohlo. Jde o typ zvláštního řízení, které se vyskytuje pouze sporadicky (např.

³⁾ Viz např. StPO der DDR-Lehrkommentar. Berlin 1968, str. 294; Kerman, Mühlerberg, Willamowski: Höhere Wirksamkeit der besonderen Verfahrensarten in Strafsachen, in: Neue Justiz č. 12/1975, str. 357 a násl.; Kermann, Mühlerberg, Willamowski: Ziel und Hauptrichtungen der Änderungen der StPO, in: Neu Justiz č. 4/1975, str. 97; S. Waltoš: Postepowanie szczególne w procesie karnym. Warszawa 1973, Wydawnictwo prawnicze, str. 20 a násl.; S. Waltoš: Osobyje formy processa, in: Gosudarstvo i pravo č. 9/1979, str. 82 a násl.; M. Benčík: O novom trestnom zákone MLR, in: Socialistické súdnictvo č. 8/1979, str. 32—38; Důvodová zpráva k zákonu č. 149/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád; Rezoluce AIDP z XII. kongresu konaného ve dnech 16.—22. září 1979 v Hamburku.

⁴⁾ Např. z hlediska jejich závaznosti na fakultativní a obligatorní; podle druhu projednávané věci na zvláštní řízení v závažných věcech (např. řízení za stanného práva) a ve věcech málo společensky nebezpečných; dále podle osob, proti kterým se řízení vede (mladiství, vojenské osoby, soukromé osoby) atd.

přísežné soudy ve Francii) a dnešní socialistické trestněprocesní úpravy ho neobsahují. Socialistický trestní proces je totiž schopen v plné míře již v řízení obecném poskytnout v jakékoliv trestní věci maximální procesní garance všem subjektům trestního řízení;

b) *rovnovážného* typu, kde proti obecnému řízení některé procesní prvky ubudou, jiné zase přibudou, přičemž pro rovnovážnost zvláštního řízení s obecným není třeba, aby počet prvků v obou řízeních byl úplně shodný. Rozhodující je, aby tento posun nebyl jako celek příliš výrazný (tj. z hlediska formalismu řízení; z hlediska podstaty řízení se tento posun u zvláštního řízení vyžaduje). V PLR je rovnovážným typem zvláštního řízení řízení ve věcech mladistvých, první stupeň zvláštního řízení ve věcech finančních, řízení proti nepřítomným a řízení ve věcech podléhajících pravomoci vojenských soudů. Trestní proces NDR obsahuje tento typ zvláštního řízení v podobě řízení proti uprchlému a nepřítomnému, řízení o protestu proti rozhodnutí společenského soudu, řízení o policejním trestním opatření a řízení o samostatném zabrání. V ČSSR lze za něj považovat řízení proti mladistvým a řízení proti uprchlému;

c) *zredukováného* typu, kdy formalismus obecného řízení je zmenšen — maximálně po tu hranici, kdy jsou ještě zaručena práva a zájmy účastníků řízení tak, aby základní zásady trestního řízení nebyly v podstatné míře dotčeny.

Zredukováný typ zvláštního řízení je poměrně častým jevem trestněprocesních úprav. Je aplikován buď v případech určitých trestných jednání největší společenské nebezpečnosti (např. v řízení za stanného práva) nebo naopak v případech trestné činnosti nízkého stupně společenské nebezpečnosti — u tzv. drobné a střední kriminality. Zjednodušené a zrychlené řízení v PLR jsou zredukováným typem řízení, obdobně v NDR zjednodušené řízení a soudní trestní příkaz. V ČSSR je tento typ řízení zastoupen řízením za stanného práva, trestním příkazem a s jistými výhradami to lze tvrdit též o samosoudcovském řízení (zejména s ohledem na předsoudní fázi trestního řízení, na institut objasňování přečinů).

1.3. Zkrácené — zredukované zvláštní řízení v československém trestním řádu

Státně politický vývoj Československa, završený federativním státoprávním uspořádáním, přinesl nevyhnutné změny i v oblasti soudnictví. Ústavní zákon o československé federaci č. 143/1968 Sb. ponechal právní úpravu organizace soudnictví otevřenou. Vyřešil ji až ústavní zákon č. 155/1969 Sb., který novelizoval VIII. hlavu ústavy. Tento ústavní zákon znamenal však rovněž závažnou změnu ohledně doposud uplatňované zásady senátního rozhodování u soudů. Zavedl řízení před samosoudcem

v trestním i občanskoprávním soudnictví, a to v řízení před okresními soudy a dalšími soudy stejné úrovně (obvodní soudy, vojenské obvodové soudy). V trestních věcech zavedla řízení před samosoudcem do praxe novela trestního řádu, zákon č. 149/1969 Sb. O zavedení samosoudcovského řízení bylo uvažováno od začátku prací na ústavním zákoně, jak to vyplývá i z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona č. 149/1969 Sb. Zákonodárce byl přitom veden zejména snahou zjednodušit trestní řízení a spolu s institutem objasňování přečinů umožnit orgánům činným v trestním řízení pružnější postup u přečinů. Hlavním líčením před samosoudcem měl být dosažen rychlý postih pachatelů přečinů a některých méně závažných trestných činů tak, aby byli co nejdříve po jejich spáchání spravedlivě potrestáni a tím se posílila preventivně výchovná úloha trestního řízení. Řízení před samosoudci mělo uvolnit senát pro rozhodování trestných činů vyšší společenské nebezpečnosti a v konečném důsledku přispět i ke snížení nákladů trestního řízení úměrně povaze a závažnosti trestné věci. K posílení samosoudcovského rozhodování došlo později zákonem č. 48/1973 Sb., který zavedl institut trestního příkazu.

Československý trestní řád obsahuje i další zvláštní, zkrácený typ řízení — řízení za stanného práva. Specifika úloh a cílů, které jsou tímto řízením sledovány, jakož i neaktuálnost tohoto institutu z hlediska jeho použití v soudní praxi, daná jeho charakterem jakožto mimořádného opatření státu, jsou důvodem toho, že se v této stati stanným řízením nezabýváme.⁵⁾

II. KAPITOLA: ŘÍZENÍ PŘED SAMOSOUDCEM

2.1. Zákonné podmínky aplikace samosoudcovského řízení

Trestní řád upravuje institut samosoudce v rámci IV. a V. oddílu XIX. hlavy. Ustanovení § 290 tr. ř., které se vztahuje na celou XIX. hlavu, dovoluje v řízení před samosoudcem použít obecné předpisy pouze tam, kde úprava IV. a V. oddílu neobsahuje ustanovení speciální.

Výklad ustanovení § 290 tr. ř. způsoboval v počátcích používání institutu samosoudce v justiční praxi obtíže. Spory vyvolávala otázka, v jakém vzájemném vztahu jsou jednotlivá zvláštní řízení. Konkrétním projevem těžkostí byl problém, *zda v řízení o přečině mladistvého před samosoudcem lze použít předpisy o zvláštním řízení proti mladistvým*. Částečná odpověď na tuto otázku vyplývala z předběžného stanoviska GP ČSSR z roku 1971, které se týkalo problému nutné obhajoby v případě přečinu mladistvého projednávaného samosoudcem. GP ČSSR dospěla k závěru, že mladistvý nemusí mít obhájce ani v průběhu objasňování přečinu

⁵⁾ Viz blíže V. Vaňová: Vývin stanného práva na našem území, in: Právny obzor č. 9/1979, str. 722—736.

[arg. ustanovením § 179 odst. 2 písm. e) tr. ř.], ani v řízení před samosoudcem, pokud samosoudce koná o přečinu na základě návrhu na potrestání a ohledně přečinu nebylo konáno přípravné řízení. Nejednotnost praxe vyřešilo stanovisko nejvyššího soudu,⁶⁾ které vycházelo z materiálního chápání pojmu mladistvý. *V řízení před samosoudcem je třeba použít speciální předpisy o řízení proti mladistvým, jestliže návrh na potrestání pro přečin byl doručen soudu před dovršením devatenáctého roku věku obviněného* [§ 301 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 314b odst. 1 tr. ř.].

Další druhy zvláštního řízení v řízení před samosoudcem nepřicházejí do úvahy: řízení za stanného práva se týká trestných činů nejvyššího stupně společenské nebezpečnosti, co už samo o sobě vylučuje jakékoli úvahy o přípustnosti samosoudcovského rozhodování. Podobně řízení proti uprchlému, ačkoliv teoretická možnost projednání přečinu uprchlého samosoudcem formálně vyloučena není, prakticky zásadně nepřichází do úvahy proto, že o trestné činnosti uprchlého se koná pouze v případě, že jsou k tomu dány zvláštní důvody — zejména závažnost činu a politický význam projednávané věci. Požadovaný stupeň závažnosti trestné věci, který si vynucuje její soudní vyřízení i v nepřítomnosti obviněného podle předpisů o řízení proti uprchlému, nebude zřejmě dán u přečinu uprchlého, kterého stupeň společenské nebezpečnosti požadovaný pro řízení samosoudcovské musí být naopak nízký.

Kompetence samosoudce v trestním řízení je vymezena ustanovením § 314a tr. ř., který mu dovoluje rozhodovat pouze o trestných činech taxativně vymezených v odst. 1 a o přečinech. Okruh osob, které spáchaly tyto trestné činy, a tudíž se na ně vztahuje kompetence samosoudce, se však ustanovením § 314a odst. 2 dále zužuje. Samosoudce tedy nemůže rozhodovat o uvedených trestných činech, pokud je spáchal

- a) mladistvý,
- b) uprchlý,
- c) osoba, která byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo které způsobilost k právním úkonům byla omezena,
- d) osoba, u níž jsou vzhledem k jejím tělesným nebo duševním vadám pochybnosti o její způsobilosti se náležitě obhajovat,
- e) zvláště nebezpečný recidivista,
- f) má-li být uložen trest souhrnný a předcházející trest byl uložen senátem (podle rozhodnutí č. 18/1971 Sb. tr. rozh. nemůže samosoudce rozhodovat ani tehdy, mělo-li by dojít k upuštění od uložení souhrnného trestu podle § 37 tr. z.).

Důvody, pro které nemůže samosoudce o trestných činech některých osob rozhodovat, třebaže spadají do jeho kompetence, se ve většině pří-

⁶⁾ Viz rozhodnutí č. 35/1971 Sb. rozhodnutí a stanovisek nejvyšších soudů ČSSR.

padů kryjí s důvody nutné obhajoby podle § 36 písm. b), c), d) odst. 2 tr. ř.

V prvních letech samosoudcovského rozhodování způsobovalo v praxi soudů vymezení kompetence samosoudce podle § 314a tr. ř. těžkosti při řešení otázky, *zda je samosoudce kompetentní též ve vykonávacím řízení*. Ustanovení § 2 odst. 9 tr. ř., které dovoluje, aby předseda senátu a samosoudce sami rozhodovali pouze tam, kde to zákon výslovně ustanovuje, by samo o sobě tuto možnost vylučovalo. Většina názorů se při výkladu § 314a odst. 1 („samosoudce koná o přečinech a trestných činech“) opírala o vysvětlení pojmu řízení, jak je uvedeno v § 12 odst. 9 tr. ř. Jestliže se trestním řízením rozumí řízení podle trestního řádu — tedy i řízení exekuční, pak je samosoudce kompetentní i v tomto řízení.

Toto stanovisko je možno podepřít i poukázáním na umístění úpravy samosoudcovského řízení v systematice trestního řádu. Řízení před samosoudcem i řízení vykonávací jsou zařazeny ve třetí části trestního řádu. Ve spojení §§ 314a a 314b odst. 2, podle kterých má samosoudce stejná práva a povinnosti jako předseda senátu a senát, je možno říci, že je samosoudce kompetentní i v tomto řízení.⁷⁾

2.2. Procesní činnost samosoudce před nařízením hlavního líčení

Řízení před samosoudcem se začíná *doručením obžaloby pro trestný čin uvedený v § 314a odst. 1, 2 tr. ř. nebo návrhu na potrestání pro přečin soudu*. Obě tyto formy obžalobného aktu podává prokurátor a vycházejí z výsledků přípravného řízení (v případě obžaloby) nebo objasňování přečinu (návrh na potrestání). V případě souběhu trestného činu a přečinu se podává společná obžaloba, jestliže bylo konáno společné přípravné řízení o trestném činu i o přečinu. Pokud se uskutečnilo pouze ohledně trestného činu, podává se ohledně přečinu návrh na potrestání (§ 179e odst. 3 tr. ř.).

V případě návrhu na potrestání pro přečin, o kterém se konalo pouze objasňování, nastává v jistém smyslu kuriózní situace co do označení pachatele přečinu v řízení před samosoudcem: pachatel přečinu v tomto případě vystupuje před soudem vždy jako obviněný (nikoli obžalovaný). Podle ustanovení § 314b odst. 1 tr. ř. se totiž ve věcech, v nichž se vykonávalo pouze objasňování, začíná trestní stíhání a účinky vznesení obvinění nastávají až momentem doručení návrhu na potrestání pro přečin soudu. Třebaže návrh na potrestání plní funkci obžalobnou, nelze pachatele přečinu v rozporu s názvem tohoto aktu nazvat jinak než obviněným.

Podle § 314b odst. 3 tr. ř. samosoudce obžalobu ani návrh na potrestání

⁷⁾ Viz blíže Trestný poriadok — Komentár. Obzor, Bratislava 1977, str. 756—763.

pro přečin předběžně neprojednává. Tato úprava řízení před samosoudcem nezjednodušuje ani neurychluje. Znění § 314b odst. 3 totiž nederoguje povinnost samosoudce, aby před svým rozhodnutím nařídil ve věci hlavní líčení nebo vydáním trestního příkazu důkladně prostudoval spisy také z toho hlediska, zda jsou splněny všechny zákonné podmínky pro postavení pachatele před soud a zda skutečnosti, obsažené v obžalobném aktu, jsou dostatečné pro objektivní a spravedlivé rozhodnutí ve věci. Tedy i zde rozhoduje samosoudce o těchto aktech v souladu s § 314c odst. 1 ještě před nařízením hlavního líčení. Ustanovení § 186 tr. ř., podle kterého předseda senátu může nařídít předběžné projednání obžaloby, umožňuje její senátní projednání na neveřejném zasedání soudu. Ustanovení § 314b odst. 3 je tedy logickým důsledkem toho, že samosoudce jako orgán monokratický neveřejné zasedání nekoná.⁸⁾ Neveřejné zasedání se nekoná ani v případě dalších postupů, kde by v porovnání s rozhodováním senátním bylo na místě (§ 314b odst. 7). Samosoudce je však povinen vyžádat si v těchto případech vyjádření prokurátora.

V případě návrhu prokurátora na potrestání pro přečin učiní samosoudce ohledně tohoto návrhu rozhodnutí podle § 314c odst. 1 tr. ř., a to před nařízením hlavního líčení — tedy rozhodnutí v podstatě shodné s ustanovením § 188 tr. ř. Úpravu rozhodování samosoudce o obžalobě před nařízením hlavního líčení však IV. oddíl XIX. hlavy trestního řádu neobsahuje. Zákonodárce tento postup zvolil zřejmě proto, že do novelizace (zákonem č. 149/1969 Sb.) trestní řád rozhodování o návrhu na potrestání neznal, neboť objasňování přečinů bylo zavedeno současně s řízením před samosoudcem a musel jej tudíž jako nový institut do trestního řádu zakotvit spolu s úpravou řízení před samosoudcem. Pro rozhodování o obžalobě je pak nutno použít obecné předpisy trestního řádu v intencích § 290. Konkrétně to pak znamená, že samosoudce může ohledně obžaloby učinit některé z opatření podle § 188 odst. 1 písm. a) až f) a odst. 2 tr. ř., nikoli však v rámci předběžného projednání obžaloby, avšak při studiu spisového materiálu před nařízením hlavního líčení ve věci (§ 314b odst. 3).

2.3. Rozhodování o obžalobě

Pokud samosoudce na základě obžaloby nenařídí hlavní líčení, rozhodne podle § 188 odst. 1, 2 trestního řádu:

1. postoupí věc příslušnému soudu, jestliže sám není příslušný ve věci rozhodnout,
2. postoupí věc příslušnému orgánu na disciplinární řízení (pokud jsou dány podmínky § 171 odst. 2) nebo jinému orgánu (§ 171 odst. 1),
3. trestní stíhání musí zastavit (za podmínek § 172 odst. 1) nebo trestní

⁸⁾ Viz k tomu rozhodnutí č. 50/1971 Sb. rozh. tr.

stíhání může zastavit (za podmínek § 172 odst. 2) podle § 188 odst. 2,

4. přeruší trestní stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) až d),
5. vrátí věc prokurátorovi na došetření, jestliže ve věci bylo konáno přípravné řízení — avšak pouze z důvodu, že nebyly objasněny základní skutečnosti důležité pro rozhodnutí o vině.

Prokurátor může na základě § 188 odst. 3 tr. ř. ohledně všech uvedených rozhodnutí samosoudce o obžalobě podat stížnost, která má odkladný účinek (odkladný účinek nemá pouze v případě přerušení trestního stíhání).

Pokud byla samosoudci věc postoupena podle § 188 odst. 1 písm. g) tr. ř. senátem, je samosoudce tímto rozhodnutím senátu vázán a nemůže proti němu vznést stížnost. Může však:

- a) skutek kvalifikovaný jako trestný čin překvalifikovat na přečin,
- b) aplikovat ustanovení § 221 odst. 1 tr. ř. o vrácení věci prokurátorovi na došetření nebo
- c) ve výjimečném případě, pokud by se skutkový základ pro posouzení příslušnosti soudu podstatně změnil, použít ustanovení § 222 odst. 1 tr. ř. o postoupení věci.

Zákonem č. 48/1973 Sb. bylo zrušeno ustanovení § 194 tr. ř. o přijetí obžaloby soudem. Zrušením tohoto ustanovení nastala změna ohledně momentu, do kterého může prokurátor již podanou obžalobu vzít zpět. Protože podle § 196 nyní samosoudce (senát) činí pouze opatření k projednání věci na hlavním líčení, může prokurátor vzít obžalobu zpět až do okamžiku zahájení hlavního líčení, a tak napravit její chyby (§ 182 odst. 1). Pokud prokurátor obžalobu zpět nevezme, může samosoudce mimo hlavní líčení zastavit nebo přerušit trestní stíhání podle § 231 tr. ř. nebo, pokud se domnívá, že není kompetentní podle § 314a odst. 1, 2 tr. ř. ve věci rozhodovat, může použít (zde však pouze na hlavním líčení) ustanovení § 222 odst. 1 tr. ř. o vrácení věci na došetření prokurátorovi.

2.4. Rozhodování o návrhu na potrestání

Rozdílností názvů obžalobních aktů (obžaloba, návrh na potrestání pro přečin) chtěl zákonodárce zřejmě vyjádřit tu skutečnost, že samosoudce v řízení o přečinu navazuje na výsledky předsoudního řízení, na objasňování přečinů, jako na specifický institut trestního řízení. Potud je třeba tuto snahu hodnotit kladně. Samotné slovní označení tohoto obžalobního aktu však již vzbuzuje pochybnost, zda je výstižné a odpovídající obsahu tohoto institutu. Je pravda, že v řízení o přečině se možnost rozhodnout o něm mimo rámec trestního řízení — jeho postoupením na kárné nebo kázeňské vyřízení, resp. jeho vyřízení před jiným příslušným orgánem, jakož i možnost upuštění od potrestání zvyšuje. To je dáno povahou přečinu, zejména jeho poměrně nízkým stupněm společenské ne-

bezpečnosti. Název tohoto obžalobného aktu však tuto skutečnost nejenže nevystihuje, ale slovy na potrestání přímo popírá. Navíc označení tohoto institutu jako návrh na potrestání do jisté míry stojí v protikladu k jednomu ze základních principů socialistického trestního řízení, k jeho převýchovné úloze. Přitom účelem obžalobného aktu, ať už obžaloby nebo návrhu na potrestání, není žádat pro obviněného trest, ale zejména:

a) ukončit stádium předsoudního řízení a přenést věc do kompetence soudu, přičemž prokurátor přebírá odpovědnost za kvalitu tohoto stadia řízení, a

b) shrnout v tomto aktu výsledky předsoudního řízení, doložit opodstatněnost postavení obviněného před soud.

Pouze v tomto smyslu je slovní vyjádření návrh výstižné, jestliže má zdůraznit v souladu se zásadou soudcovské nezávislosti, že samosoudce je ve svém rozhodování vázán pouze skutkem uvedeným v obžalobě (návrhu na potrestání), jinak postupuje samostatně podle příslušných ustanovení trestního řádu.

Rovněž z hlediska jistého psychologického působení návrhu na potrestání na občany neodpovídá název tohoto aktu jeho závažnosti (v porovnání s obžalobou z hlediska jejího již historického uplatňování v trestním řízení a tím i jistého státně mocenského působení ve směru vážnosti a důležitosti tohoto aktu ve vědomí lidí). V této souvislosti je třeba poukázat na podceňování řízení o přečině, projevujícího se v tom, že obviněný se v mnoha případech nedostavil k soudu. Domnívám se, že v případě přečinu by mnohem výstižnější bylo označení „obžaloba pro přečin“, přičemž slovní označení nynější obžaloby by zůstalo nezměněno (název obdobný — „obžaloba pro trestný čin“ by nebyl výstižný, neboť v případě souběhu trestného činu a přečinu se podává společná obžaloba, pokud též ohledně přečinu proběhlo přípravné řízení).

Jak vyplývá ze znění § 314c odst. 1 tr. ř., týká se uvedená úprava rozhodování samosoudce před nařízením hlavního líčení pouze rozhodování o návrhu na potrestání. O obžalobě rozhoduje samosoudce podle obecných předpisů ve smyslu ustanovení § 290 tr. ř.

Ustanovení § 314c odst. 1 písm. a) až g), s výjimkou písmena f), nepůsobují praxi žádné větší potíže. Písmeno d) citovaného ustanovení tr. ř., které umožnilo zastavení trestního stíhání samosoudcem též na základě § 172 odst. 2, zavedené novelou trestního řádu (zákonem č. 48/1973 Sb.), rozšířilo kompetenci samosoudce i o tento druh rozhodnutí, které před novelizací bylo možno použít pouze ohledně trestného činu.

V souvislosti s aplikací § 314c odst. 1 písm. f) se však zejména v začátcích aplikace samosoudcovského řízení setkáváme s kritickými ohlasy soudců na procesní postup, který nedovoluje samosoudci odstranit nedo-

statky objasňování přečinů tím, že vrátí věc zpět prokurátorovi. Ačkoli prokurátor má možnost věc vrátit orgánům objasňování nazpět s pokynem, ve kterých směrech je potřebné objasňování doplnit, činí tak zřídka, takže chybějící skutečnosti (např. adresy osob, které mají být před soudem vyslechnuty) musí zjišťovat až samosoudce. I když dnešní praxe orgánů objasňování co do kvality jejich práce by měla být na vyšší úrovni, vzhledem jen samotné zkušenosti z téměř patnáctileté praxe používání institutu objasňování přečinů by pro to byly dostačující, není tomu tak.⁹⁾

V objasňování přečinů třeba spatřovat základní nedostatek, který znemožňuje efektivní využití institutu samosoudce v trestním řízení. Přitom uvedené nedostatky, jak vyplývá z výše uvedené poznámky, nenacházejí svůj odraz pouze v hospodárnosti a rychlosti řízení, ale značně ovlivňují též úplnost a objektivnost zjištění skutkového stavu a tím i vlastního rozhodnutí ve věci.

Stejně jako v případě obžaloby může prokurátor i návrh na potrestání pro přečin vzít zpět až do zahájení hlavního líčení. V tom případě učiní některé z opatření podle § 179e odst. 1 písm. b) až h) tr. ř.

Pokud samosoudce nepoužije žádný z výše uvedených postupů při rozhodování o obžalobě nebo návrhu na potrestání, podle § 196 tr. ř. učiní opatření k projednání věci na hlavním líčení. Na postup samosoudce, pokud se vede řízení před soudem na základě obžaloby, se vztahují obecná ustanovení trestního řádu. Proto se v dalším textu zabývám pouze procesním postupem samosoudce ve vztahu k návrhu prokurátora na potrestání, který podle ustanovení IV. oddílu XIX. hlavy trestního řádu obsahuje jistá specifika.

Pokud samosoudce rozhodne o projednání věci na hlavním líčení, zašle obviněnému opis návrhu na potrestání spolu s předvoláním na hlavní líčení. Na doručování písemností se vztahují i v řízení před samosoudcem obecné předpisy podle V. oddílu III. hlavy tr. ř. Pokud samosoudce koná

⁹⁾ V „Návrhu zásad novely trestního řádu“ z února 1981, který byl vypracován ministerstvem spravedlnosti ČSR, se na str. 20—21 konstatuje: „Nynější úprava před soudního stadia trestního řízení je zbytečně složitá a neodpovídá nynějšímu, tím méně zamýšlenému hmotněprávnímu členění protispolečenské činnosti, o které přísluší rozhodovat soudu. Především jde o institut objasňování přečinů, při jehož uplatňování v praxi se nedosahuje účelu jím sledovaného, tj. aby byly přečiny jako činy skutkově i právně jednoduché urychleně objasňovány a jejich pachatelé byli v době co nejkratší postaveni před soud a potrestáni. Je tomu tak proto, že v průběhu objasňování není opatřen důkazní materiál, který by poskytl soudu potřebné podklady pro urychlené projednání a uzavření věci rozhodnutím. V praxi trvá soudní řízení o přečinech v početných případech déle nežli ve věcech, kde bylo konáno přípravné řízení, a to především z toho důvodu, že zpráva o výsledku objasňování netvoří dostatečný podklad pro rozhodnutí a teprve soud si opatřuje a provádí potřebné důkazy (zpravidla na návrh obhájce, jehož účast není v objasňování přípustná).“ Navrhuje se proto zrušení objasňování přečinů a zavedení přípravného řízení ve dvou formách, v podobě vyšetřování a vyhledávání.

pouze o přečinu, není potřebné zachování lhůty na přípravu podle § 198 odst. 1 tr. ř.

Zúžení práv obviněného, které navazuje na úpravu objasňování přečinů, má za úkol přispět ke zrychlení řízení a potrestání pachatele co nejdříve po spáchání činu. Ačkoliv je třeba mít na mysli účel samosoudcovského řízení jako celku, právě zde se nabízí otázka, zda zkrácení lhůty na přípravu obviněného na hlavní líčení je namístě. Samotné zkrácení této lhůty totiž není způsobilé zabezpečit operativnost rozhodování samosoudce, ani zrychlit soudní řízení. Vzhledem k poměrně dlouhé lhůtě, kterou zákonodárce v § 179 odst. 1 tr. ř. vymezuje na objasňování přečinů (spolu s výše zmíněnými nedostatky objasňování co do neúplnosti podkladů pro soudní rozhodnutí ve věci), zkrácení lhůty na přípravu k hlavnímu líčení nemá zvláštní efekt. Tato úprava ještě více zužuje práva obviněného v porovnání s přípravným řízením, kde se obviněný seznamuje s výsledky vyšetřování (vyhledávání) a navíc může mít obhájce, přičemž ani pětidenní lhůtu k přípravě na hlavní líčení není možné zkrátit bez jeho souhlasu.

Ani při zkrácení lhůty však není možné obejít ustanovení § 2 odst. 13 tr. ř., které samosoudce zavazuje postupovat tak, aby měl obviněný v každém případě možnost prostudovat spisy, resp. zvolit si obhájce a poradit se s ním o obhajobě. Proto už v předvolání k hlavnímu líčení musí být obsaženo poučení o právech obviněného v trestním řízení — zejména z hlediska jeho práva na obhajobu, v souladu se zásadami uvedenými v § 33 odst. 1, 2 a § 2 odst. 13 tr. ř. Dodržení těchto zásad je zejména v řízení před samosoudcem nanejvýš potřebné — tím více, že trestní stíhání začíná a účinky vznesení obvinění u přečinu, o kterém se vykonalo objasňování, nastávají až okamžikem doručení návrhu na potrestání pro přečin soudu. Teprve od tohoto okamžiku může pachatel přečinu používat všechna práva a oprávnění, která jsou s postavením obviněného v trestním řízení spojena.

2.5. Rozhodování samosoudce o vazbě

2.5.1. Rozhodování o vzetí do vazby a propuštění z vazby

Samosoudce má stejná práva a povinnosti jako senát a předseda senátu (§ 314b odst. 2 tr. ř.), proto mu § 314c odst. 4 umožňuje rozhodovat o vazbě, jestliže samosoudci byla v souladu s § 179e odst. 2 tr. ř. spolu s návrhem na potrestání odevzdána zadržená osoba podle § 76 tr. ř. Pokud samosoudce tuto osobu nepropustí na svobodu, rozhodne usnesením o jejím vzetí do vazby. Znění § 314c odst. 4 je dostatečně srozumitelné. Tím, že samosoudce osobu bere do vazby, rozhoduje o vazbě ve smyslu §§ 67, 68 a násl. tr. ř. Je tudíž proti jeho rozhodnutí přípustná stížnost na základě

§ 74 tr. ř. Vyskytly se však nejasnosti ve vztahu k rozhodování samosoudce o propuštění zadržené a jemu odevzdané osoby na svobodu. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSR (č. 23/1973 Sb. tr. rozh.) dává na uvedený problém jednoznačnou odpověď: samosoudce propouští na svobodu osobu zadržanou, tedy takovou, která není ani nebyla vzata do vazby. Proto rozhodnutí samosoudce o jejím propuštění na svobodu není rozhodnutím o vazbě ve smyslu § 67 tr. ř., není tudíž proti němu ani přípustná stížnost.

2.5.2. Rozhodování o stížnosti proti usnesení prokurátora o vzetí do vazby nebo propuštění z vazby

Ustanovení § 314c odst. 4 ve spojení s § 146a tr. ř. způsobovalo v praxi těžkosti při řešení otázky, zda je samosoudce oprávněn rozhodovat o stížnosti proti rozhodnutí prokurátora o vzetí do vazby nebo propuštění z vazby, když se vazba týká některého z trestných činů spadajících podle § 314a odst. 1, 2 tr. ř. do kompetence samosoudce. Praxe si vyžádala zásadní usměrnění při řešení tohoto problému. Proto nejvyšší soudy republik shodně považují za jediné správné řešení, aby v tomto případě rozhodoval o oprávném prostředku senát.¹⁰⁾ Opírají přitom své stanovisko o přesvědčivé argumenty: Ustanovení § 314c odst. 4 dovoluje samosoudci rozhodovat o vazbě jediným způsobem — pokud zadrženou a jemu odevzdanou osobu nepropustí na svobodu, může ji vzít do vazby. Spojení §§ 2 odst. 9 a 314c odst. 4 s § 146a tr. ř. jiné řešení, než je senátní rozhodnutí o stížnosti proti rozhodnutí prokurátora o vzetí do vazby nebo propuštění z vazby, nepřipouští.

Správnost tohoto řešení umocňují též politickoprávní důvody zakotvení § 146a do trestního řádu. Novela trestního řádu, zákon č. 149/1969 Sb., zavedla řízení o stížnostech uvedených v § 146a též jako důsledek přistoupení Československa k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, který byl za ČSSR podepsán v New Yorku dne 7. října 1968. Zákonodárce považoval za potřebné, aby v případě stížnosti proti rozhodnutím orgánů v trestním řízení, týkajících se případů uvedených v § 146a, tedy rozhodnutí citelně zasahujících do realizace občanských práv a svobod, rozhodoval zásadně a bezvýjimečně soud jako nestranný a nezávislý státní orgán. Bylo by proto v rozporu s cílem ustanovení § 146a tr. ř., kdyby samosoudce, do jehož kompetence spadá rozhodování o přečinech a méně závažných trestných činech, na straně druhé mohl vystupovat v úloze odvolacího orgánu v případě výše zmíněných závažných rozhodnutí prokurátora.

¹⁰⁾ Viz rozh. č. 4/1973 Sb. rozh. tr.

2.6. Řízení v nepřítomnosti obviněného

V prvních letech uplatňování samosoudcovského řízení patřila otázka přípustnosti hlavního líčení v nepřítomnosti obviněného k závažným problémům soudní praxe. Jak vyplývalo z průzkumu rozhodovací činnosti samosoudců, výsledky kterého byly shrnuty ve zprávě trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR z roku 1970 (č. Tp. jf. 102/1970), případy odročování hlavního líčení byly až v 46,2 % odůvodněny nedostavením se obviněného k hlavnímu líčení. K problému zaujaly stanoviska oba nejvyšší republikové soudy. Ačkoliv se shodly v názoru, že *řízení v nepřítomnosti obviněného je možné i v řízení před samosoudcem*, podmínky pro toto řízení vymezují různě.¹¹⁾ Jejich stanoviska zhodnotil Nejvyšší soud ČSSR (rozh. č. 11/1972 Sb. rozh. tr.), který konstatoval, že podmínky pro řízení v nepřítomnosti obviněného, tak jak jsou uvedeny v stanovisku NS SSR, jsou přesnější a úplnější, doplnil je však o další podmínku. V řízení před samosoudcem je tedy možno konat v nepřítomnosti obviněného, jestliže:

a) návrh prokurátora na potrestání pro přečin byl obviněnému řádně doručen a obviněný byl k hlavnímu líčení řádně předvolán,

b) dále byl obviněný při doručení uvedených písemností upozorněn na to, že se může dostavit k soudu a seznámit se se zprávou o výsledku objasňování a jejími přílohami, čímž bude splněna podmínka § 202 odst. 2 písm. b) tr. ř.,

c) z protokolu o výpovědi obviněného je pak zřejmé, že byla dodržena ustanovení §§ 91 až 93 a 95 tr. ř. a že mu ve smyslu § 179b odst. 2 písm. b) bylo oznámeno, z čeho je podezřelý,

d) a nejpozději v předvolání k hlavnímu líčení byl poučen o tom, že si může zvolit obhájce, navrhopvat důkazy a rovněž o tom, že v případě jeho nedostavení se k soudu se hlavní líčení uskuteční i v jeho nepřítomnosti.

2.7. Hlavní líčení

Ve smyslu § 290 tr. ř. se na celý průběh hlavního líčení v řízení před samosoudcem vztahují obecná ustanovení trestního řádu o hlavním líčení. Ustanovení § 314b odst. 5 spolu s institutem objasňování přečinů však velice významným způsobem zasáhly do dokazování na hlavním líčení. Problematiku dokazování na hlavním líčení v řízení před samosoudcem tudíž nelze obejít a nevěnovat jí pozornost též z poněkud širších hledisek.

¹¹⁾ Rozhodnutí č. 11/1972 (NS ČSR) a č. 6/1971 (NS SSR) Sb. rozh. tr.

2.7.1. Dokazování na hlavním líčení

Od objasňování přčinů zákonodárce očekával, že umožní orgánům činným v trestním řízení rychle a pružně zjistit potřebné skutečnosti, aby pachatel byl co nejdříve po spáchání činu postaven před soud. Efekt tohoto předsoudního řízení o přčinech se však podle výsledků justiční praxe neshoduje s očekáváním zákonodárce, a proto je navrhováno zrušení institutu objasňování přčinů.¹²⁾ Průtahy v řízení před samosoudcem vyvolává objasňování přčinů zejména tím, že trestní řád

a) svěřuje objasňování přčinů poměrně širokému okruhu objasňovacích orgánů;

b) zavádí dva různé způsoby dokazování uplatňované podle toho, zda jde o hlavní líčení před samosoudcem či senátem, navíc v řízení před samosoudcem dva rozdílné způsoby dokazování závislé na tom, zda jde o trestný čin nebo přčin;

c) velmi závažným způsobem zasahuje do názorů na podstatu důkazů vůbec.

K problematice uvedené v bodě a) je třeba poznamenat, že nebyla sjednocena praxe orgánů objasňování v otázce, které skutečnosti a v jakém rozsahu je třeba zjišťovat, ačkoliv trestní řád tuto problematiku (objasňování přčinů je předprocesním stadiem trestního řízení) nezpracovává. Zprávy o výsledcích objasňování bývají neúplné, nedostatečné a nemohou být proto v mnoha případech podkladem pro rozhodnutí ve věci soudem.

Skutečnosti uvedené v bodech b) a c) v podstatné míře ovlivnily činnost soudů při projednávání přčinů. Institut objasňování přčinů svou neformálností a zdánlivou jednoduchostí měl viditelně ovlivnit práci objasňovacích orgánů i soudů v tom směru, aby ohledně přčinů postupovaly rychle, pružně a pachatel se co nejdříve po spáchání činu podrobil trestní odpovědnosti (viz k tomu důvodovou zprávu k vládnímu návrhu zákona, k § 179b odst. 2 tr. ř.). Snížení formalismu řízení za účelem jeho zrychlení a zjednodušení (spočívajícího zejména v tom, že při objasňování se nevydává usnesení o zahájení trestního stíhání ani o vznesení obvinění, obvinění se neoznamuje, účast obhájce je nepřípustná, kromě úkonů podle §§ 113 a 114 tr. ř. se důkazy podle V. hlavy nevykonávají, neprovádí se seznamování s výsledky objasňování, nejsou aplikována ustanovení § 65 tr. ř. o nahlížení do spisů) se v práci objasňovacích orgánů projevuje tím, že tyto orgány získané důkazy nevykonávají, ale pouze shromažďují a opatřují informace o těch důkazních prostředcích a skutečnostech, které mohou být pro rozhodnutí soudu potřebné.

Při rozhodování o trestných činech patřících do kompetence samosoudce

¹²⁾ Viz poznámku 9.

platí pro dokazování na hlavním líčení v plném rozsahu obecná ustanovení trestního řádu — §§ 207 až 215. Dokazování o přečinech se však řídí § 179b odst. 2 tr. ř., který umožňuje až tři různé způsoby zachycení vysvětlení občana:

1. vysvětlení občana (ústní nebo písemné) podle § 179 odst. 1 písm. d) tr. ř. a jeho reprodukce orgánem objasňování zachycená ve zprávě o výsledku objasňování. Vzhledem k účelu institutu objasňování přečinů, měl by být tento postup pravidlem;

2. protokolem o vysvětlení občana s poučením podle § 19 zákona č. 40/1974 Sb. o Sboru národní bezpečnosti;

3. protokolem o svědecké výpovědi podle II. oddílu V. hlavy trestního řádu, který upravuje dokazování. Tento způsob by měl být používán pouze v mimořádných případech, pokud okolnosti, o kterých svědek vypovídá, mají při řízení značný význam nebo pokud je obava, že v budoucnu by opakovaný výslech občana byl spojen se značnými těžkostmi. Protokol o svědecké výpovědi je možné na hlavním líčení namísto výsledku svědka přečíst za podmínek § 211 tr. ř. Zde je třeba podotknout, že právě tento mimořádný způsob zachycení vysvětlení občana ve formě svědecké výpovědi, se v praxi objasňovacích orgánů vyskytuje nejčastěji.

Ustanovení § 314b odst. 5 tr. ř. přikazuje samosoudci, aby v řízení o přečině přečetl na hlavním líčení vždy též zprávu o výsledcích objasňování a její přílohy jako důkaz ve věci.

V důvodové zprávě k tomuto ustanovení trestního řádu se praví, že zpráva o výsledcích objasňování má podat pravdivou informaci o výsledcích všech úkonů vykonaných při objasňování, tvoří podklad pro řízení soudu a soud ji jako důkaz hodnotí. V řízení o přečině před samosoudcem se tedy musí na hlavním líčení vždy zpráva o výsledcích objasňování a její přílohy (jako např. záznam o vysvětleních, záznam objasňovacího orgánu k přezkoumávané věci apod.) přečíst, zatímco v případě trestného činu tento materiál nebude čten vůbec a důkazní hodnotu bude mít pouze tehdy, jsou-li zde zachyceny a vykonány v přesně zákonem předepsané formě.

Ustanovení § 314b odst. 5 tr. ř. způsobovalo v praxi soudů problémy při řešení otázky, kdy je možné na hlavním líčení číst protokoly o svědeckých výpovědích. Často docházelo k odročování hlavního líčení i v těch případech, kdy osobní výslech svědka nebyl potřebný. Přitom důsledná aplikace § 314b odst. 5 (zpráva o výsledcích objasňování a její přílohy jsou důkazy ve věci) ke čtení protokolu o výsledku svědka na hlavním líčení splnění dalších zákonných podmínek, na rozdíl od § 211 tr. ř., nevyžaduje.

Z výkladu o rozdílném způsobu dokazování před samosoudcem v závislosti na tom, zda jde o trestný čin nebo přečin, je třeba vycházet při konstatování uvedeném v bodě c), že *novela trestního řádu (zákon*

č. 149/1969 Sb.) závažným způsobem zasahuje též do názorů na samotnou podstatu důkazu.

Dokazování,¹³⁾ kterým rozumíme zvláštní trestněprocesní postup upravený trestním řádem, v němž orgány trestního řízení zjišťují všechny právně relevantní objektivní a subjektivní skutečnosti, za kterých byl konkrétní delikt spáchán, potřebné pro rozhodnutí ve věci, je upraveno zejména v V. hlavě trestního řádu (§§ 89 až 118) o dokazování, ve vztahu k přečinům pak ustanoveními § 179b a § 314b odst. 5 tr. ř.

Zásadní vliv na rozdílnost chápání podstaty důkazu v trestním řízení má institut objasňování přečinů, které představuje fázi předsoudního řízení. Na rozdíl od přípravného řízení, tj. vyhledávání a vyšetřování, které jsou trestním stíháním, objasňování přečinů není ani formálně trestním stíháním přečinu. Ačkoliv je součástí trestního řízení, představuje ve srovnání s přípravným řízením jeho tzv. předprocesní stadium. Ačkoliv procesní úkony provedené v předprocesním stadiu přípravného řízení a jejich výsledky nemají v řízení před soudem důkazní hodnotu, poznatky získané v průběhu objasňování vystupují v řízení před soudem výslovně jako důkazy ve věci. Zvláštnosti institutu objasňování přečinů ve spojení s institutem samosoudce tak výrazně ovlivnily uplatnění zásad důkazního práva v trestním řízení.

Rovněž celková koncepce trestního řízení — v otázce vztahu předsoudní a soudní fáze trestního řízení — byla objasňováním přečinů do jisté míry narušená: předsoudní fáze řízení, objasňování, přenáší při aplikaci trestního příkazu těžiště dokazování v podstatě do části předsoudního řízení. Jestliže totiž samosoudce vydá trestní příkaz, učiní tak na základě prostudování spisového materiálu (zprávy o výsledcích objasňování, jejích příloh a návrhu na potrestání pro přečin) bez toho, že by důkazy vykonával. Je totiž diskutabilní, zda je možné považovat prostudování spisového materiálu samosoudcem za vykonání důkazů před soudem.

Pochybnosti je třeba vyslovit i ve vztahu k jakési presumpci věrohodnosti materiálu, které předkládá orgán objasňování — zpráva o výsledcích objasňování a její přílohy jsou přímo ze zákona považovány za důkaz, ačkoliv skutečnosti v nich uvedené jsou zachyceny tak, jak se jevíly orgánu objasňování, tedy na základě jeho vlastního úsudku a nemusí být přitom doloženy důkazy (případy, kdy okolnosti skutku byly zjištěny vlastním pozorováním veřejného orgánu). To do jisté míry protiče zásadě volného hodnocení důkazů (§ 314b odst. 5 tr. ř. příkazuje hodnotit jako důkaz ve věci skutečnosti, které zjistil orgán objasňování na základě vlastního pozorování, a to vlastně podávané a vysvětlované na základě

¹³⁾ K dokazování viz blíže Československé trestní řízení. Orbis, Praha 1977, str. 133 až 149.

jeho vlastního hodnocení skutečnosti). Je sice pravda, že samosoudce má možnost na základě vlastní úvahy rozhodnout o nařízení hlavního líčení a tím i vykonání důkazů před soudem, má-li o věrohodnosti a objektivnosti uváděných skutečností pochybnosti. Přesto se však domnívám, že současná formulace § 314b odst. 5 tr. ř. není v plném souladu se zásadou volného hodnocení důkazů.

2.7.2. Formy rozhodnutí na hlavním líčení

Postup samosoudce podle § 314d odst. 1 tr. ř. se vztahuje výlučně na řízení o přečinech (dikce zákona „Samosoudce po přijetí návrhu na potrestání...“). Ve vztahu k trestnému činu platí pro postup samosoudce na hlavním líčení obecné předpisy trestního řádu (§§ 220 až 224); pokud rozhoduje o trestném činu rozsudkem, řídí se ustanoveními §§ 225 až 230 tr. ř.

V souladu s ustanovením § 314d odst. 1 může samosoudce i na hlavním líčení rozhodnout o návrhu na potrestání podle § 314c odst. 1, s výjimkou vrácení věci prokurátorovi podle § 314c odst. 1 písm. f) a g) tr. ř. Na hlavním líčení může aplikovat § 221 odst. 1 o vrácení věci prokurátorovi na došetření, pokud výsledky hlavního líčení ukazují na podstatnou změnu okolností případu a pro objasnění věci je potřebné zjištění dalších skutečností. Pokud se samosoudce rozhodne až na hlavním líčení kvalifikovat skutek odlišně od obžaloby jako trestný čin, o kterém podle § 314c odst. 1 není příslušný vést řízení, postoupí věc podle § 222 odst. 1 tr. ř. na řízení příslušnému senátu (viz k tomu rozhodnutí č. 55/1970 Sb. rozh. tr.).

V prvních letech aplikace samosoudcovského řízení docházelo při použití ustanovení § 314d odst. 1 tr. ř. k pochybnostem v otázce, jakou formu rozhodnutí (usnesení nebo rozsudek) má samosoudce v tomto případě použít. Pokud samosoudce rozhodne některým ze způsobů uvedených v § 314c odst. 1 písm. a) až e), není pochyb o tom, že použije usnesení, což vyplývá přímo ze znění § 314d odst. 1 tr. ř. Ve všech ostatních případech by měl samosoudce rozhodovat rozsudkem. Problémy nastávají, pokud jsou současně dány podmínky pro vynesení zprošťujícího rozsudku podle § 226 tr. ř. i zákonné důvody zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 tr. ř., protože některé z důvodů citovaných ustanovení se vzájemně překrývají:

1. § 226 písm. c) a § 172 odst. 1 písm. c) — když nebylo prokázáno, že skutek, který je předmětem řízení, spáchal obviněný;

2. § 226 písm. d) a § 172 odst. 1 písm. e) — pokud není obviněný pro nepřičetnost trestně odpovědný;

3. § 226 písm. e) a § 172 odst. 1 písm. f) — když zanikla trestnost činu. Nejvyšší soud ČSSR řešil uvedený problém v rozhodnutí č. 2/1974 Sb.

roz. tr. Samosoudce může v řízení o přečině vynést zprošťující rozsudek pouze tehdy, pokud není prokázáno, že se stal skutek, pro který je trestní stíhání vedeno [§ 226 písm. a) tr. ř.]. Pokud však bylo prokázáno, že se skutek, pro který je trestní stíhání vedeno, nestal, samosoudce trestní stíhání usnesením zastaví [§ 172 odst. 1 písm. a) tr. ř.]. Samosoudce usnesením trestní stíhání zastaví a tedy nevynese zprošťující rozsudek ani ve všech ostatních případech překrývání důvodů podle § 226 písm. b) až e) a § 172 odst. 1 písm. b) až f) tr. ř. Senát postupuje v těchto případech podle obecných předpisů trestního řádu (§§ 223 odst. 1, 225 odst. 1, 226). Závěrem je tedy možno říci, že samosoudce rozhoduje rozsudkem tehdy,¹⁴⁾

- a) když uzná obviněného vinným z přečinu,
- b) když ukládá obviněnému trest,
- c) když postupuje podle § 288 odst. 3 tr. ř. — po pravomocném povolení obnovy řízení ukládá trest,
- d) jestliže postupuje podle § 121 tr. ř. — jsou-li dány důvody pro rozhodnutí o nároku na náhradu škody nebo o ochranném opatření,
- e) když v případě § 226 tr. ř., ve smyslu citovaného rozhodnutí nejvyššího soudu, vydá zprošťující rozsudek.

2.7.3. Zjednodušený písemný rozsudek

Zjednodušený písemný rozsudek, kterým může samosoudce podle § 314d odst. 2 tr. ř. rozhodnout pouze o přečině, představuje institut zjednodušující řízení před samosoudcem. Do trestního řádu byl zaveden až novelou, zák. č. 48/1973 Sb., která sledovala především ulehčení práce soudů, zmírnění pracovního zatížení soudců. Praktický vliv na rychlost řízení a tím i zvýšení účinnosti soudního postihu jako celku však od tohoto institutu nelze očekávat. Ustanovení § 314d odst. 2 tr. ř. je ve vztahu k obecným předpisům trestního řádu pojednávajících o rozsudku ustanovením speciálním. Neuplatňuje se však v řízení o přečině jako institut obligatorní, neboť samosoudce má možnost se rozhodnout, zda vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a osobě pachatele nebude pro zabezpečení výchovného cíle trestního řízení účelnější použití písemného rozsudku s odůvodněním.

Ve zprávě Nejvyššího soudu SSR¹⁵⁾ se k tomu praví: „Podle některých poznatků lze pochybovat o tom, že soudy mají při nevyužívání nových úsporných opatření vždy na zřeteli tuto zvýšenou potřebu výchovného působení soudního řízení; spíše to vyplývá z nepružnosti postupu a nedostatků spolupráce s prokurátorem.“ Tam, kde soudy zjednodušenou

¹⁴⁾ Trestný poriadok — Komentár. Obzor, Bratislava 1977, str. 748.

¹⁵⁾ Viz „Zhodnotenie praxe súdov v otázkach využívania nových trestnoprávných inštitútov zavedených novelou, zákonom č. 48/1973 Zb.“; publikováno v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk č. 3/1975, str. 111—163.

formu rozsudku použily, postupovaly ve většině případů správně — pouze ojediněle došlo k aplikaci § 314d odst. 2 též v řízení o trestném činu.

Podmínkou vydání zjednodušeného písemného rozsudku, který neobsahuje odůvodnění, je, aby se po vyhlášení rozsudku prokurátor i obviněný výslovně vzdali odvolání. Je proto potřebné, aby samosoudce poučil o opravném prostředku již při vyhlašování rozsudku. Poučení o odvolání, ačkoliv se ho obviněný vzdal, musí být v písemném rozsudku obsaženo — právo dalších osob, oprávněných k podání opravného prostředku, není ustanovením § 314d odst. 2 tr. ř. nijak dotčeno. Jestliže tyto osoby podají v prospěch obviněného (ne však proti jeho vůli) podle § 247 odst. 2 tr. ř. odvolání, dochází k přezkoumání rozsudku jako prvostupňového rozhodnutí samosoudce, vydaného v souladu s § 314d odst. 2 tr. ř. bez odůvodnění.

Povinnost samosoudce odůvodnit při ústním vyhlášení rozsudku své rozhodnutí není ustanovením § 314d odst. 2 derogována. Ustanovení § 125 tr. ř. bude i zde aplikováno v plném rozsahu. Je možné souhlasit s názorem,¹⁶⁾ že v mnoha případech právě výstižně a jasné odůvodnění rozsudku při jeho vyhlášení přesvědčí obviněného o správnosti rozhodnutí soudu, v důsledku čeho se vzdá odvolání.

Ani v případech, kdy ke vzdání se odvolání obviněným a prokurátorem nedojde ihned po vyhlášení rozsudku, není vyloučena aplikace § 314d odst. 2, pokud jsou učiněna dříve, než samosoudce vyhotoví písemný rozsudek (srovnání §§ 314d odst. 2 a 250 odst. 1 tr. ř. správnost tohoto stanoviska potvrzuje). Zákonná podmínka však nebyla splněna, pokud prokurátor a obviněný již podané odvolání vzali zpět, i kdyby tak bylo učiněno do vypracování rozsudku. Aby bylo možné vyhodnocení správnosti postupu samosoudce při aplikaci § 314d odst. 2 tr. ř., musí být prohlášení o vzdání se odvolání prokurátora i obviněného zachycena protokolárně. Co do lhůty na vypracování rozsudku je samosoudce vázán ustanovením § 129 odst. 2 tr. ř. a lhůtami na vypracování a doručení rozsudku podle § 57 Pořádkového řádu pro okresní a krajské soudy.

V případě přechinu mladistvého vázali někteří samosoudci možnost vydat zjednodušený písemný rozsudek na vzdání se odvolání též ze strany zákonného zástupce, obhájce mladistvého a orgánu péče o mládež. Došlo tak k nežádoucímu rozšiřování podmínek pro vydání zjednodušeného rozsudku — ustanovení § 314d odst. 2 aplikaci tohoto institutu u přechinu mladistvého nevyklučuje. V případě mladistvých pachatelů je však zapotřebí mít na zřeteli zejména výchovný účinek trestního řízení, který může být v konkrétních případech umocněn též písemným odůvodněním rozsudku. Jindy právě opačně — pokud samosoudce jasně, výstižně a pře-

¹⁶⁾ M. Horák: K některým otázkám novely trestního řádu v řízení před soudy, in: Socialistická zákonnost č. 6/1973, str. 345.

svědčivě při vyhlášení rozsudku své rozhodnutí odůvodní, vyskytují se u mladistvých často případy vzdání se odvolání.

V soudní praxi bylo zapotřebí řešit rovněž otázku, zda je možná aplikace ustanovení § 314d odst. 2 tr. ř. i v případech, kdy samosoudce skutek uvedený v obžalobě jako trestný čin překvalifikuje na přečin, nebo přečin uvedený v návrhu na potrestání na jiný přečin. Je třeba plně souhlasit s názorem NS ČSSR,¹⁷⁾ který vychází též z ústavních zásad platných pro trestní soudnictví, že předmětem trestního řízení je vždy určitý skutek, nikoli jeho právní kvalifikace. Závěrečné stadium řízení, v němž samosoudce překvalifikuje trestný čin na přečin nebo přečin na jiný druh přečinu, je tedy závěrečným stadiem řízení o přečinu, takže ustanovení § 314d odst. 2 tr. ř. lze použít i na tyto případy.

Obsah zjednodušeného písemného rozsudku je dán ustanoveními § 120 odst. 1 písm. a), b) a c) trestního řádu o výrokové části rozsudku. V zjednodušeném písemném rozsudku však musí být odkazem na § 314d odst. 2 uvedeno, že v důsledku vzdání se odvolání prokurátora i obviněného neobsahuje odůvodnění. Musí obsahovat rovněž poučení o opravném prostředku podle § 120 odst. 1 písm. e) trestního řádu.

Zásadní rozdíly v řízení před samosoudcem na hlavním líčení (§§ 314a až 314d tr. ř.) v porovnání s rozhodováním senátním je možno shrnout do několika bodů:

1. Podstatný rozdíl je dán *složením rozhodovacího orgánu*: samosoudce je orgánem monokratickým, senát orgánem kolektivním.

Ačkoliv samosoudcovské řízení našlo od svého znovuzakotvení v trestním řádu v roce 1969 v soudní praxi široké uplatnění (podle statistik ministerstev spravedlnosti ČSR a SSR je u okresních soudů v samosoudcovském řízení vyřizováno až zhruba 40 % trestních věcí),¹⁸⁾ trestněprocesní teorie si neustále klade otázku místa a poslání samosoudce v trestním řízení a uplatnění či odmítnutí tohoto institutu v budoucí trestněprocesní úpravě. Někteří autoři se domnívají, že institut samosoudce je v našem trestním řízení pouze řešením dočasným,¹⁹⁾ jiní jej naopak považují za institut perspektivní jak v oblasti trestního, tak i občanskoprávního řízení.²⁰⁾ Domníváme

¹⁷⁾ Viz k tomu již citované „Zhodnotenie praxe súdov“ v poznámce 15.

¹⁸⁾ Blíže viz V. Vaľová: Konanie pred samosudcom v československom trestnom procese; kandidátská disertace. Univerzita J. A. Komenského v Bratislavě, 1981, str. 55—63.

¹⁹⁾ A. Růžek: Nová ústava SSSR a boj s trestnými činy, in: Právník č. 2/1978, str. 185; A. Růžek: K problematice diferenciacie trestní odpovědnosti a jejího odrazu v trestním řízení, in: Sborník dokumentů a příspěvků z kolokvia AIDP, konaného s mezinárodní účastí ve dnech 22. až 24. září 1981 v Praze. Vyd. Univerzita Karlova, 1983, str. 54 a násled.

²⁰⁾ E. Husár: K otázke diferenciacie trestnej odpovědnosti a jej odrazu v trestnom konaní, in: Sborník dokumentů a příspěvků z kolokvia AIDP, konaného s mezinárodní účastí ve dnech 22. až 24. září 1981 v Praze. Vyd. Univerzita Karlova, 1983, str. 80—81; J. Poupě: K problematice diferenciacie přípravného řízení, in: tamtéž, str. 249 a násled.; V. Vaľová: Objasňovanie prečinov a konanie pred samosudcom, in: tamtéž, str. 295 a násled.; V. Nesrovnal: Občiansky súdny proces a sudca z ľudu. Obzor, Bratislava 1978.

se, že institut samosoudce nenarušuje socialistický demokratismus trestního řízení. Pokud je namítáno, že samosoudcovské řízení je opakem snahy o co nejširší zapojení pracujících do řešení důležitých společenských problémů, je třeba říci, že možnosti rozšíření či prohloubení účasti pracujících a veřejnosti v trestním soudnictví je třeba hledat především ve zdokonalování a prohlubování využívání již existujících forem jejich zapojení v trestním řízení.²¹⁾ Bude-li novelou trestního řádu zrušen institut objasňování přečinů a do řízení před soudem tak nebudou přenášeny jeho mnohé nedostatky, lze samosoudcovské řízení považovat za perspektivní institut aplikovatelný při řešení tzv. drobné a střední kriminality.

2. Řízení před soudem a senátní rozhodování, jako dva způsoby soudního řízení, *navazují na řízení předsoudní, které je svou podstatou rozdílné*. Soudní řízení navazuje:

- a) v případě řízení před senátem na
 - vyšetřování trestných činů nebo
 - vyhledávání trestných činů,
- b) v případě řízení před samosoudcem na
 - vyhledávání trestných činů nebo
 - objasňování přečinů.

Pokud samosoudce rozhoduje o trestném činu, vztahují se na soudní řízení stejné předpisy trestního řádu jako v řízení před senátem. V řízení o přečině jsou však uplatňovány rozdílné předpisy tr. ř. pro řízení před senátem a pro řízení před samosoudcem. Navíc, jestliže samosoudce rozhoduje současně, tj. v rámci společného řízení o trestném činu a přečinu (příčemž nebyla podána společná obžaloba pro oba skutky, ale obžaloba pro trestný čin a návrh na potrestání pro přečin) platí pro soudní řízení před samosoudcem dva rozdílné procesní postupy, dané rozdíly v dokazování. Tuto situaci způsobilo objasňování přečinů, neboť § 179b tr. ř. ve spojení s § 314b odst. 5 zavádějí zvláštní způsob dokazování v řízení o přečině před samosoudcem, dále též ustanovení § 314b odst. 1 tr. ř., podle kterého se začíná trestní stíhání u přečinu a účinky vznesení obvinění nastávají až momentem doručení návrhu na potrestání pro přečin soudu.

3. *Samosoudce návrh na potrestání ani obžalobu předběžně neprojednává (§ 314b odst. 3).*

Tato skutečnost je důsledkem toho, že samosoudce, jako orgán monokratický, nemůže projednat tyto akty na neveřejném zasedání soudu. Tím však není dotčena jeho povinnost důkladně prostudovat spisový materiál a posoudit, zda je možno na jeho základě postavit obviněného před soud. Formální neprojednání obžaloby či návrhu na potrestání pro přečin nelze tedy považovat za praktické zjednodušení nebo zrychlení řízení před samosoudcem, není tedy ani zeslabením kontroly kvality materiálů pro soudní řízení a důvodnosti postavení pachatele před soud.

²¹⁾ Viz „Zhodnotenie úrovně spolupráce súdov so spoločenskými organizáciami v trestnom konaní“. Sbírnka rozh. tr. č. 8/1975, str. 425—426.

4. Pokud je před samosoudcem vedeno řízení pouze o přečině, není potřebné zachovat lhůtu na přípravu k hlavnímu líčení podle § 198 odst. 1 tr. ř. (§ 314b odst. 4). I zde je však samosoudce povinen v souladu s § 2 odst. 13 tr. ř. umožnit obviněnému přípravu na hlavní líčení, zejména přípravu na obhajobu.

5. V řízení o přečině může samosoudce vydat podle § 314d odst. 2 tr. ř. zjednodušený písemný rozsudek bez odůvodnění, pokud se prokurátor i obviněný po vyhlášení rozsudku výslovně vzdali odvolání.

Uvedený institut představuje zjednodušení práce samosoudce zejména při vypracování rozsudku, a tím řízení do jisté míry i urychluje. Aspekt zrychlení řízení zde však představuje pouze zanedbatelný efekt.

III. KAPITOLA: TRESTNÍ PŘÍKAZ

Zakotvením trestního příkazu do trestního řádu (zákonem č. 48/1973 Sb.) se postavení samosoudce v trestním řízení upevnilo a umožnilo vyřizovat část věcí spadajících do jeho kompetence urychleně a zjednodušeně, bez výkonu hlavního líčení.

V „Návrhu zásad zákona, kterým se mění a doplňuje zákon o trestním řízení soudním“, jenž byl vypracován GP ČSSR v roce 1971 v souvislosti s novelizačními pracemi na trestním řádu, se uvádí, že „...za obtížné pracovní situace, zejména na soudech má úprava trestního příkazu směřovat ke zrychlení a zhospodárnění řízení“. Uvedenou formulaci (za obtížné pracovní situace, zejména na soudech) je však třeba chápat tak, že sledovaným cílem bylo zabezpečit, aby náklady trestního řízení a jeho složitost nebo opačně — jeho jednoduchost, odpovídaly složitosti a významu trestní věci. V opačném případě bychom totiž museli připustit, že zákonodárce novou úpravou řešil především organizační potíže a nedostatky ve výkonu justice (pracovní vytížení soudců apod.). Zaměňovat kádrově organizační stránku činnosti justice s otázkou zjednodušování a zhospodárňování řízení by bylo velkým omylem. Trestní řád sice musí být orientován na ochranu trestněprávních vztahů tím způsobem, který si účinná ochrana zájmů společnosti v tom kterém stadiu svého vývoje vyžaduje, nemůže se však ubírat cestou přizpůsobování trestněprocesní úpravy např. kádrovým potřebám soudů a prokuratury, jak si to někdy laická veřejnost představuje. To platí v plné míře též ohledně trestního příkazu, jehož posláním je především posílit naplnění cílů trestního soudnictví jako celku a na úseku tzv. drobné kriminality rychlým, důrazným postihem pachatelů trestné činnosti nízkého stupně společenské nebezpečnosti zefektivnit činnost soudnictví na trestním úseku nejen převýchovou pachatele, ale též prevencí kriminality tohoto druhu. Ta skutečnost, že při aplikaci trestního příkazu je šetřen i personální substrát

justičních orgánů, je sice vítaným, avšak z hlediska účelu trestního řízení pouze vedlejším produktem zakotvení institutu trestního příkazu.

Podstata zjednodušení a zrychlení řízení při rozhodování trestním příkazem spočívá v tom, že samosoudce v řízení o přečinu vydá rozhodnutí ve věci bez jejího projednání na hlavním líčení.

Rozhodnutí samosoudce — trestní příkaz, je tedy diktivním rozhodnutím, rozhodnutím monokratického orgánu. Proto poměrně často používaný termín „projednání věci před samosoudcem pomocí trestního příkazu“ je nesprávný, neboť zakrývá podstatu tohoto způsobu rozhodování o meritě věci soudem. Samosoudce při aplikaci trestního příkazu rozhoduje ve věci sám, v intencích §§ 314c až 314g trestního řádu. Řízení, v němž je trestní příkaz aplikován, je tedy třeba označovat jako řízení před samosoudcem trestním příkazem nebo rozhodování samosoudce trestním příkazem.

3.1. Zákonné podmínky použití trestního příkazu

Možnost rozhodnout v řízení o přečinu trestním příkazem není dána obecně — je vázána na splnění podmínek § 314c odst. 1 písm. a) a b) tr. ř. Samosoudce může v řízení o přečinech vydat trestní příkaz:

a) pokud se obviněný [§ 314c odst. 1 písm. a) tr. ř.]

1. v průběhu objasňování doznal ke spáchání skutku a samosoudce nemá vzhledem k výsledkům objasňování pochybnosti o pravdivosti tohoto doznání, nebo

2. pokud byly rozhodné skutečnosti zjištěny přímým pozorováním veřejného orgánu,

b) a současně prokurátor vydání trestního příkazu navrhl nebo s jeho vydáním souhlasil. Návrh nebo souhlas prokurátora s vydáním trestního příkazu se musí vztahovat též na druh a výměru trestu, který má být trestním příkazem uložen [§ 314c odst. 1 písm. b) tr. ř.].

Předpoklady uvedené pod písmeny a) a b) jsou kumulativní, musí být dány současně, jinak by vydání trestního příkazu bylo nezákonné.

Ze znění ustanovení § 314c odst. 1 tr. ř. jednoznačně vyplývá, že *trestní příkaz není možné vydat v jiném než samosoudcovském řízení, a to pouze u přečinu*. Není tedy možné, aby rozhodl o přečinu trestním příkazem senát, nebo samosoudce použil trestního příkazu u trestného činu, ačkoli by podléhal jeho pravomoci. Je však možné, aby samosoudce použil trestní příkaz u činu, který byl obžalobou kvalifikován jako trestný čin, jestliže ho překvalifikuje na přečin a prokurátor s vydáním trestního příkazu u tohoto přečinu souhlasil.

Teoreticky je rovněž možné, aby samosoudce přečin, jenž byl spáchán v souběhu s trestným činem, vyloučil ze společného řízení a rozhodl o něm trestním příkazem, zatímco o trestném činu obviněného rozsudkem na

hlavním líčení. Prakticky by však byl tento postup velice ne hospodárný a zbytečně zpomaloval trestní řízení (též s ohledem na dvojí druh řádných opravných prostředků a jejich různé trestněprocesní důsledky v případě odvolání proti rozsudku a podání odporu proti trestnímu příkazu). Výchovné působení trestního řízení na obviněného bude zřejmě rovněž účinnější při společném projednání trestného činu i přečinu na hlavním líčení a rozhodnutí o obou skutečích rozsudkem.

Fakultativnost použití trestního příkazu vyplývá z dikce § 314c odst. 1 tr. ř. — „... samosoudce m ů ž e vydat trestní příkaz ...“. Ani při splnění všech zákonných podmínek požadovaných pro vydání trestního příkazu nemusí samosoudce tuto formu rozhodnutí aplikovat, jestliže má za to, že výchovný účinek trestního řízení vzhledem k osobě pachatele a okolnostem spáchání činu nebo jeho povaze lépe zabezpečí projednání věci na hlavním líčení. Při použití trestního příkazu totiž odpadá přímé výchovné působení soudu, které může být v některých případech nejdůležitějším převýchovným podnětem ve vztahu k obviněnému.

Zakotvením samosoudcovského rozhodování v trestním řízení došlo nejen k prolomení zásady senátního rozhodování, ale navíc k narušení zásad ústnosti a bezprostřednosti řízení před soudem. Proto při řešení otázky, zda použít trestní příkaz nebo rozhodnout na hlavním líčení rozsudkem, by měl samosoudce pečlivě zvážit, zda je rozhodnutí trestním příkazem v konkrétním případě schopné zajistit splnění úloh trestního soudnictví jako celku.

Společným, charakteristickým znakem přečinů, ohledně kterých přichází vydání trestního příkazu do úvahy, je, že *jde o případy jednoduché, po právní i skutkové stránce jasné, týkající se činů poměrně malého stupně společenské nebezpečnosti.* Vyplývá to přímo z ustanovení § 314c odst. 1 písm. a), které umožňuje vydání trestního příkazu pouze tehdy, jestliže se obviněný k činu doznal již v průběhu objasňování a samosoudce nemá vzhledem k výsledkům objasňování pochybnosti o pravdivosti tohoto doznání — nebo pokud byly rozhodující okolnosti zjištěny přímým pozorováním veřejného orgánu.

Co je třeba považovat za *doznání obviněného*, je blíže vysvětleno v již dříve citovaném „Zhodnotení praxe súdov ...“²²⁾ *Doznání obviněného se musí vztahovat na skutek jako celek a pokrýt všechny jeho charakteristické znaky podle zákona.* Kdyby např. obviněný popřel úmyslné zavinění, které se vyžaduje u všech přečinů (s výjimkou přečinu podle § 3 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb.), nebo popíral např. způsobení škody ve výši uváděné orgánem objasňování, není možné považovat toto vyjádření obviněného za doznání. Vydání trestního příkazu by v tomto případě bylo nezákonné.

²²⁾ Sbírka rozh. tr. č. 3—4/1975, str. 152.

Rovněž tak v případech, kdy se sice obviněný doznal k činu v plném rozsahu, avšak samosoudce pochybuje o pravdivosti tohoto doznání (obviněný může svým doznáním krýt skutečného pachatele přečinu, což je sice možné považovat za případy zřídka, avšak např. ve vztahu rodičů k dětem či naopak za možné), nejsou dány zákonné podmínky pro vydání trestního příkazu.

Trestní příkaz je možno aplikovat i bez doznání obviněného, pokud byly rozhodující okolnosti činu zjištěny přímým pozorováním veřejného orgánu. Za rozhodující okolnosti činu je třeba obdobně jako u doznání obviněného považovat ty skutečnosti, které charakterizují spáchaný čin jako celek, ve všech jeho zákonných znacích. Musí z nich být zřejmé, že se skutek stal a spáchal ho obviněný. Nepostačilo by, pokud by veřejný orgán zjistil přímým pozorováním následky činu, avšak nebyl přímým svědkem jednání obviněného. Zde je třeba opět připomenout, jak bylo již zmíněno v souvislosti s úvahami o rozdílech dokazování u trestných činů a přečinů před samosoudcem, že v případě záznamu o rozhodujících okolnostech skutku, pořízeného veřejným orgánem, se v řízení před soudem uplatňuje jakási presumpce pravdivosti a věrohodnosti tohoto záznamu, co může sehrát významnou úlohu zejména při rozpornosti ostatních důkazů. Samosoudce by zřejmě měl v případě jakýchkoli rozporů mezi důkazy volit formu řízení na hlavním líčení a tam rozpory a existující pochybnosti odstranit vykonáním důkazů.

Přímým pozorováním veřejného orgánu se rozumí vnímání skutku vlastními smyslovými orgány. Znamená to, že veřejným orgánem zde může být pouze osoba fyzická. *Veřejným orgánem* ve smyslu § 314e odst. 1 písm. a) tr. ř. je především:

a) podle § 179a odst. 2 ve spojení s § 168 odst. 2, 3 tr. ř. orgán objasňování přečinů a další federální nebo republikové orgány státní správy na základě rozhodnutí vlády ČSSR nebo republikových vlád (tyto orgány doposud nebyly určeny),

b) některé další orgány, kterým sice nepřísluší objasňování přečinů, které však mají možnost v souvislosti s výkonem své funkce zjistit vlastním pozorováním rozhodné skutečnosti svědčící o tom, že byl spáchán přečin a že ho spáchal obviněný. Může to být např. orgán národního výboru, pracovník státní obchodní inspekce, člen rybářské stráže, člen myslivecké stráže, člen Pomocné hlídky VB, příslušník závodní stráže, orgán lidové kontroly a další.

Použití trestního příkazu samosoudcem váže trestní řád na návrh nebo souhlas prokurátora s vydáním trestního příkazu [§ 314e odst. 1 písm. b)]. Prokurátor navrhne vydání trestního příkazu pokud má za to, že výsledky objasňování přečinů jsou v souladu s požadavky § 314e odst. 1 písm. a) tr. ř.

V praxi se vyskytly nejasnosti při řešení otázky, jakou formou má prokurátor návrh na vydání trestního příkazu podat — zda musí jít o samostatný písemný návrh, nebo zda může být součástí návrhu na potrestání pro přečin. Vyskytly se dokonce případy, kdy prokurátor podal pouze návrh na vydání trestního příkazu, bez podání návrhu na potrestání pro přečin.

Podání návrhu prokurátora na vydání trestního příkazu nederoguje povinnost prokurátora podat návrh na potrestání pro přečin. V souladu s ustanovením § 179e odst. 1 písm. a) tr. ř. musí soudu podat návrh na potrestání pro přečin, jestliže zjistí, že výsledky objasňování přečinů odůvodňují postavení obviněného před soud. Tento návrh je obžalobným aktem, jímž se přenáší trestní věc na soud a tím je ukončeno předcházející stadium trestního řízení, objasňování přečinů. Jestliže prokurátor podá pouze návrh na vydání trestního příkazu a samosoudce na jeho základě zahájí soudní řízení ve věci proti podezřelému z přečinu, dopustí se tím porušení zákona, neboť:

a) koná ve věci bez toho, že by byl čin u soudu žalován podle § 179e odst. 1 písm. a) tr. ř.,

b) nepodání návrhu na potrestání pro přečin má za následek, že samosoudce koná ve věci, v níž se proti podezřelému z přečinu ještě nezahájilo trestní stíhání a ani nebylo proti němu vzneseno obvinění tak, jak to vyplývá ze znění § 314b odst. 1 tr. ř.

Z uvedeného je zřejmé, že prokurátor je povinen podat oba návrhy, návrh na potrestání pro přečin i návrh na vydání trestního příkazu, a to samostatně, jako dvě rozhodnutí prokurátora. Vyplývá to nakonec i ze znění § 179f tr. ř., který taxativním výčtem uvádí všechny obsahové náležitosti návrhů na potrestání, přičemž návrh na vydání trestního příkazu neobsahuje (to je ovšem dáno též fakultativností použití trestního příkazu). Rovněž z ustanovení §§ 314e odst. 1 a 314c odst. 3 tr. ř., která předpokládají, že návrh na potrestání pro přečin soudu již byl podán, nasvědčují tomu, aby oba návrhy byly podávány jako samostatná rozhodnutí.²³⁾

Pokud prokurátor návrh na vydání trestního příkazu nepodal současně s návrhem na potrestání, může ho podat i později, a to až do zahájení hlavního líčení (srovnej § 205 odst. 1 tr. ř.). *Zpětvzetí návrhu na vydání trestního příkazu je možné* (analog. § 314b odst. 6 tr. ř.) až do okamžiku, než samosoudce podepíše trestní příkaz. Totéž platí i ohledně zpětvzetí souhlasu s vydáním trestního příkazu.

Obsah návrhu na vydání trestního příkazu není trestním řádem výslovně upraven v rámci speciálních ustanovení V. oddílu XIX. hlavy tr. ř., proto je třeba aplikovat obecné předpisy tr. ř. Jedinou výjimku v tomto

²³⁾ Viz k tomu již citované „Zhodnotenie praxe súdov...“, str. 151.

směru představuje § 314e odst. 1 písm. b) věta za středníkem, podle kterého musí návrh na vydání trestního příkazu nebo souhlas s jeho vydáním obsahovat *též druh a výměru trestu, který má být trestním příkazem uložen*. Praxe soudů ukázala, že z hlediska citovaného ustanovení tr. ř. nebyly návrhy prokurátorů vždy úplné. Nepostačuje, aby prokurátor uvedl pouze druh a výši trestu, ale musí zároveň určit i způsob jeho výkonu. Proto vedle návrhu na uložení trestu odnětí svobody je nutno uvést, zda jde o trest podmíněný či nikoliv a ve které nápravně výchovné skupině má být vykonán. Pokud je navrhováno nápravné opatření, je třeba vymezit nejen délku jeho trvání a výši srážek, ale i případná omezení, změnu pracovního zařazení atd. Pokud by návrh prokurátora v tomto směru nebyl úplný, musí ho samosoudce požádat o doplnění návrhu, nebo v tomto směru učinit návrh prokurátorovi a vyžádat si jeho souhlas ohledně navržených doplnění. Striktní dodržování uvedených předpisů trestního řádu je nezbytné (kromě důvodů zákonnosti rozhodnutí) též proto, že prokurátor nemá možnost podat proti trestnímu příkazu odpor a tak dosáhnout nápravy pomocí řádného opravného prostředku.

Pokud by prokurátor v návrhu na vydání trestního příkazu udával vyšší výměru trestu nebo jiný druh trestu než ten, který je možno trestním příkazem uložit, a ani po upozornění samosoudce nesouhlasil se změnou, musel by samosoudce nařídit ve věci hlavní líčení. Stejně samosoudce postupuje v případě, kdy je podle jeho názoru potřebné čin uvedený v návrhu na potrestání překvalifikovat na jiný druh přečinu, avšak prokurátor se změnou kvalifikace nesouhlasí.

Pokud prokurátor sám neprojeví aktivitu ve směru vydání návrhu použít trestní příkaz, umožňuje trestní řád samosoudci, aby souhlas sám od prokurátora vyžádal. Přitom buď sám navrhne druh trestu, jeho výměru a způsob výkonu, takže prokurátor pouze udělí souhlas s vydáním trestního příkazu v těchto intencích, nebo prokurátor sám uvede při udělení souhlasu potřebné údaje o trestu. Souhlas prokurátora může být učiněn i neformálně, například ústně či telefonicky. V těchto případech však bude potřebné zachytit jeho souhlas zápisem, aby bylo možné kdykoliv prokázat zákonnost rozhodnutí samosoudce vydat ve věci trestní příkaz.

Ani v případě splnění všech podmínek požadovaných § 314e odst. 1 tr. ř. nelze trestní příkaz vydat (§ 314e odst. 4):

- a) v řízení proti mladistvému,
- b) v řízení proti osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena.
- c) pokud by mělo být rozhodováno o ochranném opatření nebo
- d) pokud má být uložen trest souhrnný a předcházející trest byl uložen rozsudkem.

V případech uvedených pod písmeny a) až b) poskytuje trestní řád zvýšenou ochranu některým osobám při realizaci jejich práv v trestním řízení, zejména práva na obhajobu; nedovoluje rozhodovat o přečinech těchto osob trestním příkazem ani tehdy, jde-li o případy skutkově a právně jednoduché a jasné. U pojmu mladistvů je třeba vycházet z jeho hmotněprávního chápání podle § 74 tr. zák. Nelze tedy použít trestní příkaz na přečin spáchaný osobou mladší osmnácti let, jestliže ke vznesení obvinění (tj. doručení návrhu na potrestání soudu) došlo před dovršením devatenáctého roku jejího věku. Jsou-li však dány okolnosti § 301 odst. 2 písm. a) nebo b) tr. ř., jež vylučují použití speciálních předpisů o řízení proti mladistvům, lze vydat trestní příkaz též proti mladistvému.²⁴⁾

V případě uvedeném pod písmenem c), tj. pokud by mělo dojít k uložení ochranného opatření, je použití trestního příkazu vyloučeno. Samosoudce musí v těchto případech nařídit ve věci hlavní líčení.

V souvislosti s aplikací § 314e odst. 3 písm. a) a b) tr. ř. bylo třeba řešit v soudní praxi otázku, *zda je možné použití trestního příkazu proti osobám, které se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě.* Ustanovení § 314e odst. 3 tr. ř. taxativním výčtem uvádí všechny okolnosti, které vylučují vydání trestního příkazu. Lze tedy konstatovat, že použití trestního příkazu proti osobě, která se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě, je možné, pokud jsou splněny i ostatní zákonné předpoklady pro vydání trestního příkazu. V souvislosti s tímto postupem však je třeba řešit rovněž otázku postavení, resp. přípustnosti obhájce obviněného. V řízení o přečinu, pokud je vedeno obhajobou, je účast obhájce v tomto stadiu řízení vyloučena [§ 179 odst. 2 písm. c) tr. ř.]. V řízení před samosoudcem, které se začíná doručením návrhu na potrestání pro přečin soudu, však už omezení ohledně přípustnosti obhájce neplatí a v řízení se dále v plném rozsahu uplatňují obecné předpisy trestního řádu o nutné obhajobě (§ 290 tr. ř.). Pokud si obviněný nezvolí obhájce sám, musí být ustanoven (§ 38 tr. ř.). Samosoudce musí ve smyslu § 2 odst. 13 tr. ř. poskytnout obviněnému plnou možnost k realizaci svých práv.

V souvislosti s doručováním písemností pak vzniká další sporná otázka. *Pokud jsou doručovány písemnosti i obhájci obviněného, od kterého momentu začíná obviněnému plynout lhůta na podání odporu.* V případě rozhodnutí trestním příkazem obecná ustanovení § 248 odst. 2 tr. ř. (o plynutí lhůt na podání opravného prostředku od momentu toho doručení, které bylo vykonáno jako poslední) neplatí, neboť ustanovení § 314g odst. 1 věta druhá tr. ř. je ve vztahu k němu ustanovením speciálním.

²⁴⁾ Viz rozhodnutí č. 45/1974 Sb. rozh. tr.

Proto lhůta na podání odporu i dalším osobám plyne od momentu doručení trestního příkazu obviněnému.

V případech uvedených v § 314e odst. 1 písm. d) tr. ř. nelze vydat trestní příkaz, pokud by jím měl být uložen souhrnný trest a předcházející trest byl uložen rozsudkem. Není rozhodující, zda předcházející trest byl uložen senátem nebo samosoudcem, ani zda v něm bylo rozhodnuto o trestném činu nebo přečinu. Samosoudce musí v těchto případech vždy nařídít ve věci hlavní líčení. Samosoudce však může trestním příkazem uložit souhrnný trest, pokud byl předcházející trest uložen rovněž trestním příkazem. V tomto případě nejenže může, ale ze zákona musí trestním příkazem souhrnný trest uložit (§ 35 odst. 2 tr. zák.). Je však co do výše trestní vazby plně vázán ustanovením § 314e odst. 2 tr. ř., tj. ani v případě souhrnného trestu nesmí překročit zákonem stanovenou nejvyšší výměru trestu, kterou lze trestním příkazem uložit. Samosoudce může postupovat v tomto případě i opačně, tj. ve smyslu § 37 tr. zák. upustit od uložení souhrnného trestu, pokud se trest uložený předchozím trestním příkazem jeví jako dostatečný (viz k tomu rozhodnutí č. 57/1976 Sb. rozh. tr.).

3.2. Obsahové náležitosti trestního příkazu

Zjednodušení řízení se v případě trestního příkazu projevuje již v jeho neformální konstrukci, která v porovnání s rozsudkem představuje mnohem jednodušší a neformálnější druh rozhodnutí. *Podle § 314f odst. 1 tr. ř. je trestní příkaz v souladu se zákonem, když obsahuje:*

- a) označení soudu, který trestní příkaz vydal,
- b) den a místo vydání trestního příkazu,
- c) označení obviněného ve smyslu § 120 odst. 2 tr. ř.,
- d) výrok o vině (§ 120 odst. 3 tr. ř.) a o ukládaném trestu (§ 122 odst. 1 ve spojení s § 314e odst. 2 tr. ř.),
- e) výrok o odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, resp. na řízení před jiným příslušným orgánem, pokud byl platně učiněn návrh na náhradu škody,
- f) poučení o právu podat odpor.

Ve srovnání s rozsudkem tak trestní příkaz neobsahuje slavnostní formulaci „Ve jménu republiky“, jméno a příjmení soudce, který trestní příkaz vydal, odůvodnění rozhodnutí ani rozhodnutí o náhradě škody.

Výrok o ukládaném trestu musí být vyhovující jak z hlediska přípustnosti druhu trestu a jeho sazby podle § 314e odst. 2 tr. ř., tak z hlediska požadavku § 314e odst. 1 písm. f) tr. ř. (musí obsahovat i určení způsobu výkonu trestu).

O náhradě škody nelze trestním příkazem rozhodovat ani tehdy, když byl nárok poškozeného řádně a včas uplatněn a materiály z objasňování

poskytují dostatečný podklad pro vymezení výše způsobené škody. Samosoudce dokonce ani nezkoumá, zda práva poškozeného uplatňuje osoba, které toto právo podle zákona přísluší. Rozhodování podle § 206 odst. 3 tr. ř. totiž přichází do úvahy až po zahájení hlavního líčení, které se však v případě rozhodnutí trestním příkazem nekoná. Proto samosoudce rozhodne podle § 314f odst. 1 tr. ř.

Vyloučení rozhodování o náhradě škody při aplikaci trestního příkazu má vliv na rychlost řízení a posiluje tendenci zjednodušení před samosoudcem. Se zřetelem na současnou úpravu trestněprocesního postavení poškozeného v řízení o přečinu při použití trestního příkazu se však vnučuje otázka, zda vyloučení poškozeného z řízení, a tím i značné omezení jeho práv v trestním řízení, je v souladu s celkovou koncepcí trestního řádu. Je snad v plném souladu s výchovnou funkcí trestního řízení postup, v němž jako by zákonodárce toleroval újmu způsobenou obviněným poškozenému tím, že odkáže poškozeného se svým nárokem na jiné než trestní řízení, tedy co do obsahu státně mocenského, donucovacího prvku na řízení méně přísné? Navíc při objasňování přečinu a rozhodnutí trestním příkazem nemá poškozený možnost vůbec uplatnit svá práva strany v trestním řízení (poškozený navíc ve smyslu § 314g odst. 1 tr. ř. nemá právo podat proti trestnímu příkazu odpor).

Otázka postavení poškozeného v trestním řízení při použití trestního příkazu je velice závažná a vyžadovala by si samostatné zpracování.

Trestní příkaz neobsahuje odůvodnění, čím se značně zjednodušuje práce samosoudce při vypracování trestního příkazu. Na druhé straně se tím však možnost výchovného působení trestního příkazu, vezmeme-li v úvahu též odpadnutí ústního a bezprostředního projednání věci před soudem, značně zužuje. I zde se nabízí otázka, zda by nebylo potřebné se hlouběji zamyslet nad tím, do jaké míry má existence či absence odůvodnění rozhodnutí v trestní věci vliv např. i na podání opravného prostředku.

Ustanovení § 314f odst. 1 písm. f) tr. ř. způsobovalo v praxi soudů nejednotnost postupu v otázce, *v jakém rozsahu je třeba do trestního příkazu zahrnout poučení o opravném prostředku*. Nejvyšší soud ČSSR vyslovil stanovisko,²⁵⁾ že účelu poučení o opravném prostředku bude dosaženo, když bude v poučení uveden obsah prvních dvou vět § 314g odst. 1 tr. ř. (obviněný a osoby oprávněné podávat v jeho prospěch odvolání — s výjimkou prokurátora, mohou podat proti trestnímu příkazu odpor adresovaný soudu, jenž trestní příkaz vydal, ve lhůtě osm dnů ode dne doručení trestního příkazu obviněnému) a obsah ustanovení o účincích podání či nepodání odporu podle § 314g odst. 2 tr. ř.

²⁵⁾ Viz k tomu Sbírka rozhodnutí a stanovisek soudů ČSSR č. 3—4/1975, str. 159.

Samosoudce může trestní příkaz ve výše uvedené podobě vydat i po nařízení hlavního líčení ve věci — nejpozději však do jeho zahájení (analog. § 205 odst. 1 tr. ř.), pokud jsou dány podmínky § 314e odst. 1 a podle názoru samosoudce je možné dosáhnout účelu trestního řízení i bez výkonu hlavního líčení.

Písemný trestní příkaz se ve smyslu § 314f odst. 2 tr. ř. doručuje:

- a) obviněnému — doručením do vlastních rukou; uložení písemnosti a náhradní doručení je vyloučeno,
- b) prokurátorovi,
- c) poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody,
- d) pokud měl obviněný obhájce, rovněž jeho obhájci.

Jak bylo již výše zmíněno, účinky doručení rozhodnutí spojené s vyhlášením odsuzujícího rozsudku nastávají v případě trestního příkazu jeho doručením obviněnému, a to i pro ostatní osoby oprávněné podat odpor.

3.3. Odpor proti trestnímu příkazu

Řádným opravným prostředkem proti trestnímu příkazu je odpor. Jeho specifikum spočívá v tom, že *podáním odporu se trestní příkaz přímo ze zákona ruší* (§ 314g odst. 2 tr. ř.) a samosoudce musí ve věci nařídit hlavní líčení. Řízení na hlavním líčení po podání odporu je třeba považovat za prvostupňové soudní řízení, které je napadnutelné odvoláním. Ustanovení § 314g tr. ř. jsou speciální, a proto se uplatňují výhradně v řízení samosoudcovském při použití trestního příkazu.

Osoby oprávněné podat proti trestnímu příkazu odpor jsou taxativně vymezeny v § 314g odst. 1 tr. ř.:

- a) obviněný, proti kterému byl trestní příkaz vydán a
- b) osoby oprávněné podávat v jeho prospěch odvolání (§ 247 odst. 2 tr. ř.).

Prokurátor nemá právo odporu proti trestnímu příkazu. Je tomu tak proto, že trestní příkaz je vydán na základě jeho vlastního návrhu nebo s jeho souhlasem. Samosoudce přitom nemůže vydat trestní příkaz jinak než v intencích návrhů prokurátora — nemůže uložit jiný druh, výměru a způsob výkonu trestu než ten, který navrhoval prokurátor (resp. se kterým souhlasil), přičemž nesmí uložit ani trest mírnější než navržený prokurátorem. Vydá-li samosoudce trestní příkaz, který není v úplné shodě s návrhem prokurátora, dopustil se porušení zákona. Prokurátor má možnost dosáhnout nápravu pouze pomocí mimořádných opravných prostředků. Tato trestněprocesní úprava postavení prokurátora vychází též z toho, že prokurátor má možnost napadnout všechna rozhodnutí samosoudce předcházející vydání trestního příkazu stížností (§ 314c odst. 1).

Za odpor je třeba považovat ve smyslu obecných ustanovení trestního řádu každý písemný nebo ústní a do protokolu zachycený nesouhlas obviněného a dalších oprávněných osob s vydáním trestního příkazu učiněný u soudu, který napadené rozhodnutí vydal (§ 59 odst. 1 tr. ř.), jestliže byl podán včas (tj. ve lhůtě osm dnů ode dne doručení trestního příkazu obviněnému) a oprávněnou osobou (§ 314g odst. 1 tr. ř.). Na navrácení lhůty se analogicky užije ustanovení § 61 tr. ř.

V souvislosti s podáním odporu a počátkem plynutí lhůt na jeho podání je třeba řešit vztah § 314g odst. 1 věta druhá a § 60 odst. 4 tr. ř. o počítání lhůt a jejich zachování. Nejvyšší soud ČSSR k tomu zaujal stanovisko,²⁶⁾ že *lhůta na podání odporu bude zachována i tehdy, bude-li ve lhůtě osm dnů ode dne doručení trestního příkazu obviněnému:*

- a) odpor podán na poště a adresován soudu, který trestní příkaz vydal,
- b) bude-li odpor příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů v činné službě podán u náčelníka útvaru tohoto příslušníka,
- c) bude-li odpor obviněného podán u náčelníka nápravně výchovného zařízení, kde je obviněný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody,
- d) bude-li odpor učiněn ústně do protokolu na kterémkoliv okresním soudě (resp. soudu na jeho úrovni).

Na odpor, jenž nebyl podán včas nebo uplatněn neoprávněnou osobou, nebude brán zřetel a soud osobu, která odpor podala, vyrozumí o tom, že trestní příkaz se stal pravomocným a vykonatelným (§ 314g odst. 2 poslední věta).²⁷⁾

Úprava institutu odporu podle V. oddílu XIX. hlavy trestního řádu *nedovoluje analogicky aplikovat § 250 odst. 2 tr. ř. o zpětvzetí odvolání*, podle kterého může být odvolání vzato zpět až do okamžiku, kdy se soud odebere na závěrečnou poradu při rozhodování o odvolání. Ustanovení § 314g odst. 2 věta první tr. ř. jednoznačně stanoví, že podáním odporu se trestní příkaz bez jakéhokoliv dalšího řízení ruší, a proto již žádný orgán o odporu v druhostupňovém řízení nerozhoduje. Samosoudce zkoumá pouze to, zda byl odpor podán oprávněnou osobou a včas, tj. zda je přípustný. Hlediska věcné opodstatněnosti odporu nejsou zkoumána a samosoudce musí ve věci nařídit hlavní líčení.

Odpor, jako řádný opravný prostředek, se totiž od ostatních řádných opravných prostředků odlišuje tím, že *nemá suspenzivní ani devolutivní účinek*. Suspenzivní účinek např. u odvolání nebo stížnosti (u stížnosti pouze v případech zákonem výslovně stanovených — § 141 odst. 3 tr. ř.) spočívá v tom, že výkon rozhodnutí se podáním opravného prostředku odkládá až do pravomocného rozhodnutí odvolacího orgánu o napadnutém

²⁶⁾ Viz k tomu blíže již citované „Zhodnotenie praxe súdov...“, str. 157.

²⁷⁾ Viz též § 32 odst. 2 Pořádkového řádu pro okresní a krajské soudy.

rozhodnutí. Samotné rozhodnutí se tedy neruší, ale zůstává v platnosti do té doby, než je v odvolacím řízení zrušeno nebo změněno. V případě zamítnutí opravného prostředku proti němu (ať už z důvodu jeho nepřipustnosti nebo důvodu věcné neopodstatněnosti) zůstává rozhodnutí prvního stupně v platnosti a navíc se stává vykonatelným. Odpor proti trestnímu příkazu tento účinek nemá. *Ustanovení § 314g odst. 2 tím, že podáním odporu se trestní příkaz ruší, vylučuje i možnost vzít zpět již podaný odpor.* Ustanovení zákona je v tomto směru jednoznačné. Ve vztahu k nepřipustnosti zpětvzetí odporu proti trestnímu příkazu je však možno mít jisté výhrady:

1. Jestliže u rozsudku, kterým rozhoduje senát (samosoudce) o trestném činu, jenž je z hlediska stupně společenské nebezpečnosti závažnější než přečin a obvykle i právně a skutkově složitější, je možné zpětvzetí odvolání, tím více by to mělo být možné u přečinů, které jsou natolik jednoduché a jasné, že bylo možné o nich rozhodnout trestním příkazem.

2. Jestliže oprávněná osoba vezme již podané odvolání zpět, protože dospěla k názoru, že rozhodnutí soudu je správné a uložený trest vzhledem k okolnostem činu přiměřený, měl by být tento postup umožněn též osobě, která podala odpor, neboť důvody vedoucí ji ke zpětvzetí odporu jsou v zásadě stejné jako u odvolání (resp. jiných opravných prostředků).

3. Další důvod, který by mohl podpořit požadavek připuštění zpětvzetí již podaného odporu, lze spatřovat v následující skutečnosti: Jestliže se pachatel přečinu přes to, že jeho procesní práva jsou v objasňování přečinů značně zúžená v porovnání s vyhledáváním nebo vyšetřováním, domnívá (i když dodatečně — po podání odporu), že rozhodnutí samosoudce je správné, neměla by mu být odpírána možnost podřídit se tomuto rozhodnutí.²⁸⁾ Trestněprocesní úprava např. v NDR řeší tuto problematiku tak, že umožňuje zpětvzetí již podaného odporu obviněným, učiní-li tak nejpozději do zahájení hlavního líčení konaného po podání odporu (§ 274 odst. 1 StPO NDR).

Pokud byl odpor uplatněn včas a oprávněnou osobou, nařídí samosoudce podle § 314g odst. 2 tr. ř. ve věci hlavní líčení; to probíhá podle speciálních ustanovení trestního řádu o řízení před samosoudcem. Pokud V. oddíl XIX. hlavy neobsahuje speciální úpravu, řídí se samosoudce obecnými předpisy (§ 290 tr. ř.).

Na hlavním líčení po podání odporu se uplatňuje částečný zákaz reformace in peius. Samosoudce může uložit trest přísnější, než hrozil trestním příkazem, pouze tehdy, kdyby se skutkový stav po dokazování na hlavním líčení podstatně změnil (§ 314g odst. 3). Pokud by nové skuteč-

²⁸⁾ Viz blíže např. V. Vařová: K spáfvzatiu odporu, in: Socialistické soudnictvo č. 10/1976, str. 27 a násl.

nosti, jež vyšly najevo, odůvodňovaly závěr, že ve věci mělo být vykonáno přípravné řízení, mohl by samosoudce aplikovat postup podle § 314c odst. 1 písm. f) tr. ř. Podá-li poté prokurátor novou obžalobu pro trestný čin, je možné uložit obviněnému i trest přísnější, než mu původně hrozil trestním příkazem.

Realizace hlavního líčení ve věci rozhodnuté trestním příkazem, proti němuž byl podán odpor, je další zvláštností řízení po podání odporu. Nové — vlastně první hlavní líčení ve věci, je řádným, tedy prvostupňovým řízením. Nelze ho považovat za jakousi autoremeduru, neboť nejde o opravné řízení v pravém slova smyslu. Petitem odporu je totiž žádost o vykonání hlavního líčení ve věci (proto nejsou zkoumány věcné důvody podání odporu). Trestní řád vlastně realizuje ústavní právo občana na to, aby byl i v málo významné a společensky nepřilíš závažné trestní věci vyslechnut před soudem a o jeho činu bylo rozhodnuto po provedení dokazování na hlavním líčení, pokud si to občan přeje.

Trestní příkaz, který nebyl napaden odporem (resp. odpor nebyl podán včas nebo byl podán neoprávněnou osobou) *má účinky pravomocného odsuzujícího rozsudku*. Účinky s tím spojené nastávají u trestního příkazu jeho doručením obviněnému (§ 314e odst. 4 tr. ř.). Znamená to tedy, že po nabytí právní moci:

- a) je trest uložený trestním příkazem vykonatelný,
- b) obviněný je povinen uhradit náklady trestního řízení a náklady spojené s výkonem trestu odnětí svobody,
- c) dochází k záznamu do rejstříku trestů,
- d) trestní příkaz má účinky pravomocně rozhodnuté trestní věci, je překážkou dalšího trestního stíhání pro tentýž skutek [§ 11 odst. 1 písm. f) tr. ř.] podle zásady *ne bis in idem*.

Právní moc trestního příkazu tedy stejně jako právní moc rozsudku znamená jeho nezměnitelnost, závaznost a vykonatelnost.

Jak vyplývá z uvedeného rozboru ustanovení V. oddílu XIX. hlavy trestního řádu o trestním příkazu, *zásadní rozdíly ve srovnání s řízením před samosoudcem na hlavním líčení spočívají v následujících skutečnostech*:

1. Hlavním rozdílem je *upuštění od vykonání hlavního líčení ve věci při použití trestního příkazu*. Postup podle § 314e odst. 1 tr. ř. představuje maximálně možné zrychlení a zkrácení řízení před soudem. Ačkoliv v soudní praxi nalezl trestní příkaz široké uplatnění, vyskytují se i názory, že trestní příkaz představuje závažný zásah do některých základních principů, na nichž je československý trestní proces vybudován. Závažným důsledkem zakotvení trestního příkazu do trestního řízení je nejen vybočení ze zásady senátního rozhodování, ale i některých dalších zásad

trestního řízení, jako například zásad bezprostřednosti a ústnosti trestního řízení, zásadní změna co do postavení obviněného a poškozeného v řízení před soudem (a do jisté míry i prokurátora a obhájce), zúžení uplatnění zásady účasti veřejnosti v trestním řízení a některé další, na první pohled pouze negativní důsledky těchto institutů trestního řízení. Posouzení, do jaké míry odpovídá úprava samosoudcovského řízení našemu trestněprocesnímu systému, do jaké míry napomáhá plnění úkolů trestního soudnictví jako celku, provedla autorka mimo tuto práci, která jí svým rozsahem k tomu neposkytovala dostatek prostoru.²⁹⁾

2. Skutečnost, že trestní věc není projednávána na hlavním líčení, našla svůj odraz též *v celkově odlišném způsobu dokazování v případě použití trestního příkazu*. Na dokazování v řízení podle V. oddílu XIX. hlavy trestního řádu se vztahuje speciální ustanovení § 314e odst. 1 tr. ř. Samosoudce rozhodne buď na základě doznání obviněného týkajícího se činu a všech jeho charakteristických znaků, nebo na základě vlastního pozorování veřejného orgánu, a to pouze po prostudování spisového materiálu (zprávy o výsledcích objasňování a jejich příloh a návrhu na potrestání pro přečin).

3. *Úprava odporu proti trestnímu příkazu vytváří zásadní koncepční rozdíl řádného opravného prostředku ve srovnání s odvoláním proti rozsudku*. Odpor, jako řádný opravný prostředek proti trestnímu příkazu, je budován na zásadě kasačního účinku, který nastupuje automaticky po podání odporu, tj. bez jakéhokoli předcházejícího řízení o opravném prostředku. Petite odporu je jediné požadavek na vykonání hlavního líčení ve věci: hlavní líčení ve věci je tak dalším (v pořadí — po rozhodnutí trestní věci trestním příkazem — druhým) prvostupňovým řízením ve stejné věci. V řízení na hlavním líčení se pak uplatňuje částečný zákaz reformace in peius.

4. *Požadavek nízké společenské nebezpečnosti činu a jednoduchosti po stránce skutkové i právní musí být v řízení trestním příkazem naplněn ještě ve větší míře než v řízení před samosoudcem na hlavním líčení*. U trestního příkazu vystupuje jako obligatorní požadavek ve smyslu ustanovení § 314e odst. 1 písm. a) a b) tr. ř., vázán navíc ještě na návrh prokurátora vydat trestní příkaz nebo jeho souhlas s vydáním trestního příkazu.

5. Zatímco řízení před samosoudcem na hlavním líčení ve smyslu §§ 314a až 314d tr. ř. je obligatorní formou soudního řízení v případech vymezených těmito předpisy, *použití trestního příkazu je fakultativní*. Samosoudce použije tuto formu rozhodování ve věci pouze tehdy, má-li

²⁹⁾ Viz zejména citovaná disertační práce, kap. IV., str. 122—175.

za to, že i bez vykonání hlavního líčení ve věci lze v konkrétním případě dosáhnout účelu trestního řízení.

6. Úzce vymezený okruh rozhodovací činnosti samosoudce v případě řízení na hlavním líčení je ještě více zúžen při použití trestního příkazu (§ 314e odst. 3 tr. ř.), neboť trestní příkaz nelze vydat proti některým pachatelům přečinu.

Hodnotíme-li uplatňování institutu samosoudce a trestního příkazu v trestním soudnictví ČSSR, můžeme konstatovat, že tento způsob vyřizování trestní agendy soudy našel v praxi široké uplatnění. Pokud v souvislosti s aplikací předpisů o samosoudcovském řízení a trestním příkazu docházelo v minulosti v soudní praxi k chybám, týkaly se většinou pouze otázek formálních předpokladů aplikace těchto institutů, zejména pokud šlo o trestní příkaz.³⁰⁾ Nejčastější chybou, které se dopouštějí samosoudci v současnosti, je *nedůsledný postup při rozhodování o přečinech pokračujících, hromadných, trvajících nebo takových, kde jako obligatorní znak přečinu vystupuje soustavnost páčání*. Mezníkem, který přerušuje příčinnou souvislost a tím ukončuje protiprávní činnost pachatele, je vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. V případě rozhodnutí o některém z výše uvedených přečinů nastává tento účinek podle § 314e odst. 4 tr. ř. doručením trestního příkazu obviněnému. Samosoudci však někdy nezkoumají důsledně, ve kterém momentu byl protiprávní stav ukončen, a vycházejí zcela ze zprávy o výsledcích objasňování, která v tomto směru nemusí poskytovat úplné údaje vzhledem k době uplynulší od podání návrhu na potrestání soudu do doručení trestního příkazu obviněnému. Nejčastěji se vyskytujícím přečinem, jehož se uvedené pochybení týká, je přečin proti pracovní kázi podle § 8 písm. c) zák. č. 150/1969 Sb., kdy obviněný často vynechává pracovní směny i po podání návrhu na potrestání. Pokud si samosoudce tyto skutečnosti neověří a nevychází z nich při rozhodování, tj. v trestním příkazu, není možné v budoucnu o této nepostížené části jednání obviněného v rámci trestního řízení rozhodnout. Po nabytí právní moci se stává trestní příkaz ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. h) tr. ř. překážkou pro další řízení ve věci. Takto vydaný

³⁰⁾ Viz blíže citované „Zhodnotenie praxe súdov...“, str. 150. Chyby, jichž se samosoudci dopouštěli, spočívaly zejména v tom, že:

- trestní příkaz byl vydán, ačkoli se ve věci konalo již hlavní líčení (viz k tomu též rozhodnutí č. 4/1975 Sb. rozh. tr., str. 168),
- trestním příkazem byl uložen jiný trest, než byl uveden v návrhu prokurátora na jeho vydání,
- došlo k uložení souhrnného trestu trestním příkazem, ačkoliv předchozí trest byl uložen rozsudkem,
- trestní příkaz byl vydán v řízení proti mladistvému,
- uložený trest přesahoval povolenou výměnu trestu pro trestní příkaz podle § 314e odst. 2 tr. ř.,
- trestní příkaz byl vydán bez návrhu nebo souhlasu prokurátora.

trestní příkaz je pak v rozporu se skutečným stavem věci co do výroku o vině a tím i výroku o trestu.³¹⁾

V souvislosti s prověrkami činnosti trestních senátů a samosoudců, řešením napadených rozhodnutí v rámci řízení o mimořádných opravných prostředcích (zejména stížnosti pro porušení zákona) nejvyšší soudy svými stanovisky a rozhodnutími soudní praxi sjednotily, takže uváděné nedostatky v rozhodovací činnosti samosoudců se nyní vyskytují pouze sporadicky.

Se samosoudcovským řízením, jež by bylo oproštěno od nedostatků, které se v něm v současnosti promítají díky institutu objasňování přečinů (zrušením objasňování přečinů a zavedením vyhledávání a vyšetřování jako dvou forem přípravného řízení), je počítáno jako s institutem perspektivním i v novele trestního řádu.

Виктория Вальова

ЕДИНОЛИЧНЫЙ СУДЬЯ И УГОЛОВНЫЙ ПРИКАЗ В ЧЕХОСЛОВАЦКОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Резюме

Автор уделяла свое внимание проблематике единоличных действий судьи — производства и уголовного приказа — как особым, сокращенным способом уголовного производства в ЧССР. Ограниченная объемом статьи, она сосредоточила свое внимание на современном уголовно-процессуальном регулировании производства перед единоличным судьей и уголовного приказа с точки зрения их формального юридического закрепления в уголовно-процессуальном кодексе и применения этих институтов в практической судебной деятельности.

Работа распадается в три главы. В первой главе (Особые способы производства) объясняются некоторые важные основные понятия, приводятся основания закрепления особых способов производства в уголовно-процессуальных системах, способ их творчества и виды; затем приводятся особые, сокращенные производства в чехословацком уголовно-процессуальном кодексе.

Вторая глава (Производство перед единоличным судьей) полностью посвящена основным уголовно-процессуальным проблемам производства перед единоличным судьей, в частности: законным условиям применения производства перед единоличным судьей, процессуальной деятельности единоличного судьи до назначения судебного разбирательства, принятию решения относительно обвинения, о заявлении о наказании за легкое преступление, о заключении, производству в отсутствии обвиняемого и судебному разбирательству (в его рамках доказыванию в судебном разбирательстве, формам решения в судебном разбирательстве и упрощенному письменному приговору).

³¹⁾ Viz blíže J. Bobek, L. Fajstavr: Několik poznámek k praxi soudů při vydávání trestních příkazů, in: Socialistická zákonnost č. 5/1979, str. 269—270; Št. Daniš, J. Kabát: Pracovní disciplína v rozhodování soudů SSR, in: Socialistické súdnictvo č. 9, 1979, str. 2 a násl.

Третья глава работы занимается проблематикой уголовного приказа с точки зрения определения законных условий его применения, реквизитов содержания уголовного приказа и оспаривания уголовного приказа как обычного средства обжалования.

Автор указывает в своей работе на конкретные проблемы, которые в связи с применением вышеуказанных уголовно-процессуальных институтов появились или появляются в практической деятельности судов; используя судебные решения верховных судов и сведений науки уголовного процесса, она в то же время приводит способ, с помощью которого эти недостатки следует и нужно устранить. Содержание работы и ее относительная краткость предназначают ее к тому, чтобы она стала пособием для педагогического процесса, а также для практической деятельности уголовных судов.

Viktorie Vaňová

EINZELRICHTER UND STRAFBEFEHL IM TSCHECHOSLOWAKISCHEN STRAFVERFAHREN

Resumé

Die Verfasserin beschäftigte sich mit der Problematik des Verfahrens vor dem Einzelrichter und des Strafbefehls als besonderer, abgekürzter Form des Strafverfahrens in der ČSSR. Durch den beschränkten Umfang des Artikles gebunden, konzentrierte sie ihre Aufmerksamkeit auf die gegenwärtige strafprozessuale Regelung des Verfahrens vor dem Einzelrichter und des Strafbefehls vom Gesichtspunkt ihrer formaljuristischen Erfassung in der Strafprozeßordnung und der Anwendung dieser Institute in der gerichtlichen Praxis.

Die Arbeit ist in drei Kapitel gegliedert. Im I. Kapitel (besondere Verfahrensarten) werden einige wichtige Grundbegriffe erläutert, die Gründe für die Verankerung von besonderen Arten des Verfahrens in den Strafrechtssystemen, ihre Entstehungsweise und ihre Arten angeführt; hierauf werden die besonderen, reduzierten Verfahren in der tschechoslowakischen Strafprozeßordnung behandelt.

Das II. Kapitel (das Verfahren vor dem Einzelrichter) ist zur Gänze den grundlegenden Problemen des Verfahrens vor dem Einzelrichter gewidmet, und zwar besonders: den gesetzlichen Voraussetzungen der Anwendung des einzelrichterlichen Verfahrens, der Prozeßtätigkeit des Einzelrichters von der Anberaumung der Hauptverhandlung, der Entscheidungstätigkeit bezüglich der Anklage, der Entscheidungstätigkeit bezüglich des Antrages auf Bestrafung wegen eines Vergehens, der Entscheidung des Einzelrichters über die Haft, dem Verfahren in Abwesenheit des Beschuldigten und der Hauptverhandlung (in ihrem Rahmen dann der Beweisführung in der Hauptverhandlung, den Formen der Entscheidung in der Hauptverhandlung und dem vereinfachten schriftlichen Urteil).

Das III. Kapitel der Arbeit beschäftigt sich mit der Problematik des Strafbefehls (der Strafverfügung), und zwar vom Gesichtspunkt der Abgrenzung der gesetzlichen Bedingungen für seine Anwendung, der inhaltlichen Erfordernisse des Strafbefehls und des Einspruchs gegen das Strafbefehl als eines ordentlichen Rechtsmittels.

Die Autorin verweist in ihrer Arbeit auf die konkreten Probleme, die im Zu-

sammenhang mit der Anwendung der angeführten strafprozessualen Institute in der Gerichtspraxis zu Tage traten oder treten und unter Benutzung der Rechtsprechung der obersten Gerichte und der Erkenntnisse der Strafprozeßwissenschaft führt sie gleichzeitig auch die Art und Weise an, wie diese Mängel beseitigt werden können und müssen. Die inhaltliche Orientierung der Arbeit sowie ihre verhältnismäßige Gedrängtheit bestimmen sie dazu, als Behelf für die Erfordernisse des pädagogischerzieherischen Prozesses sowie auch der strafgerichtlichen Praxis zu dienen.

IURIDICA 2/1985

Redakční rada: prof. JUDr. Zdeněk Lukeš, CSc. (předseda), doc. RSDr. Ján Gronský, CSc. (místopředseda), JUDr. Karel Malý, CSc. (tajemník), doc. JUDr. Dagmar Císařová, CSc., prof. JUDr. Jaromír Kincl, DrSc., prof. JUDr. ing. Eduard Kučera, DrSc., doc. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Vydala Univerzita Karlova, Praha 1985

D Obálku navrhl Jaroslav Příbramský
D Graficky upravila Kateřina Řezáčová

Dáno do tisku 2. 10. 1984

Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 1

Vydání 1.

Náklad 500 výtisků

Brož. Kčs 10,—

V MONOGRAFICKÉ ČÁSTI ACTA
UNIVERSITATIS CAROLINAE —
IURIDICA

vyšlo od roku 1963:

Potočný Miroslav, dr., Deklarace zásad mírového soužití

Bakeš Milan, dr., Měnové vztahy a jejich právní problematika

Švestka Jiří, dr., Osvojení v československém právním řádu

Císařová Dagmar, dr., Aktuální problémy dokazování v trestním řízení

Čapek Jiří, dr., Teorie „právního realismu“

Fábry Valér, dr., Úvod do anglického pozemkového práva

Pelikánová Irena, dr., K právní úpravě dodavatelsko-odběratelských vztahů

Hlavsa Petr, dr., Koncepce a právní úprava řešení pracovních sporů

Slunéčková Jana, dr., Neprávní normativní systémy a socialistické právo

Winterová Alena, dr., Žaloba v občanském právu procesním

Bělina Miroslav, dr., Právo na práci v socialistické společnosti a právní záruky jeho realizace před nástupem občanů do zaměstnání

Kučera Zdeněk, dr., Přímé normy jako prostředek právní úpravy občanskoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

Vojna Pavel, dr., Vznesení obvinění v čs. přípravném řízení trestním

Jestřáb Miloš, dr., Zásada objektivní pravdy v trestním řízení

Čebišová Taisia, dr., Socialistická státní služba

Císařová Dagmar, dr., Čížková Jana, dr., Poškozený v československém trestním řízení

Klíma Karel, dr., Podstata, funkce a význam ústavy socialistického státu

Klímeš František, dr., Hospodářská arbitráž a její funkce

Publikace lze obdržet nebo objednat v knihovně právnické fakulty Univerzity Karlovy, 116 40 Praha 1, náměstí Curieových 7

46018